

Hermans Koepke

Divpadsmitais dzīves gads

Ieiešana pubertātē

(Hermann Koepke, Das zwölfte Lebensjahr. Der Eintritt in die Pubertät)

1989

Philosophisch-Antroposophischer Verlag
Goetheanum Dornach/Schweiz
ISBN 3-7235-0500-7

Saturs

Moto	3
Priekšvārds	4
Kādas teicamas skolotājas problēmas	5
<i>Mācīšana prasa vairāk spēka – Tiek uzklausīta tikai viena puse – Kāda vājā vieta šķiet nepārvarama – Vēl viens trieciens skolotājai – Nozīmīgs pamats grūtībām – Neieinteresētība un interese – Uzrunāt kauzālo domāšanu – Likuma autoritāte – Evolūcijai ir jāturpinās</i>	
Suzannas K. stundā	13
<i>“Soda sprediķis” – Dialoga vingrināšana – Taisnas un līkas līnijas – Kustību ainas starpbrīdī pagalmā – Kas kļūst redzams gaitā – Flautas spēle dažādās vecuma pakāpēs – Bilde vai doma – Uzslava un nopelums attiecībā uz visu klasi – Vājības kā palīdzība</i>	
Pārvērtības divpadsmitajā dzīves gadā	21
<i>Iespaidu plūdi – Ieguvums zaudējumā – Maņu modināšana – Pamošanās bez orientācijas – Individuālā veicināšana – Zēni un meitenes – Uzticēšanās un pašpaļāvība</i>	
Mīļie vecāki!	27
<i>Viss dzīvais ir dievišķs – Kā vecāki redz savus bērnus – Gaumes lieta – Spiediens un veselība – Dubultuzdevums – Pienākums un pašsaprotamība – Nodalīšanās un atrisinājums – Gribēt, just, domāt – Neaptēsts koka gabals – Staigāt, runāt, domāt – Zemes briedums</i>	
Saruna ar Gotfrīda vecākiem	36
<i>Komisks skats – Grūta saruna – Brīvā telpa – Neaizmirstams pārdzīvojums – Dāvana dzimšanas dienā – Atjaunota saruna – Nevīžība – Priekšstati un ideāli – Par un pret – Slēptās dotības</i>	
Apmeklējums pie Brigitas mātes	48
<i>Brīdinājums – Nelaime – Lēmums – Sapnis</i>	
Kāda bērna attīstība vārdiskās liecības atspoguļojumā	51

Moto

“Pazīmes: dumpīga izturēšanās pret pieaugušajiem (kuri pēkšņi liekas tik netaisnīgi). Uznākoša un pārejoša interese par pretējo dzimumu. Pēkšņa nelīdzsvarotība, kas var padarīt gandrīz traku (līdz debesīm gaviļējošs – līdz nāvei noskumis), un mazvērtības sajūtas.

Pie tam palēnām rodas savs viedoklis (ko pieaugušajiem noteikti vajadzētu respektēt). Un vēl kaut kas, ko varētu saukt par jauniešu diskrimināciju. Tas nenozīmē, ka jaunieši kādu diskriminē, bet gan ka viņi tiek diskriminēti. Es varu apstiprināt no savas pieredzes, kas tas var būt ļoti nepatīkami un frustējoši. Piemēram, tu pavisam nevainīgi čupojies ar dažiem tāda paša vecuma biedriem tramvajā. Par kaut ko ir briesmīgi jāsmejas, un jau sākas teātris. No visām pusēm nāk aizrādījumi un indīgas piezīmes. Vai arī nejauši uzgrūžas kādam cienījamam vecākam kungam, un jau izgāžas veseli lamuvārdu plūdi (kas no šāda cilvēka nemaz neliekas sagaidāmi), un var pat saņemt dunkas. Veikalos visi kļūst ļoti nedraudzīgi vai vispār neapkalpo. Bērnam tas nekad tā negadītos...”

Kādas četrpadsmitgadīgas skolnieces piezīmes

Priekšvārds

Autors atskatās uz savu divdesmit gadu pieredzi darbā par klases skolotāju valdorfskolās. Bez tam šajā laikā viņš ir bagātīgi apmainījies domām ar vecākiem, studentiem, māksliniekiem un ārstiem un ir no viņiem mācījies, cik stipra ir vēlme gūt tiešu ieskatu kādas Rūdolfā-Šteinera-skolas dzīvē.

Šo vēlmi gribētu piepildīt šī grāmata. Apstrādājot tekstu, radās stāsts par Suzannu K., kādu klases skolotāju, kuras skolnieces un skolnieki tieši izdzīvo savu divpadsmito dzīves gadu, un Henrieti B., kādu vecāku kolēģi, kura dod viņai padomus. Tālāk seko citas ainas: kāda hospitācija Suzannas K. stundā, saruna starp skolotājiem, vecāku sanāksme, divi vecāku apmeklējumi mājās.

Kaut arī visas grāmatā minētās personas ir izdomātas, tomēr šim tēlojumam pamatā ir patiesi notikumi: netiek attēlota neviena pati situācija, kas kaut kādā veidā nebūtu radusies no pārdzīvojuma, kas patiešām ir noticis.

Dornaha, Mihaeli 1989

Kādas teicamas skolotājas problēmas

Suzanna K. bija teicama skolotāja. Par to līdz šim nebija šaubījies neviens no skolotāju kolektīva. Klases brīnišķīgās recitācijas korī, kas skanēja kā no vienas mutes, vienmēr atkal bija dzirdamas pat skolas ēkas gaitenēs un kāpņu telpās; tad arī fantāzijas pilnie zīmējumi uz tāfeles un viņas aizraujošie stāstījumi – tas viss taču bija garantija labai klases vadīšanai. Un vēl vairāk: bērni tagad bija tajā vecumā, kad labojamās burtnīcas un domraksti, rēķināšanas uzdevumi un diktāti varētu krāties veselos kalnos; Suzanna to visu nokārtoja ārkārtīgi regulāri, varbūt pat pedantiski, jo viņa nepalaida garām pat labojumu labojumus. Un dabiski, ka viņa vienmēr bija labi sagatavojusies, no rītiem dodoties iekšā klasē. Disciplīna bija stingra, klasi viņa turēja rokās. Jautājums, vai viņa sasniedz arī atsevišķo skolēnu un var to uzrunāt, šķita lieks.

Rūdolfa-Šteinera-skolās skolēnus galvenokārt vada viens un tas pats skolotājs no pirmās līdz astotajai klasei. Jo augstāk kāpj klase, jo vairāk priekšmetu speciālistu nāk palīgā klases skolotājam. Kā jauna skolotāja Suzanna bija sākusi vadīt savu pirmo klasi pirms gandrīz pieciem gadiem. Pa šo laiku daži skolēni – meitenes – bija izaugušas gandrīz tikpat lielas kā klases skolotāja. Jā, tik ļoti “bērni” bija izmainījušies kopš tā laika...

Bet, izņemot trešo klasi, kad bērni bija starp deviņu un desmit gadu vecumu, viņa faktiski nekad nebija piedzīvojusi kādu krīzi, kas attiektos uz klases vadīšanu. Toreiz par dažiem bērniem bija radies iespaids, ka viņu sekmes, veikums varētu būt labāks, ja vien tie pietiekami saņemtos. No šiem bērniem vairums atkal strādāja līdzīgi pavisam labi. Pēc trešās klases skolēni arī bija pavisam no jauna atraduši kopēju valodu un izveidojuši klases kolektīvu, kas viņai šķita daudz vērtīgāks, nekā tas bija pirms krīzes. Un tad klasē īstenībā gāja patiešām bez komplikācijām. Vismaz vienu priekšnosacījumu gan bija jāievēro, proti, lai zēniem un meitenēm nebūtu jāsež blakus. Tā kā Suzanna ņēma to vērā un pēc dabas bija dzīvespriecīga, visa klase akceptēja viņu kā pašsaprotamu “iemīļotu autoritāti”. Bērni, viņu prieki un bēdas, bija viņas dzīves saturs, un tas nebūtu aplam, ja teiktu, ka nebija nekāda pamata satraukumam, nemaz nerunājot par kaut kādām pārdomām vai pat raizēm no vecāku puses.

Mācīšana prasa vairāk spēka

Bet pēdējā laikā bija kaut kas, ko Suzanna manīja sevī kā klusu nemieru, īstenībā tikai tāda sajūta; kaut kas, kas modināja jautājumu, vai tas, ko viņa sajuta kā nepareizu noskaņojumu, piederētos pavisam normālai skolas dzīvei šajā vecumā, vai varbūt viņa kaut ko dara ne īsti pareizi. Un dažreiz viņa jūta, ka mācīšana pēkšņi prasa vairāk spēka nekā tas bija agrāk. Iesākumā tās bija tikai klusas šaubas, kas arī ne jau visu laiku skrubinājās pie pašpalāvēības. Bet viņa nevarēja pasargāties no tā, ka šīs noskaņas nāca arvien biežāk, pilnīga spēku izsīkuma pavadītas, it kā būtu atņemti visi spēki.

Dabiski, ka Suzanna pārrunāja savas raizes ar kādu kolēģi, kuru viņa pazina jau no semināra laikiem. Katru reizi, kad viņa bija par to parunājusies, ap sirdi kļuva vieglāk. Mācīšana atkal veicās labi, un viss šķita tikai iedomas. Varbūt, ka šādām sarunām, ja tās notiktu ar kādu vecāku un pieredzējušāku kolēģi, vajadzētu vairāk sevis pārvarēšanas un tās varbūt nenoritētu tik viegli, kā tas vienmēr notika ar gandrīz tā paša vecuma studiju kolēģi. Bet tā varbūt apziņā varētu ienākt kaut kas, ko Suzanna līdz šim vēl nebija izpratusi: proti, ka tas, kas viņu nospieda, bija pašas pirmās izpausmes pārmaiņām, kas notika ar viņas skolēniem. Tas attiecās uz kaut ko tādu, ko ir jāpiedzīvo katram skolotājam šī vecuma pakāpes klasē, kad šis pulks ieiet pirmspubertātes vecumā, un ko viņa kā iesācēja iesākumā izjuta pavisam subjektīvi un tāpēc arī nevarēja īsti pareizi to pārstrādāt. Vārds “pubertāte” viņai bija tikai sinonīms grūtībām, un, no kurienes nāk šīs grūtības, viņa nekad nebija jautājusi. Man taču ir ar to jātiek galā, lai kādas tādas problēmas nebūtu, viņa teica pati sev. Vārdam “pubertāte” nevajadzēja kļūt vienkārši par atrunāšanos. Tāda tolaik bija viņas nostāja.

Bet varbūt bija vēl kāds cits, pavisam prozaisks iemesls, kāpēc skolotāja ignorēja pubertātes pirmās pazīmes: viņa vienkārši nebija rēķinājusies ar to parādīšanos šādā izskatā un veidā.

Tiek uzklausīta tikai viena puse

Tad tomēr notika kaut kas, kas viņai – līdz ar citiem atgadījumiem – lika padomāt. Kaut kādā veidā man īsti vairs nav tās vecāku uzticēšanās, viņa teica sev, citādi daži notikumi nevarētu nākt pār mani tādā nesaprotamā, gandrīz pārmetošā veidā.

Viņai vairākkārt ir zvanīts, Suzanna izdzirdēja no minētās kolēģes, kas bija pieņēmusi zvanus, un kāda māte nedaudz nervozi esot meklējusi viņu. Suzanna paņēma klausuli un uzgrieza numuru. Šī māte tūdaļ uzbudinātā tonī sāka prasīt paskaidrojumu, kāpēc skolotāja kādam viņas dēlam Herberta klasesbiedram esot uzdevusi viņas dēlam apgriezt matus. Suzanna gandrīz pazaudēja valodu. Nekad nevienam skolēnam viņa nebija neko tādu likusi darīt. Hospitējot rokdarbu stundā viņa gan bija redzējusi, ka ar šķērēm tika darītas visādas blēņas, un varētu sev pārnest, ka nebija pietiekami noteikti iejaukusies. Bet viņa jutās kā no skaidrām debesīm zibens ķerta.

Viņas dēls esot pārnācis mājās sašutis, ar asaru pilnām acīm. Viņai kā klases skolotājai taču vajadzētu būt pamanījušai, ka tieši viņas dēlam klasē neklājas viegli, un viņa cerot, ka kaut kas tamlīdzīgs vairs nekad nenotiks; un vispār ar klases kolektīvu viss neesot labākajā kārtībā. Suzanna mēģināja šo māti nomierināt un izskaidrot situāciju, cik vien labi acumirkli spēja. Bet dvēselē tomēr palika nelādzīgs noskaņojums. Dažas dienas vēlāk viņa saņēma no kādas vienmēr draudzīgas un izpalīdzīgas mātes vēstuli, kurā tā jautāja, kāpēc tieši viņas meitai vienmēr tiekot uzdots uzkopt klasi. Katru dienu meita pārnākot mājās pārāk vēlu un nokavējot pusdienas. Suzanna jutās aizskarta. Arī šajā gadījumā tas gluži tā nebija. Šī meitene, un dibināta iemesla dēļ, tikai vienu reizi bija aizturēta pēc stundām klases izslaucīšanai. Viens bija pilnīgi skaidrs: abos gadījumos mātes bija vadījušās no *fait accompli*, nejaudājot, vai viņu dzirdētajam nevarētu būt vēl arī otra puse. Kāpēc bija uzklausīta tikai viena puse, nejaudājot pēc otrās? Kaut kas tāds agrāk nekad nebija gadījies.

Šie abi gadījumi bija tikai sākums tālākajām nepatīkšanām. Vingrošanas skolotājs sūdzējās par disciplīnas trūkumu šajā klasē. Vienmēr, kad viņš kaut ko sakot, tad klausoties tikai daļa bērnu, pārējie daudzoties pa vingrošanas zāli un ejot klāt vingrošanas rīkiem, ko viņš, ar to saistītās drošības dēļ, esot principiāli aizliedzis. Esot arī uzkrītoši, cik daudzas meitenes neattaisnoti kavējot stundas. Ko gan viņas šo skolas obligāto stundu laikā darot, to viņš gribētu zināt.

Apmeklējot kādus vecākus, viens tēvs bija ļoti uztraucies par savas meitas vājo progresu mācībās. Viņa esot tik šaudīga un nemaz nav īsti uzrunājama. Kad viņš jautā, cik kilogramu esot vienā tonnā, tad kā atbildi saņemot tikai plecu paraustīšanu, un tas piektajā klasē! Līdzīgus robus viņš un citi norūpējušies vecāki esot atraduši arī citos priekšmetos: pareizrakstībā, gramatikā, svešvalodās...

Tas noteikti būtu pārspīlēti, ja apgalvotu, ka Suzanna tagad būtu stājusies savas klases priekšā nedroša un nobijusies. Tā tas nebija. Tomēr bija redzams, ka kaut kas nav kārtībā. Tā viņa tika pagodināta ar līdzjūtības pilnu, labi domātu uzrunu: “Ak, jūs nu gan slikti izskatāties, un vakar arī... Jums vajadzētu steidzīgi aiziet pie ārsta, bet pie īsta.”

Kāda vājā vieta šķiet nepārvarama

Skolotāja mēģināja sagatavoties stundām īpaši rūpīgi. Ar vislielāko rūpību viņa vienkāršos trīssoļu uzdevumus matemātikā sadalīja mazos un mazākos mācību soļos, bet pakāpeniskie skaidrojumi pa soļiem neko nedeķa. Tieši tie skolēni, par kuru uzmanību viņa cīnījās visvairāk, uzmanījās vismazāk un kļuva arvien mazāk uzrunājami. Nemaz to negribot, viņas balss kļuva arvien griezīgāka un paceltāka. Dažas meitenes starp citu pateica, ka šādus rēķinus viņas vispār nevarot saprast un atteicās strādāt līdzī. Kāda skolniece, kura ķermeniski bija jau vairāk

patiesībai. Es negribu veikt nekādu tālāku izmeklēšanu vai klausīties savstarpējus apvainojumus. Es uzticos patiesības spēkam jūsos.”

Klasē izcēlās klusināta diskusija par tēmu, kurš tur piederas un kurš nē. Suzanna ļāva šai sarunai notikt starp skolēniem un atvēra durvis. Galu galā kopā saspiekušies palika sēžam vainīgo grupiņa; pārējie skolēni klasi bija atstājuši. Bija vairāk līdzdalīgo nekā dienu iepriekš. Starp tiem, kas bija pievienojušies, sēdēja trīs skolēni, par kuriem audzinātājai jau kopš trešās klases bija radies iespaids, ka viņi varētu darīt vairāk, ja tikai pa īstam saņemtos. Suzannai iešāvās prātā jautājums, kāda iemesla dēļ viņa šos bērnus nekad nebija varējusi tā īsti sasniegt.

Šoreiz skolēni labprātīgi ziņoja par savu zagšanu veikalā. Kas no nozagtajām lietām vēl trūka, viņi salika uz skolotājas galda vai apsoltīja atnest rīt. Uz jautājumu, kāpēc viņi to ir darījuši, sekoja tikai plecu paraustīšana. “Tāpat”, “nezinu” vai “es tikai gāju kopā ar citiem”. Vienam skolniekam tas bija licies aizraujoši, vai noķers vai nē. Suzanna parādīja skolēniem, cik neapdomīgi un necienīgi ir bijuši motīvi, kas noveduši pie šādas rīcības. Nākamajā rītā viņa kopā ar skolēniem aiznesa visu nozagto atpakaļ veikala vadītājam.

Bet tagad Suzanna nolēma visas savas grūtības uzticēt skolotāju lokam, kas bija atbildīgs par skolas vadīšanu.

Nozīmīgs pamats grūtībām

Suzanna apsēdās kopā ar šiem kolēģiem – vairums bija vecāki par viņu – pie liela apaļa galda. Viņas ziņojums bija garš un izsmelošs. Kad skolotāja bija beigusi, drosme saplaka un klusībā viņa nodomāja: “Es nevaru paveikt to visu, kas no manis tiek prasīts, kaut gan man ir tas jādara. Tāpēc man viss izslīd no rokām.” Viņa bikli pacēla acis un ieskatījās savu kolēģu garajās sejās, kuri bija klusējot noklausījušies un tagad klusā vienprātībā visi bija nodūruši skatienus galdā. Pēc ilgākas pauzes vārdu ņēma kāds vecāks kolēģis:

“Ko jūs mums tikko izklāstījāt, to es dzirdu jau vairākus gadus, kaut arī vienmēr ar citiem vārdiem. Bet saturs ir tas pats: līdz ar ieiešanu pubertātē tiek izraisīts kaut kas, kas ļoti ātri rada plaisu starp vecākiem un bērnu, starp tēvu un māti, starp vecākiem un skolu vai starp priekšmetu skolotājiem un klases skolotāju. Visur tendence uz šķelšanos.” Viņš mirkli klusēja un tad turpināja: “Dabiski, ka audzinātājiem nebūtu savā starpā jābūt sastrīdējušamies, ja arī diemžēl daudzos gadījumos tas tā ir. Jā, var teikt, ka pubertātes krīzi kā likums pārklāj cita krīze, kuru ir jāiztur audzinātājiem savā starpā. Tas rada papildus apgrūtinājumu, svarīgu pamatu grūtībām. Cik gan bieži man ir nācies piedzīvot, ka, sākot ar sesto klasi, vecāki arī polarizējas.

Pubertātē jaunais cilvēks pirmo reizi savā dzīvē tiek konfrontēts ar pašaudzināšanas uzdevumu. Tas ir ļoti nozīmīgs biogrāfisks pavērsiens: pašaudzināšanas sākums! Bet kur lai jaunielis ņem orientāciju, ja audzinātāji nevar turēties kopā, vai kāds, kuru tas skar, pats ir pretrunās ar sevi? Dabiski, ka audzinātājiem piemīt arī trūkumi, pietrūkst kādu spēju, pie kā tad ir jāstrādā. Paškritika ir ļoti nepieciešama. Lai uzceltu savstarpējās uzticēšanās bāzi, es redzu tikai vienu ceļu: mums kopā ar vecākiem - jo viņi un mēs esam viena audzinātāju komanda – ir jādomā par topošajiem cilvēkiem! Ar to varētu pārvarēt šo būt-sagūstītam-pašam-sevī un attīstīt pareizo nodošanas jaunajiem cilvēkiem. Varētu rasties orgāns, kas būtu kā acs. Acs, kas pilda savu uzdevumu tādā veidā, ka neredz pati sevi.” Viņš pārļaida skatu kolēģu lokam un turpināja ar apdomīgu noteiktību: “Mums kaut kas mūsu skolā ir jāmaina. Es liktu priekšā, lai mēs katru reizi, sākoties piektajai klasei, skolotāju un vecākus sagatavotu pubertātei, kura tad tuvojas. Tam ir nepieciešama īpaša vecāku sapulce. Kas attiecas uz jaunajiem kolēģiem, tad mums viņus ir jāpavada šajā tik grūtajā un briesmu pilnajā ceļā, kādam vecākam, pieredzējušam kolēģim hospitējot viņu stundās, dodot draudzīgu padomu un pārrunājot visas tās atsevišķās lietas, ko tad mācībās ir jāšak darīt citādi. Citādi man šķiet, ka drīz mums vairs nebūs neviena skolotāja. Nevis jūs kaut ko izdarījāt nepareizi, bet gan mēs esam krituši neizdarības grēkā.”

Atkal klusums. Tad runāt pieteicās kolēģi, kuri, iesākumā visai atturīgi, mēģināja analizēt noteiktas situācijas. Piemēram, runāšana korī, lai cik laba tā nebūtu mazākajās klasēs, nevar tikt turpināta tādā pašā veidā. Tas jau galu galā tad novedot pie tā, ka skolēni runājot tikai grupā,

bet šajā līdzrunāšanas straumē jaunā individualitāte, kas mostas, nogrimstot un tad izpaužoties savā veidā: tādēļ rodas disciplīnas grūtības! Klases runa Suzannas klasē tika slavēta, bet tagad viņai ieteica vairāk skatīties uz skolēnu vecumu un skolēnu jauno attīstības soli uztvert arī valodiskajā. Tagad esot rūpīgi jāmeklē dialogs, pieeja dramatiskajam. Dramatiskajā runa esot par to, ka viens apliecinoties pret otru, no kā varētu rasties, piemēram, koris un pretkoris. Atsevišķus skolēnus varētu pamudināt uzvest mazus, vienkāršus dialogus, līdzīgi runātājiem Agorā. Ar to varot aizraut pat tos bērnus, kuri parasti “profilējas” citādi. Klases koris varot arī pārņemt publikas lomu, kas reaģē uz runātāju ar piekrišanu vai noliegumu. Vislabāk esot izstrādāt šādas scēnas kopā ar bērniem.

Neinteresētība un interese

“Reizēm šajā kritiskajā pagrieziena vecumā vajag arī padomāt,” ierunājās kāda pensionēta skolotāja, “jo vairāk sāk skaidrot savus skaidrojumus, kā jūs to darījāt ar trīssoļu uzdevumiem, jo vairāk jūs pati radāt pretestību savos skolēnos. Neaizmirstiet tomēr, ka dažas meitenes – varbūt arī zēni – vispār par tādiem domu gājieniem rēķināšanā neinteresējas. Jā, kur tad ir viņu domas?” Viņa ieturēja māksliniecisku pauzi un pasmaidīja. “Meitenes parasti paliek ilgāk saistītas tēlainajā domāšanā, nekā tas ir ar zēniem. Tātad - rēķinu pārvērst bildē! Uzzīmējiet vienu zem otra uz tāfeles: pirmā rindiņa: trīs lūpu krāsas ar violetu iepakojumu maksā divpadsmit franku; zem tās: viena lūpu krāsa maksā – jautājuma zīme; zem tās: trīspadsmit lūpu krāsas maksā – jautājuma zīme. Skaitli trīspadsmit es ņemu tādēļ, lai lūpu krāsas pietiktu visām meitenēm jūsu klasē. Es pieņemu, ka jums klasē ir sešpadsmit meiteņu, un trīs ‘dāmas’ jau ir izkrāsojušās. Te vienmēr noder atcerēties par humoru. Ar to jūs varat nedaudz paķircināt savas skolnieces, lai rosinātu rēķināt.”

“Bet vai es nepamudināšu arī citas meitenes sākt izmantot lūpu krāsu?” iebilda Suzanna.

“Jums nevajag vienmēr tik daudz baidīties, un jūs mierīgi drīkstat paļauties vairāk uz humoru, nekā uz konvencionālo ‘tev tas jādara’. Galvenais ir, lai paņemtu meitenes tur, kur ir viņu domas, saprotiet?”

“Bet tad visa klase atnāks uz skolu nosmiņķējusies, ko tad teiks citi skolotāji, vecāki?” Suzanna likās esam nedroša.

“Tas ļoti labi iederētos karnevāla laikā!” Skolotāju pārtrauca vispārēja jautrība. “Bet es nedomāju, ka tas tā notiks. Meitenes jutīsies, it kā jūs nedaudz redzētu viņām cauri, ja tikai jūs to visu pasniegsiet pietiekami viegli un spārnoti. Un tas radīs klasei iespaidu, cik daudz naudas tam tiek iztērēts. Kā nekā veseli piecdesmit divi franki! Bet pieņemsim, ka notiktu tā, kā jūs bažījaties. Tad ņemiet arī jūs un nokrāsojiet lūpas kļedzoši sarkanas, piemeklējiet atbilstošu džemperu, manis dēļ, kaut vai zāles zaļu. Tad tas brīnums īsā laikā būs garām. Jo veselīgo sajūtu par to, kas ir skaisti, jūs taču jau sen bērnu dvēselēs esat iedēstījusi, un tas tagad atkal parādīsies kā paša spriedums. Jūs redzēsiet, ka pienāks klāt daži no skolēniem: ‘Skolotāj K., jūs izskatāties briesmīgi, tā jūs rīt nevarat nākt uz skolu...’”

“Jūs tātad paļaujaties uz to, ka maniem bērniem tagad uzmirdzēs kaut kas tāds kā paša spriedums, kas viņiem pateiks, kas ir pareizi un kas ir aplami, kaut arī viņi tik labprāt darītu muļķības?” pārjautāja Suzanna.

“Jā, tieši to es domāju. Spriedumi gan, kā jūs pilnīgi pareizi bažījaties, daudzos gadījumos būs aplami. Bet tieši nevis tas ir galvenais, bet gan tas, lai dotu skolēniem šo brīvo telpu izpaust savas sajūtas, savus spriedumus – kaut arī tie būtu aplami. Ar humoru jūs to lietu atkal varat ievirzīt istajās sliedēs. Un šo pašu spriedumu no šī brīža jūs drīkstat arvien vairāk un vairāk izvērzt centrā un pie tam atkāpties ar to, kas līdz šim bija vienīgais noteicošais, ar autoritāti. Bet tai ir jābūt lēnai autoritātes ietekmes mazināšanai, lēnai tādēļ, ka patstāvīgā spriešana, patstāvīga vadība jau nerodas vienā naktī.”

Svešvalodu skolotājs ar pārliecību pauda savu piekrišanu teiktajam. “Es mācu daudzās klašu pakāpēs un redzu, cik svarīga ir autoritatīvā audzināšana, it īpaši mazākajās klasēs. Bet, kad skolēni ieiet pubertātē, tad tas mainās. Viņiem gan vēl ir nepieciešama zināma vadība, bet

autoritāti viņi tagad grib izjust citādā veidā. Ar humoru skolotājs nokāpj no svētā tēla cokola un ienāk skolēnu vidū. Līdz zināmai pakāpei viņš kļūst par partneri, bet ar to, ka viņa humors aizrauj, viņš atkal iemanto autoritāti. Un tā tad ir citādāka, nekā bija iepriekš. Pirms tam *viņš* pateica, kas ir skaisti un kas neglīti, un tā tas arī palika. Bet tagad bērns pats to grib izjust un izteikt no sevis. ‘Tas man patīk, tas man nepatīk.’”

Suzanna ieprīm pārdomās: klases vadīšana bērniem viņas klases vecumā bez autoritātes un tikai ar humoru, pie kā tas novedīs? Viņa atspieda galvu rokās un gribēja kaut ko teikt. Bet vecākā kolēģe viņu apsteidza.

“Humors ir pedagoga sāls,” un, uzmetot skatu svešvalodu skolotājam, “bet par pārsālītu zupu nevienam smieklis nenāk. – Bet es gribētu norādīt vēl arī uz citiem elementiem, kas skolotājam, kurš jūtas zaudētā postenī, palīdz atkal atgūt cieņu.”

Uzrunāt kauzālo domāšanu

“Papētiet kādreiz mūsu stāstāmo vielu, kāda mums ir valdorfskolā. Pirmajā klasē pasakas, otrajā klasē leģendas un fabulas, trešajā par pasaules radīšanu, ceturtajā klasē ģermāņu mitoloģija un piektajā klasē grieķu mitoloģija. Tagad mēs runājam par jūsu klasi, un te stāstāmajā vielā norisinās nozīmīgs apvērsums. Ar Trojas karu – es to tagad saku nedaudz pārspīlēti – sākas kaut kas īpašs, tas ir, dievi un līdz ar viņiem arī visas pārējās pārjutekliskās būtnes atkāpjas aiz priekšvara. Pirms tam jūs visās klases pakāpēs stāstījāt par pārjutekliskām būtnēm, par eņģeļiem, svētajiem, Pestītāju, par Dievu Tēvu un dieviem, kuri iejaucas mūsu cilvēka dzīvē, vada un pat nosaka to. Bet tagad notiek kaut kas pilnīgi cits.

Grieķi desmit gadus ilgi aplenc Troju, bet neviena no karojošām pusēm, ne trojieši, ne grieķi nevar izcīnīt uzvaru. Tad parādās Odisejs: spēka vietā uzvaru ir jānes viltībai, viltībai, nevis atklātai cīņai kaujas laukā. Jūs noteikti esat piedzīvojusi, kā atšķirīgi uz to reaģēja jūsu skolēni: piekrišana – noliegums. Bet tika uzbūvēts Trojas zirgs, ko trojieši uzskatīja par ziedošanas dāvanu dievītei Atēnai, bet kas īstenībā bija viltības iemiesojums. Redziet, te kauzālā domāšana sāk iedarboties vēsturē, un šīs spējas – iesākumā nepilnīgi – arvien vairāk un vairāk mostas jūsu skolēnos. Vai šī viltība ir pieļaujama vai nē, vai tas ir pareizi tā vai nepareizi?

Kad trojieši velk zirgu iekšā pa pilsētas vārtiem, tas ķeras aiz sliekšņa; ar katru jaunu mēģinājumu tas ķeras un katru reizi koka zirgā baisi atskan dzelzs ieroču šķinda, bet trojieši to nemana un tomēr ievēl zirgu savā pilsētā. Kā pietrūkst trojiešiem, ko viņi nevar? Ko var grieķi un kas pietrūkst viņiem? Tie ir jautājumi, kurus jūs varat uzdot saviem bērniem.

Tagad pretējais piemērs par kauzālo domāšanu. Zirgs stāv ķēniņa pils priekšā. Te izlaužas nelaimīgā gaišreģe Kasandra, nelaimīga, jo viņa redz nākotni, bet viņai nav dots spēks iejaukties dzīvē, lai kaut ko mainītu. Juceklīgos tēlos viņa runā par to, ka no zirga plūstot asiņu straume, kurā noslīkstot pilsēta. – Es domāju, jūs saprotat: senā tēlu apziņa tiek konfrontēta ar jaunmostošos cilvēka domāšanu. Vīziju redzējumi – kā tas ir Kasandrai, kura skata dievišķo un arī liktenīgo ārējā – iet uz beigām, Troja iet bojā. Individuālā atmirdz, iesākumā vēl sajaukumā ar viltību un meliem, cilvēka domāšana. Un tā grieķu vēsture ir odiseja uz apskaidrošanu, līdz tīrā, nevilto tā veidā var runāt dievs iekšējā, Sokratam dēmons.”

Suzannai atausa nojausma, kāpēc bērni viņas stāstījumus par dievišķo bija uzņēmuši arvien kritiskāk, īstenībā jau noliedzoši.

Pat viņas fantāzijas pilnie zīmējumi uz tāfeles par dieviem, kas iesākumā bija sajūsminājuši visu klasi, tagad īstenībā vairs interesēja tikai dažas meitenes, bet ne vairs tā īsti zēnus, kuri nāca uz skolu ar ilustrētām enciklopēdijām, no kurām nozīmēja kolonas, kapiteļus un tempļus un gribēja precīzi zināt, kā izskatījās statujas. Skolēni patiešām meklēja kaut ko citu, nekā to, ko nesa viņa. Sokrata mācība gan atstāja iespaidu uz visiem, un kad viņa, izmantojot kādu attēlu, uzzīmēja uz tāfeles viņa izteiksmīgo, raksturīgo profilu, tad atkal bija iesaistījusies visa klase.

Likuma autoritāte

“Es visu savu dzīvi esmu baudījis Atēnu likumu priekšrocības, kāpēc man tagad būtu no tiem jāatkāpjas, kad tie reiz ir man par ļaunu?” vecākā skolotāja citēja Sokrātu. “Tādi bija viņa uzskati par likumu, un tādēļ viņš noraidīja labi sagatavoto bēgšanas plānu no cietuma un iztukšoja indes kausu. Vēl šodien, pēc vairāk kā diviem tūkstošiem gadu, dziļi iespaidojoša gara nostāja!”

Īsā laikā jūs jau būsiest sestajā klasē. Nepalaidiet garām izdevību pastāstīt stāstu par Manliu jājienu nāvē. Ģenerālis Manlijs izdod likumu: divkaujas ar pretinieku ir aizliegtas ar nāves sodu! Un tomēr viņa dēls nogalina kādu pretinieku divkaujā. Kaut arī viņš ir tēvs, ģenerālis ievēro savu likumu un piespriež dēlam nāvessodu. Dēls, kurš šajā duelī bija glābis Romas godu, piekrīt šim spriedumam! ‘Man pieder vainags un esmu pelnījis nāvi’, kā savā balādē “Jājiens nāvē” dzejo *Conrad Ferdinand Meyer*. Ievērojiet šo pašpārvarēšanu: tēvs un dēls, abi saka ‘jā’ likumam! Viņi abi noliecas likuma autoritātes priekšā. Tā taču arī ir ārkārtēja nostāja!

Un tas ir vēl viens autoritatīvas vadības elements: svētās vienošanās, kuras ir jāievēro ar pilnu konsekvenci. Un uz kā balstās šī ievērošana un izturēšana? Tikai tajā, ka skolēns un skolotājs likuma priekšā ir vienādi. Ierasties par vēlu abiem – skolotājam tāpat kā skolēnam – ir vienādi nepieļaujami, skolēna darbs burtniecā prasa skolotāja darbu to koriģēšanā, viņa darba ieguldījums ir priekšzīme skolēnam, un tā tālāk. Šai vienlīdzībā norunu priekšā ir tiesības skolotājam konsekventi iejaukties.

Jūs redzat, ka ir daudz elementu, kas ir pamatā autoritatīvai vadīšanai. Konsekvences mēs nosaucām pēdējās. Konsekvence balstās pamatojumā. Pamatojumam kāda vērtība ir tikai tad, ja tas ir atzīts, un šī atzīšana skolēnam pirmo reizi kļūst iespējama tikai tad, kad viņā ir pamodusies kauzālā domāšana. Tādēļ pamatojums pirms tam ir aplams, bet no šī brīža obligāts. Tas viss nedrīkst būt sastingusi sistēma, un tādēļ tik svarīgs ir humors. Tā vecā autoritāte mierīgu sirdi kāpj lejā no sava troņa, un mēs gribam cerēt, ka jaunā autoritāte tiek pacelta uz viroga.”

“Bet tas vēl nav viss,” iejaucās kāds klases skolotājs, “jo vēl pietrūkst žēlastības. Ja mēs, skolotāji, rīkotos tieši tāpat kā ģenerālis Manlijs, tad mums tagad – skatoties uz zagšanas gadījumiem veikalā – dažus bērnus, vismaz ierosinātājus, būtu jāizslēdz no skolas. Bet tas būtu aplami. Dabiski, ka mums jāparunā ar šiem bērniem ļoti nopietni, bet bez tam mūsu uzdevums un pienākums ir dot šiem bērniem morālu atbalstu.”

Tagad pieteicās runāt rokdarbu skolotāja. “Skolēnus taču nedrīkst izlamāt tādā nozīmē, kā ‘tu esi galīgi nekam nederīgs, pazūdi no manām acīm’. To es reiz diemžēl tā izdarīju, un ar šiem bērniem es vairs nekad neesmu atradusi kontaktu. Drīkst spriest tikai par izdarīto, nevis par darītāju. Rīcību, lietu, to mēs tiesājam. To viņiem ir jāpasaka ļoti skaidri, un jāvada viņus uz atzinumu par rīcību. Bet tad nāk otrs solis. Kopā ar skolēniem mums tad ir jāpārdomā, kā to visu atkal varētu sakārtot, un ir svarīgi parādīt, kā viņiem atkal izvērtēt pašiem sevi, lai labais viņos ar šo kļūdu nepaliktu arī turpmāk apēnots.”

“Tādi ir arī mani uzskati,” vārdu atkal pārņēma vecākā kolēģe. “Skolēniem no mums ir jādzird spriedumu par viņu rīcību, netiesājot viņus pašus. Un es piekrītu arī tam, ka tas ir mūsu pienākums, dot skolēniem tieši šajā situācijā nepieciešamo morālo atbalstu. Atkarībā no ģimenes tas ne vienmēr ir tik vienkārši. Bet es gribētu vēlreiz atgriezties pie žēlsirdības. Es vēl dzirdu vienu no saviem agrākajiem kolēģiem, kā viņš reiz sev raksturīgajā veidā teica: ‘pārāk žēlsirdīgam skolotājam uz galvas kā sēnes ātri saaug nekonsekventa rīcība, visādi viņa viņa.’ – Apvienot žēlsirdību un konsekvenci ir grūti, bet nepieciešami. Paradīzes spēlē mēs redzam, kā Dievs Tēvs, kurš grēkā krišanu soda ar izraidīšanu, rīkojas konsekventi, kaut arī jūt visdziļāko mīlestību pret pats savu radījumu. Ja Viņš nebūtu rīkojies konsekventi, tad svarīgas cilvēciskas īpašības nemaz nebūtu varējušas attīstīties.”

Viņas pētošais skatiens pārslīdēja aplim: “Mūsu augškrasta Paradīzes spēlē eņģelis Gabriels tikai noslēgumā ļauj pamanīt žēlsirdību, sakot: ‘Es tikai lēnām atkal būšu piesaucams!’”

“Mans priekšlikums ir,” atkal ierunājās vecākais skolotājs, kurš bija atklājis šo sarunu, “lai mūsu kolēģe, kura tik tēlaini runāja par veco un jauno autoritāti, K. kundzei kādu laiku draudzīgi ietu palīgā. Citādi mums pastāv briesmas pārāk daudz sākt teoretizēt par šo divpadsmitā gada pāreju. Kas te ir nepieciešams, tā ir pavisam konkrēta palīdzība mācīšanā. Mums jāpadomā arī par problēmām, kuras rodas priekšmetu skolotājiem, un varētu gadīties, ka klases skolotājai tagad ir jāsaņem rokās grožus pavisam citādi nekā iepriekš, un tas, dabiski, ir spēkā arī priekšmetu skolotājiem. Varētu taču arī būt, ka skolotāja K. tur grožus pārāk stingri un ar to apgrūtina apvērsumu, kam tagad jānotiek.”

Loks vienojās, ka Henriete B., vecākā kolēģe, hospitēs klasē un bez tam palīdzēs Suzannai sagatavot īpašu klases vecāku sanākumi, kurā būtu jāpārrunā zagšanas gadījumus, bet galvenokārt ieiešanu zemes briedumā. Tagad arī vecāku apmeklējumam būtu īpaša nozīme.

Evolūcijai ir jāturpinās

Noslēgumā skolas ārste vēl apkopoja dažas domas. “Grūtības, kas parādās pubertātē, ir kaut kas normāls,” viņa teica. “Daudz sliktāk parasti ir ar tiem bērniem, kuri šos nepieciešamos attīstības soļus vispār nepaveic, kur šķietami viss notiek gludi un pie tam viss tikai paliek pa vecam. Tā tas ir gan ar krīzi deviņos, desmit gados, gan ar ieiešanu zemes briedumā. Ja šī pārkārtošanās neseko, tad vēlāk parasti tomēr parādās ļoti lielas problēmas, kuras ir daudz grūtāk atrisināmas nekā tās grūtības, ar kurām mēs saduramies tagad. Šīs pārejas ir salīdzināmas ar dzemdībām, un tur piederas sāpes.

Tādēļ ir svarīgi, lai laikus tiktu iemācīta nepieciešamā spēja atteikties un ne katras grūtības dzīvē būtu jau iepriekš novērsta. Piemēram, tie bērni, kuri ir izslimojuši bērnu slimības, uzplaukst pavisam citādāk nekā tie, kuriem ar potēm viss ir ticis novērsts. Un tad laikam gan ir nepieciešams pārdomāt to, ko nozīmē ‘atrisinājums’ un ‘kļūšana patstāvīgam’.

Bet tā vietā lai teoretizētu, es gribētu jums pastāstīt vēl kaut ko amizantu. Iepriekš jau tika runāts par Paradīzes spēli, un jūs noteikti atceraties, ka es agrāk mūsu ikgadējos iestudējumos vienmēr spēlēju velna lomu. Reiz pirms uzveduma man no rīta bija tāds sapnis. Es stāvēju uz skatuves, norāvu ābolu un sniedzu to Ievai, bet viņa negribēja ābolu ņemt. Es pūlējos kā mācēdama, spiedu viņai to rokā, bet viņa negribēja. Es viņai to turēju pie mutes, bet nekā. Tas nebija iespējams, viņa neļāva sevi pavedināt! Tad es nostājos priekšā pie rampas un izmisumā saucu publikai: ‘Ko lai es daru? Tagad cilvēces evolūcija nevarēs turpināties...’”

Suzannai pēc šīs tikšanās ar kolēģiem vairs nebija nekādu baiļu. Viņa bija sapratusi, ka grūtības ir saistītas ar šo lietu pašu un bija parādījušās viņai tik sāpīgi tādēļ, ka viņa pirmos iespaidus bija uzņēmusi tikai subjektīvi.

Literatūra

W.Zurlinden/W.Bühler/O.Wolff, Kinderkrankheiten haben einen Sinn! Rachitis. Abhärtung. 3. Aufl. Bad Liebezell-Unterlengenhart 1987.

Erich Gabert, Die Weltgeschichte und das Menschen-Ich. Eine Einführung in die Geschichtsauffassung Rudolf Steiners. Stuttgart 1967.

Suzannas K. stundā

Suzanna stāvēja klases priekšā, un Henriete sēdēja aizmugurē pēdējā solā. Viņas apmeklējums šķita skolēnus mulsinām mazāk nekā skolotāju, jo kā par spīti tieši šodien stundas sākumā bija paredzēts viens soda sprediķis... Iemesls tam bija policijas ziņojums, ka skolēni neievērojot satiksmes noteikumus un skolas apkārtnes iedzīvotāji esot sūdzējušies. Policija veikšot vairākas kontroles. Visu vakaru Suzanna bija lauzījusi galvu, vai viņai to nu vajadzētu pasniegt ar humoru vai kauzāli pamatoti, vai svētās vienošanās nozīmē, vai arī pavisam vienkārši nolasīt policijas vēstuli. Tagad viņai bija jāizšķiras par vienu no šiem četriem variantiem; skolēni saspringti skatījās uz priekšu un brīnījās, ka nesākas stunda.

“Soda sprediķis”

“Vispirms es gribētu sirsnīgi sveikt mūsu viesi, kurš dažas dienas būs ar mums kopā. Es par to ļoti priecājos. Bet tad man diemžēl ir jāpiesaka vēl vienu viesi, par kuru mēs nevarēsim tā priecāties.” – “Vai tad eiritmijas skolotāja arī nāks?” kāds nebēdnis pačukstēja savam sola biedram, pietiekami skaļi, lai ap viņu atskanētu ķiķināšana.

“No eiritmijas skolotājas tev laikam gan nebūtu ko baidīties, bet no policijas gan.”

“No policijas?” – lielas nevainības pilnas sejas. “Jā, policija mums ir ziņojusi par atklājumu, ka šajā klasē ir daži slēpti īpaši mākslinieciskie talanti. Man šķiet, ka šo mākslas virzienu sauc par akrobātiku, un novirziens, kurā tie vingrinās, ir veloakrobāti, un šo grupu policija savukārt labprāt apmeklētu.” Bērnu interese bija pamodināta. “Tur pieder bagāžas pārvaldāšana, tātad, piemēram, ja mazā Anneli transportē stipro Robertu.” Smieklī. – “Vai kad Vreni un Barbara brauc viena otrai blakus, neturot stūri; un tad vēl lielais numurs, braukšana grupā – to es gandrīz aizmirsu! – Kad jūs braucat trijātā – vai tas bija četratā? – viens otram blakus, turpinot to vēl arī tad, kad aiz muguras un priekšā taurē, jo automašīnas neuzdrošinās braukt garām, bet jūs tikai vienā mierā turpiniet tā tālāk. Jā, tad taču visi redz, kas jums par nerviem! Tik stipri kā troses, es arī tādus labprāt gribētu.” Smīnēšana. “Tās ir lietas, par kurām interesējas policija.” Piezīme: “Nu tad beidzot...” – “Un vispār ievēroība pret mūsu skolu ir augusi, jo mums ir tādi skolēni, kuri zina īsti nekaunīgas atbildes, ja kāds kājāmgājējs viņiem kaut ko saka.” Tagad klasē iestājās klusums.

Suzanna ieturēja pauzi un savācās. “Jokus pie malas,” viņa tad teica mierīgā, noteiktā balsī. “Jūs zināt, par ko ir runa. Pastāv satiksmes noteikumi, pēc kuriem katrs nevar braukt, kur un kā iedomājas. Mēs arī neesam vienīgie satiksmē, bet gan kopā ar citiem, un tad ir jāievēro spēles noteikumi. Ja kāds pārkāpj spēles noteikumus kādās sacensībās, tad jūs pilnīgi pareizi iebilstat. Un otrādi, arī citi sagaida no jums, ka jūs ievērosiet noteikumus. Kurš tos neievēro, tas nespēlē taisnīgi.

Te man ir policijas vēstule mūsu skolai: ‘Nemot vērā minētos apstākļus, mēs gribētu Jūs neatliekami lūgt pieprasīt no saviem skolēniem obligātu satiksmes noteikumiem atbilstošu uzvedību. Tuvākajā laikā mēs veiksime pastiprinātu kontroli un iespējamus pārkāpumus ziņosim tālāk jauniešu lietu pārvaldei.’” Suzanna salocīja vēstuli: “Varbūt šīs mākslinieciskās aktivitātes tomēr vairāk iederētos klasē vai uz skatuves, un kārtīga uzvedība savukārt uz ielas.”

Pēc nelielas pauzes viņa lika klasei celties rīta sakāmajam. Skolēni klusi piecēlās un paslepšus uzmeta viens otram nedaudz nopiestus skatus, pirms sāka kopā ar skolotāju skaitīt sakāmo.

Dialoga vingrināšana

Pēc daudz balsīgi nodziedātas dziesmas, Suzanna sāka ar runas vingrinājumiem. Viņa bija tos izveidojusi tā, ka runājot varēja tikt izstrādāts pretstats starp griezīgu asumu un noapaļotu, viedu atturību. Griezīgajam asumam viņa bija izvēlējusies: Spitze mir jetzt beissend

schneidende, stechende, blitzende Spiesse. (tekstam latviski šeit nav lielas nozīmes – tulk. piez.). – Noapaļotajai, viedajai atturībai: Rauschend gab auch eignen Hauch Gau und Hain.

Vienreiz zēni norunāja griezīgi aso, tad meitenes atbildēja ar pārdomātās atturības vingrinājumu, tad secība tika apmainīta otrādi. “Gudrībai” bija jātiek izrunātai tā, lai tā stāvētu pāri “asumam”, kas pie dotajiem nosacījumiem nebija viegli sasniedzams. Pēc šiem priekšvingrinājumiem klase pāris reižu norunāja Rūdolfa Šteinera pasaku:

Woher kommt das Böse?

Es lebt' einmal ein Mann,
Der sann viel über Weltendinge nach.
Es quälte sein Gehirn am meisten,
Wenn er des Bösen Ursprung kennen wollte.
Da konnte er sich keine Antwort geben.
“Es ist die Welt von Gott”,- so sagt er sich,
“Und Gott kann nur das Gute in sich haben.
Wie kommen böse Menschen aus dem Guten?”
Und immer wieder sann er ganz vergebens,

Die Antwort wollte sich nich finden lassen.
Da traf es sich einmal, das jener Grübler
Auf seinem Wege einen Baum erblickte,
Der im Gespräche war mit einer Axt.
Es sagte zu dem Baume jene Axt:
“Was dir zu tun nicht möglich ist, ich kann es tun,

Ich kann dich fällen; du mich aber nicht.”
Da sagte zu der eitlen Axt der Baum:
“Vor einem Jahre nahm ein Mann das Holz,
Woraus er deinen Stiel verfertigt hat,
Durch eine andre Axt aus meinem Leib.”
Und als der Mann die Rede hatt' gehört,
Erstand in seiner Seele ein Gedanke,
Den er nicht klar in Worte bringen konnte,
Der aber volle Antwort gab der Frage:
Wie Böses aus dem Guten stammen kann.

No kurienes nāk ļaunais?

Reiz dzīvoja kāds vīrs,
Kurš pārdomāja daudzas lietas.
Visvairāk lauzīja viņš prātu,
Kad ļaunā cēloni tas izprast gribēja.
Te nebija tam atbildes nekādas.
“Ir pasaule no Dieva”,- tā teica viņš,
“Un Dievā tikai labais būt var.
Kā rodas ļauni cilvēki no labā?”
Un vienmēr atkal velti gremdējās
viņš domās,
Šī atbilde tam rokā nedeīvās.
Tad notikās reiz tā, ka domātājs
Reiz ceļā kādu koku ieraudzīja,
Kas runājās ar kādu cirvi.
Šis cirvis kokam teica:
“Ko tev nav paveikt iespējams, to varu
darīt es,
es varu tevi nogāzt, tu mani nē.”
Tad teica iedomīgam cirvim koks:
“Pirms gada paņēma kāds vīrs no manis
zaru, no kā tavs kāts ir darināts,
Cits cirvis tēsa to no manas miesas.”
Kad vīrs šo runu bija dzirdējis,
Tad radās dvēselē tam doma,
Ko vārdos tas vēl izteikt nevarēja,
Bet atbildi kas deva pilnu uz jautājumu:
Kā ļaunais celties var no labā.

Sarunu starp cirvi un koku viņa atkal sadalīja starp zēniem un meitenēm vienu reizi tā un vienu reizi tā. Pie tam varēja skaidri dzirdēt, cik labprāt skolēni iesaistījās valodiskajā spēku samērošanā.

Pēc tam skolēni izņēma lielās cikla burtnīcas un parādīja savus mājasdarbus: divdesmit četrās daļās sadalītā riņķa līnijā ievilkts daudzstūris. Skolotāja un skolēni izstaigāja klasi, lai aplūkotu uz galdiem izliktos darbus. Savstarpējā interese par darbiem bija pārsteidzoši liela. Noslēgumā Suzanna parādīja dažas to bērnu burtnīcas, kuri bija īpaši papulējušies, bet arī tādu skolēnu burtnīcas, no kuriem viņa bija gaidījusi vairāk. Henriete pie šīs situācijas izdarīja savas pirmās piezīmes.

Taisnas un līkas līnijas

“Kam ir jāpievērš uzmanību, lai līnija iznāktu patiešām taisna?” Suzanna jautāja klasei. “Zīmuli vajag nedaudz griezt, velkot līniju,” daudzi atbildēja. “Bet ja līnija tomēr neiznāk skaista, kaut arī tas, kas tika pateikts, ir pareizi?” Suzanna nolika lineālu pāri atvērtas burtnīcas lapai un pielika zīmuli, “tad ir jābūt vēl kādam iemeslam.” Viņa novilkta līniju, pie tam griežot

zīmuli, un parādīja klasei līniju, kas bija līka. "Kāpēc tā?" Galu galā bērni atklāja, ka pamatne zem lineāla nebija gluda un tādēļ velkot iznāca novirzes, un līnija neizdevās pilnīgi taisna. Suzanna uzslavēja uzmanīgos novērotājus, paņēma lineālu, izvēlējās pilnīgi gludu pamatni, grieza zīmuli velkot līniju un atkal uz lapas iznāca līka līnija. Šoreiz bērni tik ātri nepamanīja, ko skolotāja bija izdarījusi nepareizi. Tikai pēc dažiem atkārtojumiem un dzīvas izrunāšanās viņi atklāja, ka skolotāja līnijas vilkšanas laikā bija stipri mainījusi zīmuļa leņķi pret lineālu tā, ka zīmuļa grafīts ir slīdējis gar lineāla malu nevienādi. "Rīt es gribu no jums dzirdēt, vai jūs esat atklājuši vēl kādus šādu kļūdu avotus, kā es dažus jums šodien parādīju."

Bet vēl bērniem bija atnesti līdzī uz skolu mazi, burtnīcas lieluma koka dēliši, kuru virsmu viņi bija nopulējuši ar smalku smilšpapīru, un bērni saspringti gaidīja, kas ar tiem būs jādara. Tā vietā, lai daudz skaidrotu, Suzanna pacēla un parādīja pati savu darbu uz šāda dēliša. Uz dēliša viņa pa vienādmalu trīsstūra malām regulāros attālumos bija iesitusi mazas nagliņas, un pēc kāda noteikta likuma nagliņas uz vienas trīsstūra malas ar krāsainiem diegiem savienojusi ar nagliņu rindu uz citas malas. Likumu, pēc kura bija nostiepti diegi, skolēniem bija jāatklāj pašiem. Vairums zēnu domāja skaļi, meitenes pārsvarā klusi; tad visi drīkstēja paņemt nagliņas un mazus āmurīšus. Nepagāja ilgs laiks, kad jau bija dzirdami viegli āmura sitieni, un bija pamanāms, ka meitenēm bija vairāk izveicīgas rokas nekā zēniem, starp kuriem kāds par īpaši izmanīgu uzskatīts zēns pat divas reizes iebelza sev pa pirkstiem. Vēl pirms atskanēja zvans starpbrīdī, daži bērni darbu jau bija pabeiguši.

Uz nākamo dienu visiem bērniem šim darbam bija jābūt pabeigtam. Suzanna bija sagatavojusi vēl vienu dēlīti ar uzstieptiem diegiem, ko viņa parādīja tikai ļoti īsi ar norādi, ka ar to viņi turpinās nodarboties rīt. Tas pamudināja "neveiklos" zēnus izteikt piezīmi: "Ir nu gan aizraujoši ..." Tūlīt pēc tam nobrīkšķēja, un viena meitene attapās guļam zemē. Bija salūzis krēsls. Klusēdama skolotāja savāca no krēsla atlikušās daļas, pirms tam pārliecinājusies, ka meitenei nekas nav noticis. Skolēniem bija jāsakārto telpa, un pagāja kāds laiciņš, kamēr viņi bija klusi nostājušies savās vietās un pabeidza stundu ar sakāmo, ko vienmēr skaitīja kopā.

Tad viss pulks izplūda ārā, un Henriete pienāca pie skolotājas galda. "Jūs jau daudz ko no mūsu pēdējās sarunas esat pārveidojusi darbos," viņa uzslavēja kolēģi, "un es tagad labprāt vēl ar jums parunātos." - "To mēs varam darīt pēc starpbrīža skolotāju istabā, tagad man ir jādežurē pagalmā."

Kustību ainas starpbrīdī pagalmā

"Starpbrīdī var īpaši labi iepazīt bērnus," atteica Henriete un pavadīja Suzannu ārā.

Stāvēdama ar muguru pret skolas ēku, abas skolotājas nolūkojās skolas pagalmā. Pirmklasnieki bija salīpuši apkārt savam skolotājam, bet otrklasnieki jau bija patstāvīgāki un spēlēja ķeršanu. Šo spēli turpināja arī daži ceturto- un piektklasnieki ar ķeršanu rindās. Tie kustējās izveicīgi un harmoniski. Pēc piektās klases varēja skaidri redzēt pārmaiņas kustību veidā. Daži iekarsuši sestklasnieki, izteikti garkājaini, skrienot izgāza uz priekšu ķermeņa augšdaļu un reizēm klupa - un arī viņiem, it kā pavisam nevērīgi dodoties pāri pagalmam, bija redzams, ka katrs solis ir latentā līdzsvara meklēšana. Kustību pievilcīgums, kāds piemīt mazajiem, bija zudis. Stāvēšana uz vietas un piepešs skrējieni varēja nomainīties bez pārejas. Arī sekojošās vecākās klases sekoja šim kustēšanās piemēram, un tikai vidusskolēnos bija redzama cienīgi garlaikota stāvēšana, pie kam dažas novērojamās kustības jau bija pašpārliecinātas un noapaļotas, un varētu būt harmoniskas.

Atskanēja zvans, un bērnu pulks plūda iekšā pa skolas durvīm un augšā pa kāpnēm. Cik veikli mazie atrada visas iespējamās spraudziņas pūlī, lai ātri tiktu uz priekšu! Lielākie spiedās uz priekšu, dažreiz neņemot nevienu vērā, bet viņu soļi bija nedroši, dažreiz gadījās, ka kāds netrāpīja uz pakāpiena un paklupa.

Kas kļūst redzams gaitā

"Tas mani fascinē vienmēr no jauna, kā jauniešiem divpadsmit gadu vecumā pēkšņi ir pavisam cita gaita un, ja ieskatās precīzāk, tad ir redzams, ka harmoniskajai kustību secībai pēkšņi ceļā stāv kaulveidīgais, reizēm mazāk, reizēm vairāk, zēniem izteiktāk kā meitenēm."

"Es vienmēr esmu sev jautājusi, ar ko tas ir saistīts, ka mani skolēni pēkšņi tik bieži kļūp un krīt." Abas iegāja skolotāju istabā.

"Tā ir precīza bilde tam, ko velns saka Paradīzes spēlē, kad izrunā vārdus: 'Jūs es't izstumti grēcīg'jā pasaulē.' Ar šo izrāvienu augšanā, lai locekļi kļūtu garāki, sviras likuma dēļ smaguma ietekme uz ķermeni kļūst lielāka. Jaunietim nākas piemēroties izmainītajiem sviras likumiem, kas tagad darbojas viņa ķermenī. To viņš ievingrinās ejot, lecot, skrienot un tā tālāk. Bieži tas izdodas, dažreiz neizdodas. Bet kas tas ir par procesu?" Viņa ieturēja pauzi.

"Ar sviras likumiem skolēni taču mācās kauzālo domāšanu," iesprauda Suzanna. "Vai viņu gaita tad neatbaidina vingrināšanos kauzālajā principā?"

"Pamatā ņemot, jā, taču tikai ļoti nedaudzi cilvēki sapratīs, ka kauzālās domāšanas meklējumi viņiem uzskatāmi atklājas skolēnu gaitā. Bet jūs varat izdarīt sekojošu novērojumu: tie jūsu skolēni, kas jautā par kauzālajām kopsakarībām, tie bieži ir tie, kas ir tievi un gari un kuru gaita ir patiešām uzkrītoši lempīga. Pirmām kārtām tie ir puikas, kuru kustības ir neveikli bezpalīdzīgākas kā meitenēm. Viņu māksla novilkt "lempīgas līnijas" taisnu līniju vietā ir taču arī kaut kas līdzīgs kā taisna un lempīga gaita. Un te jums atkal ir cēloņa un sekas spēle: ja es zīmuli turu tā vai tā, tad līnija iznāks tāda vai tāda. Jūsu skolēnu uzmanība nemaz nevarēja būt vēl lielāka. Šis process viņiem bija kā miesā ierakstīts.

Jūsu 'soda sprediķa' otrā daļa taču tāpat ieguva kauzālu pamatojumu. Ja jūs šo runu tādā veidā būtu noturējusi gadu agrāk, tad bērni šos vārdus vienkārši būtu dzirdējuši, bet viņiem nebūtu nekādas sapratnes par cēloņa un sekas mijiedarbību. Vēl pirms gada humoristiskais ievads būtu bijis nopietnas problēmas verbāla notaurēšana, izsmiešana. Toreiz jums skolēniem būtu bijis jāparāda - mākslinieciski veidot un nevis liekulīgi - kā tas ir skāris jūs personiski. Bet tagad, pēc šī divpadsmitā gada soļa, ir nepieciešams tieši pretējais, ka jūs tas neskar! Savu nesamulsumu, ka tas neskar jūs, jūs izpaudāt ar šo humoru, jo humors stāv pāri problēmai. Šajā gadījumā jaunais cilvēks mūsos ieklausās, bet pilnīgi noteikti nostājas pret mums, ja ļaujām viņam savām subjektīvajām sajūtām un reaģējam ar dusmām, izmisumu vai apmulsumu un tā tālāk.

Un te ir viena liela problēma. Vecāki un klases skolotājs ir audzinājuši bērnu jau pirms šī divpadsmitā gada soļa un ir pieraduši aplami vai labi vērtējamo izrādīt bērnam ar savu sarūgtinājumu vai prieku. Šis ieradums ir kļuvis liktenīgs jau daudziem klases skolotājiem un vecākiem. Pavisam apzināti audzinātājam vienmēr atkal ir jānoskaidro sev, ka no šī ieraduma ir jāatsakās un jāaizstāj to ar pamatojumu. Tikai tad mēs radām pareizo saikni ar skolēnu, un skolēns mācās pareizajā veidā saistīties ar savu apkārtni. Tas ir tas noslēpums, kā mēs savos skolēnos varam modināt interesi par ārpasauli, un es atkal redzu acu priekšā saspringtās skolēnu sejas, kad jūs vilkāt līniju, kas iznāca līka. Te likā līnija - sekas; kur tam ir cēlonis?

Vēlreiz atgriežoties pie mazās uzrunas attiecībā uz satiksmes noteikumu ievērošanu: es tomēr varētu iedomāties, ka kādā nākamajā reizē jūs varētu kaut ko mainīt. Ziniet, ko es domāju?"

Suzanna pamāja: "Es pateicu skolēniem visu, un tas jau ir pats par sevi aplami. Skolēniem, kuriem vajadzētu attīstīt patstāvīgo domāšanu, man būtu vajadzējis dot tikai ierosmi, lai viņi paši izsakās, piemēram, uz ko es paļaujos attiecībā uz citiem satiksmes dalībniekiem un ko viņi gribētu no manis? Tā vietā viņi tikai varēja pasīvi 'norīt' manas domas. Tas vēl bija nedaudz vecais stils. Vai tas ir tas, ko jūs domājat?"

Henriete pasmaidīja. "Angliski teiktu: 'You have learnt your lesson well.' Bet mēs nedrīkstam aizmirst, ka mums jāpievēršas arī vecākiem. Vecāku apmeklēšana mājās un svarīgā klases vecāku sapulce ir durvju priekšā."

Suzanna dzirdami nopūtās. "Un tomēr es vēlētos dzirdēt, ko jūs vēl gribētu teikt par stundu."

Flautas spēle dažādās vecuma pakāpēs

"Atļaujiet man vēl izteikt mazu piezīmi par muzikālo. Jūs taču ļoti skaisti dziedājāt ar klasi. Bet tagad sākas problēmas ar balsi lūzumu, tas ir, no klases kora izkritīs arvien vairāk zēnu. Bet šajā vecumā tieši muzikālais ir ārkārtīgi nozīmīgs. Problēma netiks atrisināta, ja vienkārši atkritīs kāda dziesma, jo balsis paliek arvien retākas. Izeja ir instruments, un te es ieteiktu flautu. Man pašai ir vislabākā pieredze ar sekojošām flautām: pirmajā un otrajā klasē ar pentatoniski noskaņotajām flautām, no trešās līdz piektajai klasei, ieskaitot, ar blokflautu jeb C-flautu, un, sākot ar sesto klasi ar nedaudz garākajām un zemākajām alta jeb F-flautām. Mūzikas literatūra mūsdienās ir tik plaša, ka jūs ļoti labi vēl arī septītajai klasei varat atrast interesantus vairākbalsīgus skaņdarbus; ir pat Mocarta un Bēthovena simfonietes, kas ir apstrādātas blokflautām.

Jūs redzat, flautas kļūst arvien garākas, jo vecāka kļūst klase. Tas korespondē ar elpošanu, kas kļūst arvien dziļāka. Nemitīgo izskaidrošanos starp elpošanu un asinsriti, kas raksturo otro septiņgadī, jūs varat atkal novest saskaņā ar flautu kā elpas instrumentu, un tas var notikt katru rītu, jo flautas var ātri izņemt un atkal nolikt. Stīgu instrumentus atstājiet klases orķestrim, un strādājiet ar vecākiem tajā virzienā, lai katrs bērns mājās ik dienas vingrinātos ar savu instrumentu.

Tad kā nākamās nonākam pie recitācijas. Vai drīkstu jautāt, kāpēc jūs izvēlējāties tieši šo pasaku?" Suzanna apsvēra: "Tēma par labo un ļauno pēc šīm zagšanām veikalā vienkārši jau lidinājās telpā. Tikko skolēni spēs to valodiski mākslinieciski noformēt, es viņiem uzdošu jautājumu, vai viņi var šo sarunu aptvert skaidrās domās, piemēram, tajā veidā, vai viņi var izprast ļauno kā nodalītu daļu no dzīvā veseluma: cirvja kāta pagatavošana no dzīvā stumbra. Un viens otrs varbūt arī izjutīs, ka zagšana, kuras priekšnosacījums taču ir slepenība, iet ļaunuma virzienā. Dažam labam bērnam varbūt būtu neiespējami nonākt pie šāda atzinuma, skatoties uz sevis paša izdarīto, kurā viņš ir iepīts. Ar šo piemēru, kas pēc satura nav tieši saistīts ar zagšanu veikalā, varētu tikt sagatavots pamats ieskatam par savu rīcību."

"Cerams, ka jums tas tā izdosies," atteica Henriete.

"Kāpēc? Par ko jūs uztraucaties?"

"Ja bērni izpratīs jūsu nodomu, tad ātri saīgs. Bet to jums būs jāuzmana. Man ir vēl cits jautājums: kāpēc jūs iesākat ar ģeometriskajām formām un nevis ar diegu vilkšanu?"

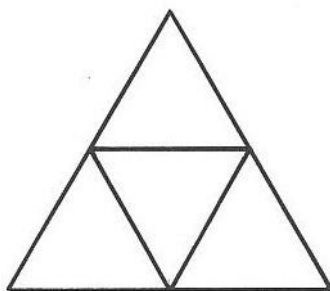
Bilde vai doma

"Pie tā es nonācu cikla gaitā. Kad es sestajā klasē iesāku ģometriju, iesākumā visi bērni bija sajūsmā, tīri ģeometrisku formu skaistuma dēļ, un viņi arī gribēja veidot šādus zīmējumus. Bet diemžēl ne visa klase saglabāja šo aizrautību. Ar laiku dažiem skolēniem zīmējumi kļuva neprecīzāki nekā iesākumā. Entuziasms izkūpēja, un starp tiem, kas vairs negribēja darboties līdzī, bija tieši tie, kam eksakta zīmēšana būtu bijusi nepieciešama. Viņi kļuva nemierīgi un pavirši. Es biju spiesta meklēt jaunus ceļus, jo tā netiku tālāk. Tā es nonācu pie diegu vilkšanas. Varbūt viens otrs puika to izdarīs izveicīgāk."

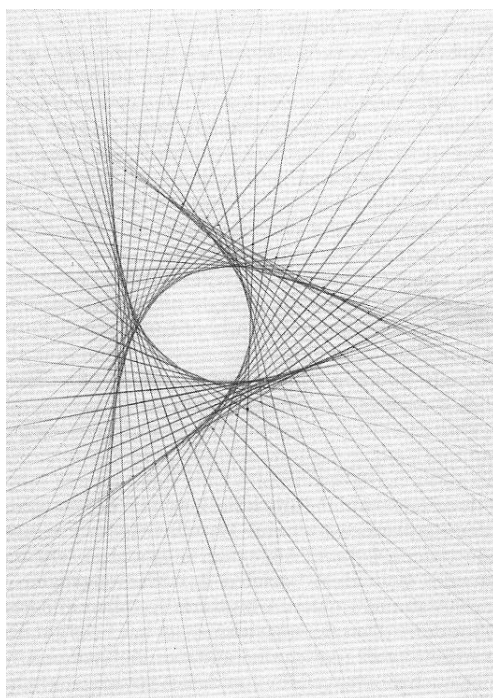
"Vai jūs atceraties," jautāja Henriete, "to laipno mazo nekauņu: 'Ir nu gan aizraujoši ...'? Tajā iespējams izpaužas arī paš aizsardzība, proti, pret to, ka viņš jūtas pārāk vienpusīgi uzrunāts, kaut kas viņā paliek neizmantots. Šo un tos citus skolēnus, kuri tā īsti neiesaistījās, jums ir jāuzrunā pāri skaistās ģeometriskās formu zīmēšanas mērogam vēl caur kādu citu elementu. Viņi pārāk ilgi ir gājuši tikai vienā virzienā, un tāpēc vairs nav tikuši tālāk. Otrs virziens ir domāšanas darbs."

Henriete sameklēja grāmatu "Dzīvīga domāšana ar ģeometrijas palīdzību". "Redziet šo mazo vienādmalu trīsstūri? Tajā vēl ir paslēpti rombi un trapeces. Vispirms jūs izklāstāt meitenēm pavisam tēlaini romba jēdzienu: tas izskatās līdzīgi kā gājēju ceļa zīmes Švarcvaldē, trapeci ir cirka šūpoļu, kas iekārtas zem kupola, forma. Galvenokārt zēni tad šos tēlainos

priekšstatus iztīrās ģeometriski. Tad uzdodiet jautājumu: 'Cik daudzus trīsstūrus, rombus un trapeces tu vari atrast?'

Līdzās šai uzdevuma nostādnei apskatiet vienu no patiešām skaistajām bildēm ģeometriskajā formu zīmēšanā, un tad jums ir abas puses, kas piederas mācībām.

Paskatieties: kad jūs apskatāt šo skaisto ģeometrisko formu, tad taču pilnībā nododaties iespaidam: jūs esat pie lietas, tas ir, vairāk ārā nekā iekšā sevī; jūs apbrīnojat, jūs priecājaties par skaisto formu. Tagad otrs: jūs pārdomājat, jautājat sev, kādas likumsakarības piemīt rombam, trapecī? Kur es atrodu rombus un trapeces, un cik daudz šo figūru ir šajā zīmējumā? Tad darbība notiek jūsos, jūs esat iekšēji aktīva, vairāk vērsta sevī, domāšanas darbībā.

Vienā gadījumā skolēns ir vairāk darbīgs apkārtējā, otrajā vairāk sevī. Pie tam vēl kaut kas ir ļoti svarīgi. Kad mēs apbrīnojam kaut ko skaistu, tas mūs padara dvēseliski vieglus – 'Es' paliek ārā. Pārdomāt, iztēloties likumsakarīgo ir saistīts ar piepūli, ar zināmu 'smagumu', un tas ievelk Es uz iekšu. Runā taču, piemēram, par to, ka kāds matemātikas uzdevums ir viegls, ir smags vai var būt pat ir pārāk smags.

Ja jūs pārmaiņus ienesat stundās abus virzienus, tad klase nekļūs ne pārāk smaga un trula, ne arī pārāk viegla un pavirša. Ar to, ka jūs vienmēr atkal pagriežat stūri, jūs vienmēr paliekat 'pie vēja'. Bet ja jūs tikai no vienas skaistas formas pārejat pie nākošās, tad uzrāviens kādā brīdī pazūd."

"Vai tad man nevajadzēja vispār iesākt ar diegu vilkšanu?"

"Vajadzēja, bet saistībā ar domāšanas darbu. Neaizmirstiet: cauri visām mācībām ir jāaužas lielai elpai, un ar šo elpošanu rodas līdzsvars. Ja jūs to ņemsiet vērā, tad arī priekšmetu skolotājiem būs mazāk problēmu ar jūsu klasi, kamēr citādi jums ir jābalansē ar ārējiem piespiešanas līdzekļiem, un tad var gadīties, ka kuģis apgāžas."

"Par šo norādījumu es ļoti priecājos," pateicās Suzanna. "Bet vai jūs tur neizdarījāt vēl vienu piezīmi, kad es rādīju klasei burtnīcas un dāļāju uzslavas un nopēlumus?" Henriete pārskatīja savas piezīmes. "Jūs patiešām esat paturējusi acīs visu klasi."

Uzslava un nopēlums attiecībā uz visu klasi

"Uzslava un nopēlums, dabiski, ir daļa no mācībām, un skolēns gaida no skolotāja skaidru sava darba novērtējumu. Bet te ir ļoti jāuzmanās, lai tas nekaitētu klases kopuma sociālajam. Tātad nevis: "Man ir jāuzslavē A visu pārējo priekšā!", bet gan: "Man ir jāuzslavē A, viņš to ir izdarījis labi. Ar savu darbu viņš var daudz palīdzēt arī citiem. Un tā man ir jāuzslavē jūs, ka esat tik daudz iemācījušies no A!"

Turpretī ar nopēlumu es, vēlākais no divpadsmitā gada, un īstenībā jau arī agrāk, esmu guvusi pieredzi, ka ir labāk pateikt to attiecīgajam bērnam zem četrām acīm. Jo tas ir saprotams, ka nopeltie citādi mēģina pierādīt savu pašapziņu ar uzsvērti izrādītu vienaldzību, vai arī sāk bozties. Galvenais ir atklāt, kāpēc kāds bērns nestrādā pienācīgi. Vai viņam mājās nav atbilstošā miera, varbūt vainīgs ir ļoti vienpusīgs uzturs, vai ir problēmas ar veselības stāvokli, bet varbūt ceļš uz skolu, draugi? Un tad ir jāmēģina mērķtiecīgi palīdzēt tieši tajā virzienā, kur ir šīs šaurās vietas. Var arī sliņķim zem četrām acīm pieteikt: "Rīt mēs apskatīsim tavu zīmējumu!" Bet tad, lūdzu, arī neaizmirst!"

"Un kā jūs būtu reaģējusi ar to krēslu?"

"Es tikai dzirdēju brīkšķi, bet tuvākos apstākļus neredzēju," atbildēja Henriete.

"Tas man arī paslīdēja garām," teica Suzanna, "tāpēc es vienkārši novācu salauztā krēsla daļas. Bet vēlāk es izjautāšu to meiteni un viņas sola biedreni."

"Man šķiet, ka tad jūs reaģējāt ļoti labi. Ja pēc divu stundu ilgās galvenās stundas vēl rīko lielu izmeklēšanu, tad tur neko nevar atklāt, jo bērniem pavisam vienkārši ir vajadzīga pauze. Jebkurā gadījumā ir labāk šaubu gadījumā reaģēt mazāk. Bērns, kurš šajā vecumā ir nosodīts netaisnīgi, to kā likums vairs neaizmirst pat visu savu dzīvi! Šajā vecumā, kad bērni tuvojas zemes briedumam, jebkura rīcība, katrs vārds ir jānosver kā uz zelta svāriem. Aplama reakcija atkarībā no apstākļiem var saniknot visu klasi, jo vairāk, ja dominē meitenes. Viņas šajā vecumā ir daudz pašpārliecinātākas kā zēni, un to viņas tad šai skolotāja personai nekavējas parādīt.

Dažreiz arī tas paslīd garām, lai šādu gadījumu eksakti izmeklētu un izsekotu notikušā motivācijai, kāpēc kaut kas tāds ir noticis. Vai tā bija, piemēram, pārskatīšanās, vieglprātība, pārgalvība vai patiešām izdomāts un aprēķināts strīds? Atkarībā no tā jums ir jārikojas atšķirīgi. Bet te ir svarīgs vēl viens viedoklis. Proti, kad jūs izmeklējat šādu lietu, tad ar to uzzīmējat sev ainu, un šajā ainā, ja jūs strādājat eksakti, mazais 'ļaundaris' ir ietverts kā aktieris. Jūs uzzīmējat viņam ainu, kuru viņš var uzlūkot, kur viņš var redzēt pats sevi. Un tas arī ir galvenais, tas ir priekšnosacījums, lai pašdistancētos! No šāda aspekta tādai izmeklēšanai – tagad vispār nemaz nedomājot par kādu sodu – jau piemīt kaut kas dziedinošs. Es tagad tik daudz esmu runājusi," atvainojās Henriete un pievienoja: "Es jau arī esmu vecā stila skolmeistars. Bet sakiet taču, kā jūs tagad īstenībā jūtaties mācot?"

"Pirmām kārtām es jūtos tā, ka man šī nasta vairs nav jānes vienai pašai un ka līdz ar to atkal dīgst drosme pildīt savu uzdevumu. Par to es esmu ļoti pateicīga. Man patiešām dažas lietas jau ir kļuvušas skaidras. Tā piemēram, ko tas nozīmē, ka nedrīkst apstāties pie sasniegtā, kaut arī tie bija panākumi, tas ir, pie savas stingrās autoritatīvās disciplīnas, runāšanas korī, pie veida, kā es stāstīju un pārrunāju stāstāmo vielu, un vēl daudz kas. Es patiešām domāju, ka pat labam skolotājam, pat 'teicamam' skolotājam būtu neizbēgami jānonāk grūtībās, ja viņš iedomātos, ka var vienmēr tā taisni mācīt tik tālāk, kamēr viņa skolēni pa to laiku jau paceļas jaunā attīstības pakāpē. Tad skolotājs un skolēni sāk iet dažādus ceļus."

Vājības kā palīdzība

"Bez tam es pamanīju vēl ko. Agrāk man bija nosliece turēties pie savām pašas vājajām pusēm un vienmēr iztēloties tās lielākas nekā tās patiesībā ir. Šī vājība man šķita pārvarēta, it

īpaši, kad skolēni tik labi un ar tādu prieku uztvēra mācības. Bet pēdējā laikā atkal bija uzniris mans izmisums, un kad es nesen, skaidrojot tos trīssoļu uzdevumus, cietu katastrofu, tas tā kāpināja sajūtu par manas pašas vājajām pusēm, ka man radās sajūta, ka es vispār vairs neko nevaru. Bet vai tas nav savādi,” Suzanna turpināja, “ka, kad jauno audzēkņu sajūtu dzīve tā iznāk priekšplānā un viņi līdz ar to nonāk grūtībās, tev pašam jūtīgums tā pieaug un tik izteikti atkal izlaužas visas vājības!”

“No otras puses šīs vājības pārdzīvojums ir arī modinošs. Tas tad ir pozitīvais tajā.” Viņa jautājoši uzlūkoja Henrieti, un tā turpināja viņas domu: “Tas arī parāda, cik tieši tagad pašaudzināšana ir nepieciešama katram, kurš grib strādāt ar jauniešiem. Bet no otras puses ir labi, ja jūs pastāstāt vecākiem par to, kas notiek, par jaunas dimensijas izlaušanos viņu bērnu dvēselēs. Tā jau arī ir sava veida piedzimšana, kas notiek līdz ar ieiešanu zemes brieduma laikā.”

“Un kā jūs apspriedāt šo grūto tēmu ar vecākiem?” gribēja zināt Suzanna.

Literatūra

...

Pārvērtības divpadsmitajā dzīves gadā

"Ja jūs paskatāties, kādi ir bērni pirms un pēc divpadsmitā gada pārejas, tad pavisam skaidri ir pamanāmas fundamentālas pārmaiņas." Henriete uztvēra jauno tēmu: "Kādi bija bērni pirms divpadsmitā gada pārejas?" Suzanna pārdomāja: "Visa bērnu mīlestība piederēja vecākiem, skolotājiem, dabai, un tā sasaistījās ar visu, ko es pasniedzu skolā. Tas dzīvoja bērnos kā liela nepieciešamība, un tajā viņi rada labvēlīgu pasargātību. Visa viņu laime vai nelaime bija atkarīga no tā, ka viņi varēja pievērsties un pieķerties savai apkārtni."

"Tieši tā tas ir, un šī mīlestība dzīvo bērnos kā attaisnota, kaut arī egoistiska vajadzība; šī mīlestība aptver visu sajūtu un jūtu saturu, kāds tas ir pirms divpadsmitā gada pārejas. Uz kuriem tad pavēršas visa šī bērna dabas un gribas daļa sākot no divpadsmitā gada?"

"Īpaši skaidrs ir, ka pievērsšanās audzinātājiem ir kā vēja aizpūsta," spontāni izspruka Suzannai. "Jau viegls pieskāriens plecam var izsaukt spēcīgu aizsargāšanās reakciju. Bet ir arī simpātijas, kādas līdz tam tādā brāzmainumā nekad nav parādījušās, piemēram, pilnīgi no jauna izveidojušās draudzības - pēkšņas, spontānas un stipras. No otras puses interese par mācībām zināmā veidā zūd." Viņa uz mirkli aizdomājās. "Īstenībā tas gluži tā nav. Pamostas pat ļoti liels izsalkums uz pārdzīvojumiem, proti, pēc maņu iespaidiem, uz kuriem viņi reaģē ar riebumu vai arī ar lielu kārību. Šķiet, ka skolēni tiek raustīti šurpu turpu starp šiem diviem poliem. Viss sašķēlas patikā vai nepatikā. Lai varētu to izdzīvot, viņi gāžas iekšā maņu iespaidu pasaulē."

"Par ko jūs domājat?"

Iespaidu plūdi

"Es tagad domāju tikai par klausīšanos un redzēšanu. Cik daudz pēkšņi ir trokšņa, un tas ir dzīvei svarīgi. Viena māte man stāstīja, ka viņas dēls piesienot auklā tukšu konservu kārbu un tad ar to skrienot. Tad viņš ar draugu esot piesējuši vairākas bundžas pie kādas automašīnas, lai no paslēptuves novērotu, kā tā sāks braukt. To troksni! Ausis ir jātur ciet! Vai fascinējošā plīstoša stikla trokšņa iedarbība, rēcieni, kas no viņiem izlaužas, vai kasešu mūzikas skaļums un motoru rēkoņa. Tas viss pēkšņi ir tik milzīgi svarīgi!

Tieši tāpat vizuālajā pusē ir iestājies stiprs uztveru izsalkums. Uzmanības lokā nonāk fotogrāfijas un plakāti, ilustrētie žurnāli, televīzija, kino un video, un tas izspiež visu citu. Un tad vēl diskotēku gaismas efekti! Bet arī citi maņu kairinājumi: kādā stundā skolotājam zem galda bija palikta gruzdoša kurpju aukla. Atbaidoša smaka! Tiek alkatīgi ostīti salmiaks, benzīns, darva, izplūdes gāzes, un tad tas tiek skaļi apspriests. Nu jā, meitenēm tas notiek nedaudz smalkāk. Ir parfīmi, lūpu krāsas, plakstiņu ēnas, pūderi un krēmi, ar ko viņas grib paaugstināt savus maņu kairinājumus. Un tad vēl garšas maņa! Tā tiek maitāta ar ekstrēmi skābiem, asiem vai tikai saldiem ēdieniem. Tā šķiet, ka maņās ir radies šausmīgs izsalkums pēc pārdzīvojumiem!"

Suzanna aplusa. Atmiņā atausa kāds sapnis. Skolēnu bariņš slīd uz skrituļslidām cauri kino plakātiem, klusinātas popmūzikas pavadīti. Domīgi viņa teica: "Vai šīs stiprais maņu uzbudinājums caur alkām uz piedzīvojumiem neved skurbumā, un skurbums pie atkarības, piemēram, no narkotikām?"

Ieguvums zaudējumā

"Divas lietas ir pareizas," nomierināja Henriete. "Briesmas, kas ir saistītas ar šo vecumu un kas patiešām pietiekami bieži beidzas pie narkotikām, nekādā gadījumā nedrīkst nepamanīt. Bet tā ir tikai viena puse. Apdomājiet, lūdzu, arī: jūsu skolēni tagad pēkšņi tuvojas pasaules izpausmēm tikai no ārienes, kamēr agrāk viņi uztvēra daudz iekšējāk. Vairums bērnu - neņemot vērā pārāgri nobriedušos - taču sekoja jums, kad jūs likāt gleznot zaļo egļu mežu zilū tā klusajā svētšvinīgajā noskaņojumā, vai piešķīrāt ērglim zeltītas spalvas, un padomājiet, kāds zēns man reiz pateica, pēc tam kad mēs bijām pārrunājuši bīstamo, spēkpilno vērsi, ka viņš gan zinot, ka

vērsis nevarot dot pienu, bet ja viņš tomēr varētu dot pienu, tad tas būtu sarkans! - Bet tagad piens ir putojoši balts, ērglim nav dzeltenu spalvu, un tikai zilegli jūs vēl drīkstat gleznot ar zilo krāsu. Dvēsele vairs nelidinās ārā lietās. Visa sajūtu un jūtu dzīve ir ievilkusies iekšā skolēnos, viņu ķermenī, un acs redz tikai virspusējo. Sajūtas un jūtas tagad atdzīvojas tikai iekšējā, kā spēcīga tieksme tomēr sasaistīties ar pasauli, bet tā tagad var tikt uztverta tikai no ārienes. Un kaut kā paliek ilgās tikt atpakaļ zaudētajā paradīzē, gribētos tur iesapņoties un, ja tas nav iespējams, ielauzties ar varu, vai - un tas arī piederas šim vecumam - to izkrata ārā tādā kā 'izplosīšanās' lēkmē. Šī tikt-atgrūstam-atpakaļ uz virsmas un tomēr-gribēt-saistīties, bet saistīties-nevarēt slēpjas aiz visa, kas var tik spēcīgi parādīties kā dziņas, alkas un kaislības. Un jums ir pilnīga taisnība: līdz ar šādu tieksmju un alku parādīšanos jauniešiem savā attīstībā zināmā veidā tiek atkal atmests atpakaļ un apdraudēts. Būdams bērns, kaut arī viņam bija mazāk, kad maņu uztveres vēl nebija tiktāl attīstītas, viņš bija dvēseliski bagātāks, tagad viņš ir – līdz ar maņu nobriešanas sākumu – kļuvis dvēseliski nabadzīgāks. Bet tam, ka pievienojas klāt viss tas, ar ko apieties nemaz nav tik vienkārši, taču ir dziļāka jēga! Arī krišanai grēkā ir dziļāka jēga! Kur ir šī jēga? Parunājiet par to ar vecākiem. Parādiet to jūsu skolēnu izmainītajā gaitā, izmainītajā valodā, citādajā domāšanā un citādajās sajūtās sociālajā jomā.”

Suzanna uzlūkoja Henrieti ar lielām acīm: “Tad jums ir man jāpalīdz un jāpastāsta par savu pieredzi. Viena pati es to nevaru!”

“Dabiski! Tāpēc jau mēs strādājam kopā. Mēs labi sagatavosim jūsu klases vecāku sapulci. Bet jūs tikko tik dzīvi attēlojāt šos maņu iespaidus. Tāpēc sāksim ar maņām.”

Maņu modināšana

“Jūs pirmajā vietā nosaucāt iespaidus uz ausīm un acīm. Ar savu mācību plānu mēs jau nedarām neko citu, kā skolojam maņu iespaidus. Jūs fiziku sestajā klasē tieši iesākat ar akustiku un optiku. Jūs atnesat līdzīgu uz stundu balta un melna kartona loksnes, un ļaujiet tās aplūkot caur prizmu, tā ka jūsu skolēni no gaiši-tumšā pretstata tiek vadīti uz krāsaino malu novērošanu. Jūs uzrunājat maņu sfēru, bet nevis žilbinoši un vardarbīgi, bet gan padarot to mīklatu: kā rodas šīs krāsainās malas? – Tiek pamodināta iekšēja aktivitāte. Tā vietā lai tikai kvantitatīvi pavairotu maņu iespaidus, tas tiek vadīts uz paša dvēseles klusajiem dziļumiem. Kādēļ rodas krāsainās malas? Iestājas pārdomas. Ja skolēni ir atklājuši atbildi uz šo jautājumu, proti, ka prizma nedaudz nobīda gaišo pāri tumšajai plaknei un tumšo pāri gaišajai plaknei, tad uzreiz rodas nākamais mīklatas jautājums: kad rodas sarkanā krāsa, kad zilā?”

Tad jūs paņemat kabatas lukturīti un turat gaismai priekšā celofānu. Jo vairākās kārtās ir papīrs, jo skaistāka sarkanā krāsa rodas. Varbūt daži no jūsu skolēniem paņems kabatas lukturīti līdzīgu gultā un paturēs to zem palaga, un patiešām, tas atkal funkcionē. Skolā jūs piepildāt kādu stikla trauku ar ūdeni un laižat cauri gaismu. Tad lēnām saduļļojiet ūdeni ar ziepjūdeni. No dažām pusēm ziepjūdens mākonis šķiet zils; ja skatās tieši pretī gaismai, tas ir oranžs. Kā rodas vakara sarkanie saulrieti un pusdienlaika zilās debesis? Jūs ierosināt jauniešiem jautājumu pēc jautājuma, un viņus var mierīgi un iekšēji koncentrēti novest pie pārdzīvojuma, ka zilā krāsa ir izgaismota tumsa, bet sarkanā krāsa ir cauri dūmakai izlauzies gaišums. Skolēns pārdzīvo sarkano krāsu kā kaut ko aktīvu, kas ir gaismā, un viņš pārdzīvo zilo krāsu kā kaut ko pasīvu, kas arī ir viena no gaismas pusēm. Viņš izjūt sarkanajā drosmi, zilajā krāsā atturību, klusumu, apdomību. Maņu iespaidus, kāds tas bija sākumā, ir pārmainījies. Šī pārmainīšanās ir gājusi cauri visam izziņas procesa ceļam, skolēns to ir izpildījis apzināti. Jutekliskā aptveršana tā būtībā rada tikumisko (sinnlich – sittlich – vācu val. jutekliskais - tikumiskais, morālais).”

Suzanna bija aktīvi dzīvojusi līdz Henrietes tēlojumam. Tagad viņa izjuta kaut ko līdzīgu laimīgai atbrīvotībai: jā, tas ir ceļš, pa kuru es varu vadīt savus skolēnus. Te man ir rokā kaut kas tāds, kas no plikā iespauda formē patiesu spēku. Tas atbrīvo impulsus, un krāsu izjūta, iemantota šādā ceļā, varētu pavērt arī pavisam jaunu krāsu telpu gleznošanā. Tikai ar ķermeni sasaistītās sajūtas varētu tikt atsavinātas jūtās, kurās atkal varētu atdzīvoties krāsu būtība.

"Arī akustikā jūs šajā veidā tuvināsi dzirdes maņu skaņas būtībai. Ja jūs monohorda stīgu saīsiniet tā, ka iegūstat gammu un tad attiecīgos stīgu garumus salīdziniet ar pamattonim atbilstošo garumu, tad atrodat matemātisko apstiprinājumu dzirdamajam: ar pamattoni saskanošajiem intervāliem stīgas saīsinājums ir tāds, ka attiecība starp garās un saīsinātās stīgas garumiem dod daļskaitli, kas dalās, tātad, piemēram, pamattonis/oktāvu: viss stīgas garums, puse stīgas. Turpretī disonējoši intervāli dod daļskaitļus, kurus skolēni nemaz nevar līdz galam izdalīt, jo tie nedalās. Skolēnu dvēselēm var izskriet cauri izbrīns, kādas viņiem ir 'mērošas' ausis. Jo aiz apdullināšanās ar 'bezmēra' ('bezgalīgo') troksni, pamatā ņemot, tikai slēpjas meklējumi pēc tā, kas grib atklāties skaņā, pārdrošība, kas caur skaņas pastiprināšanu tikai izraisa tieši pretējo tam, kas ir meklētais. Izbrīns par paša tik ārkārtīgi diferencēto ķermeņa orgānu ir dziedinošs. Viņi nojauš, ka kādā toņu secībā ir dzirdama likumsakarība, kas ir radniecīga viņu ķermeņa uzbūvei.

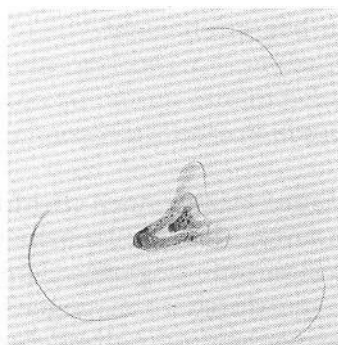
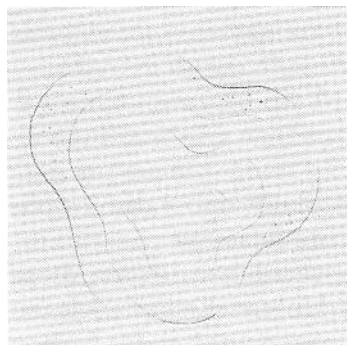
Kas veido manu ausi, kas veido manu aci? Jūs varat runāt par kaitīgo maņu orgāniem no maņu iespaidiem un nolasīt priekšā ārstu ziņoto. Kā iedarbojas roks, bīts un pops, kā iedarbojas televīzija, video vai apgaismojums kādā diskotēkā?

Jebkuras mācības no šī brīža ir maņu skološana, un dabiski, ka šī skološana neierobežojas ar acīm un ausīm. Tās izejas punkts no šī brīža ir maņu iespajds, kā tas atklājas savā mīklainībā. Pārdomājiet rūpīgi tos jautājumus, ko jūs piedāvājat mācībās, ar kuriem jūs varat maņu iespajdus paplašināt, pārmainīt, pārveidot izbrīnā.

Tēlains maņu iespajds savā mīklainībā, un tad 'atkušana' to apzinoties, ar ko jūs vienmēr kaut ko subjektīvu pārveidat vairāk objektīvajā, tās ir tās abas mācību puses, kam ir jāsaskan. Tā jūs radāt mieru maņu kairinājumu uzmutuļošana un iegūstat mācībās arvien lielāku līdzsvara stāvokli, kurā var augt pašpaļāvība. Un tā arī skolotājs pats pārvēršas no autoritātes par palīgu, kurš arvien mazāk pavēl un arvien vairāk norāda uz mīklām un jautājumiem, kas ir atrodami maņu pasaulē."

Pamošanās bez orientācijas

Suzanna mēģināja vēlreiz iztēloties visu šo norisi. Galu galā viņa paņēma zīmuli un uzzīmēja sekojošo:

"Vai šo procesu varētu iztēloties šādi? Pa kreisi bērns, kuram vēl nav divpadsmit gadu, kam apkārt ir viņa audzinātāju loks, kam viņš pievēršas ar visām savām sajūtām un gribas izpausmēm? Pa labi, vidū skolēns, kurā tagad ienāk viss, kas agrāk ieplūda apkārtējā, un līdz ar to skolēns atbrīvojas no savas apkārtnes un sāk apzināties maņu sfērā."

"Jūs varat šo norisi salīdzināt ar pamošanos no rīta. Bērnu pirms divpadsmit gadu vecuma it kā ietver mākonis, caur kuru viņš pasauli pārdzīvo fantāzijas pilni. Līdz ar iclešanu pubertātē viņš pārdzīvo pamošanās procesu, ar kuru viss, kas agrāk bija mākonis, ievēlka skolēna organismā. Kad tas caurauž viņu visu, tad ir sasniegts dzimumbriedums. Viņš visu redz ļoti skaidri un nezina, ko viņš redz, tieši tāpat kā jūs, ja pēkšņi pamostos kādā ceļojumā pa svešām vietām, visu redzētu, bet kādu acumirkli vēl nezinaātu, kur atrodaties. Bet gribas taču zināt, kur tu esi. Šī tieksme ir laba un pareiza. No tās jūs varat veidot patieso interesi par pasauli. Tāpat kā miegu bieži dēvē par nāves jaunāko brāli, tāpat pamošanos varētu nodēvēt par piedzimšanas

māsu. Piedzimšanu var saprast daudz labāk, ja mēģina to aptvert kā pamošanos iesākumā svešā apkārtnē."

Veicināt individuālo

"Viena lieta man vēl nav skaidra. Kur tajā paliek individualitāte, pats skolēns?" jautāja Suzanna.

Henriete vilcinājās. "Es gribētu mēģināt atbildēt jums uz šo jautājumu ar diviem pretējiem piemēriem no mācībām. Ir tādi skolotāji, kuri - teiksim, krāsu mācībā - rāda ļoti daudzus mēģinājumus un ļoti lielu vērtību piešķir žilbinoši skaistām burtnīcām. Viņi gandrīz nemaz neuzdod jautājumus, tā ka skolēni gandrīz nemaz nepārdomā iespaidus. Kaut kā pietrūkst. Un tad ir tādi skolotāji, kas piešķir maz vērības skaistiem zīmējumiem un vispār darbam burtnīcās. Viņi parāda mēģinājumus tikai kā garāmejojot un ir pārliecināti, ka vielai ir jātiek izstrādātai, un proti, pirmām kārtām sarunās stundas laikā. Arī te kaut kā pietrūkst. Abos gadījumos pietrūkst svarīga posma. Bet iet šo ceļu līdz galam nozīmē - un tajā es saskatu jūsu jautājumu - ka visupirms iespaidiem ir jātiek patiešām uztvertiem. To var ļoti labi kontrolēt pēc zīmējumiem, mēģinājumu aprakstiem, tātad pēc eksakta darba burtnīcā. Un ka tagad otrajā solī iespaidiem arī patiešām jātiek pārceltiem objektīvākajā, augstākajā mūsu izziņas spēju jomā, ar ko mēs kaut ko uzzinām par lietām pašām, kamēr iespaidis viens pats ved tikai pie tīri personiskas reakcijas un neko nepasaka par lietu pašu, ja mēs pie tā apstājamies. Tā tas ir skolēns pats, kurš rada attiecības, kas sniedz no ierobežotā iespaida uz paplašināto vairāk objektīvā izteikuma formu, un tas iedarbojas modinoši. Šādas acis skatās pasaulē možāk un priecīgāk, un darbs burtnīcā ir skaists tādēļ, ka skolēni var ielikt tajā jau kaut ko individuālu."

"Man ar jūsu atbildi ir kļuvis skaidrs," papildināja Suzanna, "kāpēc jaunieši tik bieži līdzinās kuģim vētrā. Iespaidi brāžas viņiem pāri, bet ..."

"... tāpēc arī jaunieši gribētu tikt uzrunāts principā citādi, nekā kāds viņš ir," apstiprināja Henriete. "Ja mēs skolēnus uzrunājam tādus, kādi viņi ir, tad padarām viņus tikai vēl sliktākus. Bet ja mēs turpretī viņus uzrunājam tā, kādi viņi labprāt gribētu būt, tad mēs vedam viņus uz pareizā ceļa. Šajā ziņā tajā jomā, kur ir jūsu skolēni, piederas arī skolotājs, audzinātājs. Bet audzinātājs šajā svētajā jomā vairs nedrīkst uzstāties kā noteicošā autoritāte."

Zēni un meitenes

"Un vai citādi jūs piekrītat šim shematiskajam attēlojumam?"

"Jebkura shēma, kas, kā jūsējā, rāda kaut ko pilnīgi pareizu, ir ne gluži pareiza. Ir svarīgi būt skaidrībā, ka zēni un meitenes šo mošanās procesu pārdzīvo dažādos veidos. Es atceros, kā reiz kāds kolēģis man teica: 'Puikas meklē maņu kairinājumus, meitenes pārdomā savus kairinājumus.' Te jums ir krēmi, pūderis un krāsošanās, varēt-uzspiest-uz asaru dziedzeriem un koķetēšana. To visu var kāpināt, šo vaļsirdīgo-nostāju un tad protesta vētru. Meitene izrādās, rāda sevi! Pieņemsim, ka jūs esat uzstādījusi kādus noteikumus attiecībā uz apģērbu. Mājās tas izpaužas kā šķendēšanās kanonāde. Viņas nostājas taisni kā svece un izbož visas spalvas. To viņas nepieļaus vēlreiz sev teikt. Viņas šim skolotājam vēl parādīs. Tā ir mana seja, mans ķermenis, un to es varu apģērbt, kā es gribu! No šādām emocijām jūs redzat, kā šādas emocijās uzbango asinis. Un asinsrites sistēma meitenēm pubertātē ir daudz stiprāk angažēta nekā zēniem."

"Un kā nu būtu jārikojas vecākiem?"

"Šādā gadījumā ir labi, ja māte vai tēvs, kurš nu tur ir, izrāda zināmu interesi, ieklausās, uzdod dažus starpjautājumus, tātad ar takta sajūtu ielaižas šajā mazajā teātrī, bet pats neuzņemoties lomu. Tad māte pēkšņi sāk meklēt savas auto atslēgas, aizgriežas, tēlaini sakot, pēkšņi prom un atstāj meitu izplosīties pašai ar sevi. Tā ir pareizā apiešanās, ar to pulveris tiek izšauts, un galu galā meita pati pamana, ka tas viss nemaz nebija tik liela teātra vērts."

"Un kā jūs rīkotos kāda zēna gadījumā?" Suzanna smaidīdama jautāja.

"Zēni drīzāk ir bikli. Jūs jau pati stāstījāt par puikām, kas savu nedarbu novēroja no drošas paslēptuves. Meitenes varētu no šādas slēptuves iznākt ārā un izsmiet apmulsušo autovadītāju. Zēni nenostājas tā izslējušies kāda priekšā. Ja jūs, piemēram, zēniem, kas ir sarīkojuši nelielas sacensības ar riteņiem, pajautājat, ko viņi tur dara, tad var gadīties, ka viņi apjūk, kaunas, ka ir tikuši novēroti, un pat nosarkst. Ja uz to nespiež kāds svarīgs iemesls, tad zēniem nevajadzētu jautāt: ko tu tur dari, ko tu te dari; tāpat kā meitenēm nevajag ielauzties viņu dvēseles sfērā, bet gan it kā neievērot to. Ja zēni, piemēram, ir kaut ko salauzuši, tad ir jāzina, ka viņi tikai pēc padarītā nonāk pie apziņas, ko ir izdarījuši. Citādi tā būtu ļauna griba. Vairumā gadījumu viņi tad arī nejūtas lāga savā ādā, un kaut ko tādu nevajadzētu uzņemt pārmēru nopietni, labāk piemest nedaudz humora. Šajā veidā zēni paši pamana, kādi viņi ir muļķi, un simpātijas pret skolotāju nezūd, kamēr pret skolotāju, kurš reaģē pārmērīgi, to vietā rodas bailes un nepatika.

Ar zēniem arī nevajadzētu aizmirst, ka pārāk daudz iespaidu vai prasību dēļ no skolas un vecāku puses viņi viegli tiek pārkairināti. Viņi ir 'nervīgāki' nekā meitenes. Tad rodas tieksme atkāpties, paslēpties, ierauties sevī. Un uz to būtu noteikti jāielaižas, parādot, ka to saprot un uzskata par pareizu; līdz ar to jauniešiem vēlāk ir daudz vieglāk padziļināt savu iekšējo dzīvi. Citādi viņš iespējams varētu kļūt virspusīgs, materiālistisks vai pat brutāls."

"Un kā jūs redzat meitenes ar viņu iekšējo dzīvi?"

"Tai varot pētoši piekļūt, meitenēs jūs varat pamanīt ļoti, pat pārmēru spēcīgas emocijas. Tās var būt sašutums, dusmas, niknums un pat naidis, vai uz otru pusi simpātijas un maigums līdz pat plūšanai pāri malām. Tas viss parādās pavisam elementāri, tas ir kā dabas spēku izlaušanās. Pretī stāvošais var tikt iznīcināts vai pacelts debesīs. Viņu pašu centru, būtības kodolu sajūtas izsūc kā sauss sūklis, un tas padara tik grūtu patiesu attiecību izveidošanu ar kādu citu.

Zēniem tas ir pavisam citādi. Viņi savu centru vēl nemaz nav atraduši, un tādēļ viņi nevar tik brāzmaini iekrist savās sajūtās. Es redzu zēnu ķezu tajā, ka viņi īstenībā nezina, ko viņi paši grib. Paskatieties uz šo bezpalīdzību, kad viņi sabāž savas rokas kabatās. Viņi gribētu cik iespējams maz no sevis parādīt. Pastāv briesmas, ka viņi var kļūt par lēnuļiem. Ja grib to novest pie kopsaucēja, tad varētu teikt: meitene ļauj mums sajūst savu cieto čaulu, zēns ir kā jēla ola. Tāpēc - es to vienreiz jau teicu - katru vārdu ir jāapsver kā uz zelta svāriem; tas nav nemaz tik viegli."

Suzanna ļāva sarunai izskanēt sevī.

Uzticēšanās un pašpalīdzība

Viņa atcerējās iepriekšējo mācību gadu. Toreiz piektajā klasē viņa bija iesākusi gadu ar augu mācību. Cik labprāt bērni bija viņai sekojuši, ar viegliem otas pieskārieniem papīram attēlojuši maigo, možo jaunavīgā bērza būtību ar dzelteniem, ziliem un zaļiem krāsu plankumiņiem, aptvēruši jauno atraitni ar tās garajiem, ūdenī nokārušajiem zariem kā sēru vītolu; ar sarkano un brūno, un zaļo krāsu gleznojuši nelokāmo ozolu, un sekojuši viņai tumšajā melanoliskā egļu meža noslēpumainībā ... To visu viņi bija uzņēmuši tik pašsaprotami labprātīgi un bez pretrunām, un izveidojuši bildēs un tekstā. Viņi iekšēji bija tik skaidri kā augs, kas aug pretī saulei. Un tad viņa atsauc dvēseles priekšā tagadējo savas klases tēlu. Tur nu viņi visi stāvēja, ietiepīgi un tomēr bezpalīdzīgi, smagi un maz vadāmi. Šajos skolēnos bija iesāvēs kaut kas, kas sagriež virpulī emocijas un - reizēm izteiktāk, reizēm vājāk - varēja būt alkas vai opozīcija.

Tomēr, viņa nodomāja, es taču nedrīkstu gribēt šo pulku atturēt viņu attīstībā. Ir taču jāiet uz priekšu un ir jāiet uzņemtam jaunam spēkam, kaut arī iesākumā šis spēks ir kaislību un alku caurausts.

Cerams, ka kādu dienu mani skolēni atradīs drosmi paskatīties pašiem sev acīs, atšķirt patieso no nepatiesā un tā iemantot spēku, kas ir spēcīgs un tomēr pašaieliedzīgs kā zieda, rozes sarkanā krāsa! Šajā acumirkļī Suzanna saprata savas kļūdas, šaubas, raizes un neveiksmes kā akmeņus viņas pašas dzīves ceļā. Vai arī man nav jāiemācās paskatīties pašai sev acīs? Bet kaut

kas vareni sacēlās pret viņas paškritisko skatu, līdz viņa pamanīja, ka viņai pašai savas vājās vietas bija nevis jāizspiež, bet gan tikai jāakceptē. Es gribu mācīties, viņa teica pati sev, apieties ar tām, pieņemot savas vājības tādas, kādas tās ir, bet tad ar tām strādājot. Tā es spēšu pastāvēt pati savā priekšā, un tad es varēšu saprast arī savus skolēnus.

"Darbs mums pašiem ar sevi ir priekšnoteikums mūsu profesijai," piesardzīgi teica Henriete. "Kad jaunie cilvēki par kaut ko kļūst, tad tajā vienmēr ir arī žēlsirdība. Un ka mēs drīkstam rēķināties ar šo žēlsirdību, tas dod mums cerības."

Suzanna piekrītoši pamāja kolēģei. Henriete sameklēja kādu lapu. "Redziet, šīs rindiņas, dārga dāvana, to man reiz uzdāvināja kāda skolniece klases skolotāja laika noslēgumā. Jaunajam cilvēkam vispirms ir jāiziet cauri vienpusības viļņiem, līdz no tā iemanto tādas uztveres orgānus, ar kuriem čaula kļūst caurredzama. Galu galā jaunā individualitāte var izšķīlties no savas olas kā putniņš un teikt: 'Te es esmu!' Kaut ko tādu jūs piedzīvosiet arī ar saviem skolēniem. Izlasiet!"

Dank an das Leben

Ich danke dem Leben,
Denn es gab mir das Lachen
Und das Weinen,
So weiss ich, was Glück ist
Und was Verzweiflung ist.

Ich danke dem Leben,
Denn es gab mir die Liebe
Und auch den Hass,
So weiss ich, was Freude ist
Und was Schmerz ist.

Ich danke dem Leben,
Denn es gab mir Feuer und Eis,
Licht und Schatten,
Wachen und Schlaf.

Es gab mir das Entzücken,
Mit dem man den kleinen Vogel betrachtet,
Und die Trauer,
Wenn er tot ist.

Ich danke dem Leben,
Dass es sich selbst mir schenkte.

Pateicība dzīvei

Es pateicos dzīvei,
Jo tā deva man smieklus
Un asaras,
Tā ka es zinu, kas laime
Un kas izmisums ir.

Es pateicos dzīvei,
Jo tā deva man mīlestību
Un arī naidu,
Tā ka es zinu, kas prieks
Un kas sāpes ir.

Es pateicos dzīvei,
Jo tā deva man uguni un ledu,
Gaismu un ēnas,
Nomodu un miegu.

Tā deva man sajūsmu,
Ar kādu uzlūko mazu putniņu,
Un skumjas,
Kad tas ir miris.

Es pateicos dzīvei,
Ka tā pati sevi man dāvāja.

Literatūra

Rūdolfs Šteiners, Cilvēka izzīņa un mācību veidošana, 16.6.1921 lekcija, GA 302

Rūdolfs Šteiners, Audzināšanas māksla, balstīta cilvēka būtības sapratnē, 18.8.1924 lekcija, GA 311

Mīļie vecāki!

"Man nav viegli atklāt mūsu šīvakara vecāku sapulci, jo ir notikušas lietas, kas ārkārtīgi nospiež gan jūs, gan mani. Laikam gan visvairāk mūs pēdējā laikā ir nodarbinājusi sērija zagšanas gadījumu tirdzniecības centrā. Bet kaut arī tas tik ļoti nospiež mūsu sirdis, es tomēr negribētu iesākt ar to. Es gribētu mēģināt šo vakaru iesākt ar kaut ko citu.

Tas bija jau vairāk kā pirms diviem gadiem - drīz būs pagājuši jau trīs gadi - kad klase izgāja cauri devītā, desmitā gada rubikonam. Tas bija radikāls pārdzīvojums un arī vienā otrā lietā noveda pie krīzēm. Tās bija pirmās grūtības, ko es piedzīvoju ar klasi. Mēs toreiz teicām, ka pēdējais atdarināšanas spēku atlikums, ar kuru bērni gribēja darīt līdzīgu visu, kas ap viņiem notika, ka šie spēki, kuros bērns savā gribā ir ieausts savā pasaulē, ir izsīkuši, un tie turpmāk vairs nenesīs bērnu cauri dzīvei. Bērns devītajā gadā jutās šķirts un atraisīts no savas apkārtnes. Bērni vairs nevarēja tikt saistīti ar savu apkārtni caur viņu atdarināšanā darbīgo gribu. Bet viņos bija pamodies kaut kas jauns, kas varēja veidot tiltu uz ār pasauli. Tā bija viņu pastiprinātā pārdzīvošanas spēja, kas izpaužas jušanā. Un uz šī spēkpilnā līdzjušanas visam, kas mūs aptver, tilta klase nostājās, kad mēs izdzīvojām radīšanas stāstus."

Viss dzīvais ir dievišķs

"Sekojot zaudētajam bērnu pasaulē, mēs vispirms iedomājāties neesam visu, ko uz zemes ir radījuši cilvēki, tad mēs iedomājāties neesam visu, ko ir radījis Dievs. Tad es vērsos pie bērniem ar jautājumu, kur tad bija tas viss, kad vēl nekā nebija, un viņi atrada atbildi: tas bija pie Dieva. Tad mēs sekojām tam, kā tika radīts viss, kas mums tagad ir uz zemes, un redzējām, kā beidzamo Dievs radīja cilvēku un iedvesa viņam savu dievišķo dvesmu. Bērni pārdzīvoja to, ko viņi kā visslēptāko nes sevī un ka viņus aptver dievišķais. Viņi pārdzīvoja, ka Dieva atklāsme ir viss, kas dzīvo vēja šalkšanā, ūdens burbuļošanā, debesu dziļumā un saules siltumā. Katrs odiņš un katrs ziediņš līdz ar to bija liecība par Radītāju.

Sekojošajā gadā cilvēka un dzīvnieku mācībā es sajutu, cik spēcīgi bērnu dvēseles vēl vienmēr jūta līdzīgu visam, kas viņus aptver. Pietika ar nelielu ierosmi, un viņi varēja tūlīt, piemēram, iejusties kādā dzīvniekā un aprakstīt to tā, it kā paši būtu viņā iekšā. Es jautāju, kāds dzīvnieks gan rastos, ja mēs varētu atraisīt no mūsu miesas smaguma savu redzi un dzirdi un visas citas maņas, tā ka viss mūsu maņu organisms aizlidotu prom vieglajā gaisā. Un tad viņi aprakstīja, kā putns ar savām spalvām jūt gaisu un uztausta līdzsvaru, jūtas viegls, lido, pārskata visu un var dzirdēt, kas ir zem viņa. - Vai arī, viņi atklāja, ka gremošana, spēku savākšana, čaklums un miers rada govju lielo smagumu, vai ka liesmainu aizrautību un drosmi mēs sastopam lauvā. Pietika ar nedaudz, lai bērni jau dzīvotu govju smagumā, putna vieglumā, lauvu siltumā un drosmē.

Un vēl arī piektajā klasē bērni diezgan stipri varēja iejusties savā apkārtņē. Redzot bērzu, jau drīz no tā varēja izdejojot priecīga meitenīte vasaras kleitā, tumšajā eglē viņi pārdzīvoja prātotāju, kas čukst mūžsenas pagātnes noslēpumus. Pirmie dievināja gaismu, otrās labprāt auga cieši kopā, lai dotu viena otrai ēnu. Viņi visu vēl izjuta uzskatāmi un būtībā.

Visus šos gadus pavadīja brīnumaina saskaņa ar dzīvniekiem un augiem - bet tāpat arī ar klases biedriem, vecākiem, skolotājiem. Tas bija skaists, harmonisks laiks, ko raksturoja tas, ka bērnu dvēseles jūtas varēja dzīvot viss, un šīs jūtas caurāda tas, ka viss dzīvais ir ar dievišķu izcelsmi."

Kā vecāki redz savus bērnus

"Līdz ar divpadsmit gadu vecuma sasniegšanu mēs no šī laika esam atvadījušies. Tas ir pagājis, un mums pretī pūš asi vēji. Bērni pat ārēji ir stipri izmainījušies. Kas tad tas īstenībā ir, kas ir kļuvis citāds?" Kaut gan Suzanna bija uzdevusi jautājumu tikai retoriski, vairākas mātes un tēvi tūdaļ par to gribēja izteikties.

“Jūs pirms kāda laika ar klasi recitējāt ‘No kurienes nāk ļaunais?’: ‘Ir pasaule no Dieva, un Dievā tikai labais būt var. Kā rodas ļauni cilvēki no labā?’ Mūsu bērni dzīvoja Dieva radītājā, un tas ir labs. Bet tagad tas ir citādi. Tagad viņi vairs nedzīvo pašsaprotamajā kārtībā. Nesen mana meita teica: ‘Vai ne, mammu, cilvēki kaut kā ir ļauni.’ Es biju ļoti pārsteigta un atjautāju: ‘Kāpēc, kā tu to iedomājies?’ Kādu brīdi viņa klusēja, bet tad teica: ‘Tu nemaz nezini, cik slikta ir mūsu klase!’ Es jautāju, vai tas attiecas uz zagšanu. Viņa tikai pamāja. Man šķiet, tas viņu ļoti nodarbina.”

“Mūsu dēls pats no sevis par to vispār nerunātu. Viņš tūdaļ ieraujas sevī, ja runa ievirzās par to. Viņš no tā vienkārši izvairās,” domāja kāda cita māte.

“Tomēr uzkrītoši, kā visa klase cieta no šīm zagšanām. Izveidojās grupas un grupiņas un pat īstas kliķes, kas savstarpēji karoja un plēsās. Kas būs tālāk?” jautāja kāds tēvs.

Kāda māte teica: “Man šķiet uzkrītoši, ka mūsu meita pēkšņi ir kļuvusi tik rupja, agrāk tas tā nebija. Nesen viņa paņēma kādu grāmatu, par laimi ne pārāk biezu, un iebelza ar to mazajai māsiņai pa galvu. Kad es iejaucos, tad viņa iecirtās un pateica, ka nākošo reizi iesitīšot vēl stiprāk!”

“Ar mūsu dēlu notiek tieši pretējais tam, ko jūs stāstāt par savu meitu,” iemeta pa vidu kāda māte. “Ja izceļas kāds strīds un es iejaucos un tikai pasaku: ‘Kas noticis, ko tu izdarīji?’, tad viņš apvainojies jau skrien prom. Nekādas opozīcijas. Dažreiz viņš tad ir tik aizvainots un pārjūtīgs, ka ieraujas savā gliemežvākā un mēs dienām ilgi nesarunājamies. Es vairs nerodu nekāda padoma!”

“Viņi arī vispār vairs neklausa. Ja kaut ko palūdz, tad tūdaļ seko: ‘Kāpēc?’”

“Jā autoritāte ir zudusi. To mēs ļoti labi manām ar savu dēlu,” papildināja kāds tēvs. “Mājās viņš stāsta: ‘Zini, kā viņa mūs uzrunā? Par bērniem, un vēl mīļajiem bērniem! Viņai laikam liekas, ka mēs esam bēbiši, vai arī viņa jau gatavojas savai nākamajai pirmajai klasei?’”

“Bet tagad mostas arī spēcīga taisnīguma sajūta,” iesprauda kāda māte. “Mana meita nesen briesmīgi uztraucās par to, ka bērni, piedošanu, skolēni, starpbrīdī visi tiek sūtīti ārā. ‘Mums vienmēr ir jāiet ārā, bet skolotāji tik tup skolotāju istabā un dzer kafiju! Es ar to vairs nesamierināšos!’”

“Es esmu pamanījusi, ka dažā ziņā viņi ir kļuvuši bailīgāki vai kautrīgāki,” vārdu ņēma vēl kāda māte. “Mūsu meitai pēc iespējas vispār vairs nedrīkst pieskarties. Kad mēs nesen pirkām viņai džemperu, viņa gribēja to divus izmērus lielāku, lai tikai nebūtu redzamas viņas krūtis. Bērni ir ne tikai kļuvuši rupji, viņi ir arī kautrīgi. Viņu sajūtas ir izmainījušās.”

“Un tad vēl katrs vārds tiek pārbaudīts atsevišķi,” piezīmēja kāda cita māte. “Nesen es teicu mūsu meitai, kad viņa bezgalīgi ilgi sēdēja pie uzdevumiem un tikai kašķējās ar māsu: ‘Beidziet taču nepārtraukti *plāpāt!*’ Uz to viņa tikai atteica: ‘Ko nozīmē *nepārtraukti?* Es taču nepļāpāju *nepārtraukti!*’ Un pēc tam viņa atnāk: ‘Tēti, tu palīdzēsi, es nemāku izrēķināt!’”

“Par rēķināšanu es mūsu dēlam gan nevaru žēloties,” stāstīja kāda māte, “bet par viņa nekārtību gan. To jums vajadzētu redzēt! Un viņš neko nevar atrast. ‘Kur ir mājas atslēgas?’ Es saku: ‘Te taču tās ir, tev deguna galā.’ ‘Ak, jā,’ paņem un aiziet. Viņam šobrīd it kā acu nebūtu pierē.”

“Kas man dara raizes, izņemot šīs zagšanas, ir tās seksuālās lietas, kas norisinās klasē. Es nezinu, kas klasē notiek, bet no savas meitas es dzirdu, ka viņai ir kauns mācīties tik samaitātā klasē!”

Gaumes lieta

“Es domāju, ka mēs nedrīkstam pieļaut tādu kļūdu, ka visus mūsu bērnu izteikumus pieņemam par tīru patiesību. Tie taču ir tipiski piemēri ‘pusaudžiem’ un ‘brīvdomātājiem’, kā viņi no vienas puses afišējas, oponē un uzstājas, un no otras puses jau šajā vecumā no kaut kā izvairās, aizvainoti skrien prom un tomēr var būt arī totāli bezkaunīgi! Tā tas ir šajā pārejas fāzē! Arī seksuālās problēmas mēs nedrīkstam uzlūkot tikai no pieaugušā pozīcijas. Bērni tagad daudzējādā nozīmē ieiet jaunatklātā zemē, pasaulē un īsti nezina, kā tikt galā ar jaunajiem

iespaidiem, nemaz neminot to, kā lai viņi par to runātu, nepaliekot nepieklājīgiem. Tur nu neko nevar darīt, ka viņi kļūst dzimumnobrieduši. Mana pieredze ir, ka vislabāk ir runāt ar viņiem pilnīgi atklāti. Kas īsti ir ‘mauka’ man nesen prasīja mans dēls. Mēs parunājām par to, ko tāda dara, un tad viņš palika pavisam kluss un domīgs. Galvenais, mums nevajag neko slēpt vai izslēgt zināmas tēmas, jo tā varbūt ir ērtāk mums pašiem. Es domāju, ka mums vienkārši ir par to jārunā, ja redzam, ka kaut kas nav kārtībā. Šajā ziņā palīdz arī konkrēti norādījumi pa telefonu.

Mēs jau esam izaudzinājuši divus bērnus, un tad jau zināma pieredze uzkrājas. Abiem diviem bija tā, ka viņi, piemēram, šajā vecumā šo to vairs neēda. Tas vienkārši vairs negaršoja: ‘Jau atkal sautējums! Vai: ‘Tikai graudi!’ Man jāatzīst, ka iesākumā es to attiecināju uz sevi, kā kritiku par manu gatavošanu, un bez tam es to sajutu kā nepateicību pret mani. Kad nu es to piedzīvoju jau trešo reizi ar mūsu jaunāko, tad pārdomāju un nonācu pie secinājuma – īstenībā tas ir pavisam banāli – ka šajā vecumā viss ir ‘gaumes lieta’ (Geschmack – vāciski gan garša, gan gaume), tātad ne tikai ēdiens. Kā mūsu gaumes lietu mēs saprotam, ka tas, kas garšo vienam, ne obligāti garšo arī citam, kaut gan abos gadījumos tas ir kaut kas labs. Tagad īstenībā par visu, vai teiksim, par ļoti daudz ko tiek spriests no aspekta vai man tas patīk vai nepatīk. Gaume attiecas ne tikai uz ēdienu, bet arī uz mūziku, dejām, apģērbu un tā tālāk.

Šajās dienās mans dēls pārnāca mājās ar brīnišķīgu frizūru. Man iesākumā pazuda valoda, bet viņš: ‘Tu tikai to nesaproti, jo tu nezini, kas ir ‘iekš’, tev īstenībā nav nekādas īstas gaumes!’ Viņi grib vilkt mugurā vistrakākās lietas! – Tagad man pazuda pavediens. – Jā, faktiski es gribēju pateikt, ka mēs īstenībā to nemaz nevaram saprast, kā bērni tagad izjūt sevi, ja mēs spriežam, respektīvi, tiesājam no pieaugušā redzes viedokļa. Viņi atrodas tādā fāzē, kad viņi ir pametuši vecās, labās sajūtas un acumirkļi vairs nezina, kas garšo labi, kas ir veselīgi, kā gērbties vai izteikties un, un... Viņiem jau iesākumā ir tikai savs personiskais iespaids un nekā vairāk. Viņi īstenībā ir izkrituši no visa, tikai atšķirībā no tās reizes – kad viņi bija deviņgadīgi un tajā krīzē juta sava veida nospiestību – ka tagad viņi nes sevī veselu lērumu jūtu un spēcīgu emociju, kas visas grib izlauzties ārā, un mums arī drīkst izpausties. Es esmu atzinusi, ka tā tam laikam gan ir jābūt, un es arī labi to panesu, kopš to vairs neattiecinu uz sevi, tātad nespriežu par to no pieaugušā pozīcijas. Notiekošais jau neattiecas uz mani.”

Bija dzirdama kāda tēva piezīme. ”Tas viss jau varētu tā būt, kā jūs sakāt, it īpaši ar to ielešanu jaunatklātā pasaulē. Bet es jautāju sev, kur tas novedīs, ja mēs palaidīsim vaļā grožus. Neaudzinātību pie galda mēs necietīsim nekādā gadījumā un arī bezkaunības pie mums netiek pieļautas. Es domāju, kas tas skar gan mani, tas skar mūs visus, ka šī zagšana ir notikusi. Tur mēs nevaram pārcelties uz kādu skatpunktu ārpus notikušā.”

Spiediens un veselība

Suzanna ļoti labi varēja saprast tēvu, jo tieši tāpat reiz bija spriedusi arī viņa pati, pirms nebija izpratusi pubertātes cēloņus, fonu. Tādu paļāvību, kā tai mātei, distanci, kāda viņai bija pret dēlu, bet kā dēļ viņa tieši bija tam daudz tuvāk un varēja pateikt vairāk nekā šis tēvs, to viņa pati bija tikai palēnām iemantojusi. Tādēļ viņai bija vajadzējis tik daudz spēka mācīšanai un tādēļ viņa bija nonākusi gandrīz līdz pilnīgam spēku izsīkumam. Viņa bija gribējusi noteikti visu izdarīt pareizi, un tāpēc skolēni nedrīkstēja ne soli novirzīties no ceļa, citādi skolotāja redzētu tajā savu pašas neveiksmi! Tagad viņai bija kļuvis skaidrs, ka neizmērojamo viņa varēja nomierināt tikai, ja tas drīkstēja nākt ārā, un ka neko nelīdzētu tas, ja tas viss tiktu tikai apspiests. Bet pirms vēl Suzanna uzspēja sākt atbildēt, jau sāka runāt vēl viens tēvs.

“Es gribētu parunāt vēl arī par kādu citu punktu, un tas attiecas uz stundu vadīšanu. Es redzu mūsu meitā, ka viņai ir tāda nostāja, ka, ja viņa kaut ko neprot, tad vairs par to arī turpmāk neraizējas. ‘Nekas jau man nebūs.’ Es domāju, ka te pietrūkst nepieciešamā prasīguma, spiediena, īstās slodzes, stingrā mēroga. Darbs paaugstina morāli!”

Kāda māte, kura bija nemierīgi klausījiesies, iejaucās sarunā. “Es negribu attaisnot vai piedot šos zagšanas gadījumus,” viņa teica. “Tur, protams, ir nepieciešamas, kā jūs teicāt,

skaidra nostāja un viennozīmīgas robežas, bet tādas jau viņiem arī tika noliktas! Bet kas attiecas uz spiedienu un slodzi, tad par to man ir nedaudz cits viedoklis nekā jums. Ar spiedienu un slodzi, atzīmju likšanu un atstāšanu uz otru gadu neviens jauns cilvēks labākā situācijā nenonāk, bet gan drīzāk daudz sliktākā. Mūsu meita tagad jau gadu mācās šajā skolā. Agrāk viņai bija šis atzīmju spiediens un iespēja palikt uz otru gadu. Tas ir pilnīgi neticami, kā tas nomāca manu bērnu. Tas gāja līdz pat veselības traucējumiem. Kopš viņa apmeklē šo skolu, meita ir pilnīgi atplaukusi.”

“Es nedomāju, ka iepriekšējais runātājs domāja atzīmju likšanu un atstāšanu uz otru gadu,” kāds cits tēvs aizstāvēja iepriekš runājušo, “jo citādi viņš nebūtu savus bērnus sūtījis Šteineraskolā. Bet varbūt viņam klājas līdzīgi kā man. Es arī priecātos, ja skolēni tiktu vadīti stingrāk, te es īpaši domāju par franču valodas stundām, bet arī par citiem priekšmetiem. Viņiem vajadzētu vairāk piepūlēties. Galu galā mums ir taču jādomā par to, ka reiz viņi pāries uz citu skolu vai augstskolu, un tad var sanākt nepatīkama pamošanās.”

Dubultuzdevums

“Bet nedrīkst arī aizmirst,” vārdu atkal ņēma māte, kura jau bija uzaudzinājusi divus bērnus šajā vecumā, “ka bērni it īpaši šajā vecumā stāv dubulta uzdevuma priekšā. Es domāju ķermenisko attīstību un skolu ar tās prasībām. Es nezinu, kurš no mums labprāt uzņemas maksimālo slodzi, kad viņam neklājas labi, sāp zobi vai sāp galva, vai ir kāda cita ķermeniska kaite. Un pubertāte taču tomēr ir kaut kas tāds, kaut arī mēs to tā neuztveram, kas ārkārtīgi strādā un nodarbina ķermeni. Piektajā vai sestajā klasē vairumam meiteņu jau pirmo reizi sākas mēnešreizes. Tiek pārveidota visa organizācija, un tas prasa arī dvēseliskos spēkus; es domāju, ka tad nevar pārāk forsēt mācīšanos, tas atkal būs iespējams vēlāk. Mūsu vecākā meita tieši šajā vecumā arī bija ļoti vāja skolniece, tā ka mums toreiz tas sagādāja lielas raizes. Bet tagad viņa studē un ir ar labu veselību, varbūt arī tāpēc, ka toreiz mēs viņu pārāk nedzenājām.”

“Bērniem mācībām ir jāstagādā prieku,” iemeta kāda māte, kura līdz šim bija klusējusi. “Tad atrisinās visas problēmas, arī tās ar pubertāti!”

Daudzu vecāku skatieni tagad pievērsās Suzannai. “Es pateicos jums par daudzajiem viedokļiem, kurus jūs minējāt, pa daļai tie bija visai tālu viens no otra,” viņa iesāka. “No vienas puses tika prasīti spiediens, slodze un stingras prasības, mērogs, un no otras puses, ka mācībām vajadzētu sagādāt tikai prieku. Bet es domāju, ka mēs netiksim tālāk tikai ar kādu vienu no šiem virzieniem.”

Pienākums un patstāvība

“Es esmu ļoti pateicīga par viedokli par dubulto uzdevumu, kāds ir uzlikts skolēniem. Slodzes un ķermeniskās attīstības forsēšana šajā situācijā patiešām var izraisīt pretējo tam, kāds bija nolūks, bet no otras puses nevar jau arī vienkārši padoties, ja kādam ir radies noskaņojums: tas man nepatīk, to es nevaru, man šodien negribas! Ķermenis tiek izjūsts kā pretestība, tas ir padevies smagamam. Tad tieši ir īpaši nepieciešams, lai skolēni mācītos patstāvību un pienākumu. Pienākumu var izjust tikai caur sevis pārvarēšanu. Ar to vienmēr ir saistītas klusas sāpes, un tās jaunajam cilvēkam ir jāiepazīst, nevis no tām jāizvairās. Tas ir nereāli, ka kāds cilvēks, kaut arī vēl būtu tik jauns kā mūsu klases skolēni, no agra rīta līdz vēlam vakaram varētu tikai priecāties. Tas nav iespējams, un galu galā tā rastos tikai dzīvei nederīgs cilvēks.

Kas ar šī vecuma bērniem nākas tik grūti, it īpaši stāvot tik lielas klases priekšā, ir iedziļināties katra atsevišķā skolēna individuālajā situācijā. Pirms neilga laika man kāda māte teica, ka viņas meita esot bijusi pilnīgi neizturama, līdz kamēr tad ir sākušās viņas pirmās mēnešreizes. Pēc tam viņa atkal kļuvusi par pilnīgi panesamu, komunikablu bērnu. Tas padara prasības pēc lielākas slodzes ne tik vienkāršas; dažreiz ir jāvadās pēc attiecīgās situācijas, no otras puses gribētos lielāku entuziasmu un aizrautību, un varētu vēlēt, lai tiekšanās pēc ideāliem, kas var uzliesmot šajā vecumā, būtu izteiktāka, bet to piepildīšana ir tik grūta! Vēl citas grūtības ir saistītas ar faktu, ka mūsdienās vairumā gadījumu pirmspubertāte un pubertāte

laikā sakrīt. Tiek taču atšķirta pirmspubertāte no divpadsmit līdz četrpadsmit gadiem no pubertātes, kas ir starp četrpadsmit un sešpadsmit gadiem, un adolescenci no sešpadsmitā līdz divdesmitajam gadam. Akselerācijas dēļ šie posmi mūsdienās ir sajaukušies. Kā minēts, bieži jau pirmspubertātes vecumā iestājas pubertātei raksturīgā ķermeniskā attīstība, līdz ar ko pazūd sagatavošanās laiks, un jaunajam cilvēkam ir jāpaveic divi attīstības soļi reizē. Bet es pilnīgi noteikti negribēju te žēloties! Tieši pretēji! Pateicoties sadarbībai ar pieredzējušāku kolēģi, kura šovakar arī gribēja te piedalīties, bet veselības stāvokļa dēļ tomēr nevarēja atnākt, es pa daļai esmu radusi pavisam jaunu pieeju mācībām un jau pieredzējusi dažu labu skaistu brīdi, par ko es šovakar īstenībā arī gribēju runāt.”

“Es tomēr gribētu, lai mēs šovakar vēlreiz izrunātos par tiem zagšanas gadījumiem. Kādā kopsakarībā tad jūs redzat šo zagšanu?” ar šo jautājumu kāda māte pārtrauca Suzannu.

Nodalīšanās un atrisinājums

“Es jautāju skolēniem, kāpēc viņi to ir darījuši, un kā motīvs atklājās – neņemot tagad vērā vienkārši līdzskrējējus – ka viņi ir meklējuši risku un spriedzi, ka viņi ir gribējuši zināt, vai izdosies, vai viņi tiks noķerti vai arī viņi ir veiklāki par pieaugušajiem. Un es domāju, ka katru reizi, kad viņi pasāka šādus gājienus, ar to bija saistīta slēpta prieka gūšana vai, teiksim, zināma pašsajūta. Viņiem bija sajūta, ka tagad viņi jau ir tik lieli, ka var pacelties pāri autoritātei un kārtībai. Pašā mūsu vakara sākumā jau tika atgādināta pasaka par labo un ļauno, kurā iedomīgais cirvis var nogāzt koku, bet koks saka cirvim, ka tā kāts ceļas no viņa miesas. Ar nodalīšanos rodas tas, kas pasakā ir raksturots kā ļaunais. Un šī “nodalīšanās” mums parādās arī šajos zagšanas gadījumos. Ja koku apskata tādā aspektā – un to es gribētu pievienot pasakai kā savas domas – ka tas arī nobriedina augļus un sēklas, tad no veseluma gan kaut kas atraisās, bet tas savukārt nes šo veselumu sevī. Tā nav nodalīšanās, kas ved pie iznīcināšanas, bet gan atraisīšanās pareizajā nozīmē.

Abas puses mums parādās tagadējā skolēnu vecuma pakāpē. Pēc dzimumbrieduma rodas vairošanās spējas, bet atbrīvojas arī spēki, ar kuriem katrs atsevišķais cilvēks var nodalīties un nostāties pret kopējo sakarību. Visdažādāko veidu ‘patstāvības’ izpausmes bieži parādās pirms reālās, faktiskās patstāvības.” Suzanna uz brīdi aplūsa.

“Vai jūs gribat ar to teikt, ka arī zagšana piederas jaunā cilvēka attīstībai?” izaicinoši jautāja kāds tēvs.

Kamēr Suzanna vēl pārdomāja, viņas vietā ierunājās kāda māte: “Jūs mierīgi varat teikt,” viņa vērsās pie šī tēva, “ka zagšana jeb grēkā krišana ir spēlējusi savu lomu pat visas cilvēces, un ne tikai mūsu bērnu attīstībā. Tas ir rakstīts jau Vecajā Derībā.”

“Tas taču ir tā, ka cilvēks – kaut kad – ir nodalījies no labā, pavisam vienkārši sakot. Padomājiet kaut vai par ūdeņu, Zemes vai gaisa piesārņojumu: to redz arī mūsu bērni,” secināja kāds tēvs.

Gribēt, just, domāt

“Jaunais tilts, kas cilvēku atkal var sasaistīt ar pasauli, ir izzīņa, un tas attiecas arī uz situāciju, kādā tagad ir mūsu bērni, bet tas ir garš ceļš,” turpināja Suzanna. “Kad bērni vēl bija saistīti ar apkārtējo caur atdarināšanu, šī saistība bija ļoti šaura un tieša; kad vēlāk viņi iemantojas attiecības ar apkārtējo jaunā pakāpē caur jūtām, tad šī saistība vēl vienmēr bija tuvāka, nekā tā ir tagad. Tagad mēs gribam viņiem palīdzēt uzcelt tiltu caur domāšanu, iemantojot pašiem savas spriešanas spējas. Arī progress attiecībā uz apkārtējo vidi veidojas tikai ļoti lēnām, kaut gan tie ir pieaugušie, kam to ir jārisina. Galu galā cilvēks tikai caur izzīņu var nonākt līdz iekšējai brīvībai, kādu nevar iemantot, kamēr vēl ir tikai atdarinoša vai izjūtoša būtne. Tikai izzīņas procesā viņš var cauri maldiem tuvoties patiesībai – un šajā nozīmē šie zagšanas gadījumi skolēniem varbūt nozīmē kaut ko tādu, ar ko viņi iemanto lielāku skaidrību paši par sevi, nekā ja viņi nebūtu izgājuši tāda veida procesu.”

“Tas nozīmē, ka mēs tiesājam viņu izdarīto, bet netiesājam visu cilvēku kopumā,” kāds tēvs apstiprināja Suzannas vārdus. “Neskatoties uz visu, kas ir noticis, mēs viņos atzīstam kaut ko no tā, par ko jūs runājat šī vakara iesākumā.”

“Un tas bieži ir ļoti grūti, un tomēr tas ir pareizi,” viņu atbalstīja viena māte.

Neaptēsts koka gabals

“Mana meita nesen atnāca mājās pēc amatu mācības stundas un šķēndējās. Viņai ne sevišķi patīk amatu mācība, bet šoreiz viņa patiešām lamājās. ‘Stundas beigās man savu koka bļodiņu vienmēr ir jāiemērc ūdenī, un tad nākamajā stundā tā atkal ir pavisam raupja, un es mierīgi varu sākt visu slīpēšanu atkal no jauna, kamēr dabūju koku gludu. Bet tad skolotājs pieprasa, lai es to atkal mērcu ūdenī. Kāds stulbums! Tad nākošreiz es varēšu visu slīpēšanu atkal sākt no gala, jo bļodiņa būs galīgi raupja!’ Es viņai devu padomu, pajautāt reiz amatu mācības skolotājam, kāpēc viņai bļodiņu vienmēr ir jāiemērc ūdenī. Tā viņa arī izdarīja un pēc tam izstāstīja, ka koks, kad paliek mitrs, uzbriest un līdz ar to nelīdzenumi, kas tur vēl slēpjas, tiek iznesti ārpusē, tātad nonāk virspusē. Ja tādu bļodiņu nolīdzinātu tikai vienu reizi, tā vietā lai vairākas reizes iemērkto un slīpētu vienmēr no jauna, tad tā ar laiku izmainītos un paliktu pavisam komiska un nelīdzena.

Neņemot vērā to, ka es priecājos, ka pēc šī pamatojuma meita atkal sāka augstu vērtēt amatu mācības skolotāju, tā man bija arī brīnišķīga bilde, kas notiek ar pašiem bērniem šajā vecumā. Viņi jau paši ir kā neaptēsts koka gabals. Un tas tiek vienmēr atkal iemērķts un vienmēr atkal gludināts. Tas, kas slēpjas iekšā kokā, tiek izcelts virspusē, tas izplūst ārā, un ar to mēs tad varam strādāt. Tāpēc mums īstenībā būtu jāpriecājas par katru izdevību, kad virspusē iznāk nelīdzenumi, kuri tad var tikt pieslīpēti. Ja tie paliktu iekšā, tad tā būtu katastrofa vēlākajai attīstībai. Mums šajā nozīmē tikai ir vajadzīga savstarpēja izpratne, tad patiešām katrs no mums, vienalga skolā vai mājās, var iedarboties dziedinoši.”

Pēc nelielas pauzes kāda māte jautāja: “Jūs iepriekš teicāt, ka pateicoties sadarbībai ar pieredzējušāku kolēģi esat radusi jaunu pieeju mācībām un esat arī jau piedzīvojuši skaistus brīžus. Es labprāt vēl uzzinātu, ko jūs esat piedzīvojuši ar bērniem. Vai mēs varētu dzirdēt kaut ko no tā?”

Staigāt, runāt, domāt

“Ja mēs apskatām bērnu gaitu, tad pamanām, ka tā ir kļuvusi nedaudz nedrošāka nekā vēl pirms gada, bet mēs varam arī novērot – dažreiz uz pavisam īsu brīdi, tie var būt tikai daži soļi – ka tagad viņi bieži liek kāju uz visas pēdas, saistās ar zemi ar visu pēdu. To, piemēram, nevar putni, to nevar arī nagaiņi vai plēsīgie dzīvnieki, tie visi pieskaras zemei tikai ar nagiem vai stāv tikai uz pirkstgaliem. Arī bērniem bija laiks, kad viņi noslogoja savas pēdas drīzāk tā, kā to dara uz pirkstgaliem staigātāji. Bet tagad pēda nāk arvien vairāk lejā, pavisam piekļaujoties zemei. Šī nostāšanās, sava-atbalsta-punkta meklēšana, lai tad attīstītu savu uztveri un patstāvību, ja skatās uz to kā uz patreiz nedrošās gaitas mērķi, tad taču var tajā izjust pozitīvu

attīstību, kaut ko skaistu. Tad es pamanīju, ka kopā ar izmaiņām gaitā – un ar to saistītām izmaiņām arī žestos – arī mācībās paveras pavisam jaunas iespējas. Es jums pastāstīšu kādu piemēru.

Jūs ziniet, ka mums klasē ir divi zēni ar vienādiem vārdiem – divi Ursi. Es izsaucu Ursu pie tāfeles un attiecīgais skolēns – mūsu skatieni bija sastapušies – nu skatās uz otru Ursu un rāda viņam, pamānot ar roku, ka jāiet uz priekšu, kamēr pats mierīgi atkal ieņem savu iepriekšējo pozu. Otrais Urss nāk pie tāfeles. Spēlīte ar žestu ir izdevusies. Kas tajā izpaužas? Tas ir atklājums, ka žests arī ir valoda! Kad žests kļūst par valodu, tad tas paver dramatisko, un es katru dienu ar atklājējas prieku skatos, kā skolēniem no reizes uz reizi izdodas arvien labāk uzvest nelielus dramatiskus dialogus. Viņi priecājas, ka apgūst jaunu valodas jomu; šī dramatiskā runa savukārt iedarbojas atpakaļ uz žestiem un gaitu un dod jauniešiem pašapzinīgumu un drošu uzstāšanos.

Vai jūs iepriekšminētais piemērs: 'Beidz taču mūžīgi *plāpāt!*' Un atbilde: 'Es nemaz neplāpāju *mūžīgi!*' Tikai cits uzsvars, un jau sākotnējā nozīme ir izmainīta. Uzsvars pieder pie gribas; ka teikums iegūst citu nozīmi, tas pieder pie domāšanas, jūs meita tagad grib iemantot abus. Ķermeniskais pamats tam ir elpošanā. Ja agrāk elpošanu daudz vairāk noteica apkārtējais, tad tagad tā mātei un meitai ir principā atšķirīga. Meita elpo, lai to pašu teikumu pateiktu savā uzsvārā, pavisam citādi kā mātei. Tātad meita pati vada savu elpošanu, padara to patstāvīgu, izpauž ar to pati savu gribu un pati savas domas. Par to mēs atkal varam priecāties, jo tajā jau ir tas, ka viņa iekaro pati savu viedokli.

Protams, kad skolēni tagad valodiski iekaro paši savu viedokli, viņu izteikumi var būt - un ar lielu pārliecību izteikti - pilnīgi subjektīvi."

"Un viņi var arī blēdīties un kādu lietu tā sagrozīt, ka tas vairs neatbilst patiesībai," iemeta starpā kāda māte. "Tagad man kļūst skaidra tā lieta ar klases uzkopšanu. Runājot ar mani, meita uztraucās, ka viņai vienmēr esot jāpaliek un jāslauka klasi, bet pati pa to laiku staigāja pa veikaliem. Tā ir nekaunība, bezgalīga bezkaunība!"

Mātes lielais satraukums pārgāja jautrā intermecco. Viņai būtu vajadzējis uzklaut arī skolotāju K., tā viņu pamācīja pārējie.

"Saprašanās, apiešanās vienam ar otru klasē agrāk bija vieglāka. Tad mēs runājām vienā valodā," Suzanna turpināja. "Bet tagad īstenībā katrs bērns cīnās, kā izpaust pašam savu valodu un visu to, kas ir uz sirds. Cena par savu viedokli, savām domām, iesākumā var būt nepilnība, nekaunība, nepaklausība vai pat meli, bet mēs taču pamanīsim, kas īstenībā tur grib piedzimt.

Ja mums nākotnē būs jāiestudē kādu nelielu drāmu, un kāds bērns vingrināsies kāda dzērāja vai intriganta, vai tamlīdzīgai lomai, tad šajos vingrinājumos notiek kaut kas īpašs, tas ir, ka skolēns nepaliek viņš pats tur apkārt dīdoties, bet gan viņam ir jāiemanto pašam sava šīs lomas uztvere. Tātad viņam ir vajadzīgs savs viedoklis, bet šo viedokli viņam ir jāmeklē dzērāja vai intriganta, vai kādā tamlīdzīgā lomā. Tā viņš nonāk pie būtības apmaiņas, un valoda, kas tagad tik spēcīgi grib inkarnēties līdz pat uzsvariem, līdz žestiem, locekļos, visā ķermenī, tad kļūst par līdzekli, ar kuru var tikt izziņāta un atklāta cita cilvēka būtība.

Attiecībā uz domāšanu tagad sevi piesaka svarīgas atšķirības starp zēniem un meitenēm. Es esmu piedzīvojusi sekojošo: divi puikas atnāk pie manis un grib noteikti uzziņāt, kā no kāda punkta ārpus riņķa varētu novilkt vienu, respektīvi, divas pieskares, bet viņi to negrib darīt pēc acumēra, bet gan zināt, kā tas notiek ar konstrukciju. Šis uzdevums viņiem īstenībā vēl ir daudz par grūtu, bet tā kā lūgums bija tik neatlaidīgs un mēs arī jau bijām pārrunājuši Thales riņķi, es uz to ielaidos. Es gribu pieminēt tikai divas lietas: kamēr mēs to pārdomājām, klase sadalījās: gandrīz visi zēni skatījās uz tāfeli ar neparastu interesi, kamēr lielākā daļa meiteņu nelikās sevišķi ieinteresētas. No kādas meitenes es pat dzirdēju: 'To es nevaru, to es nesaprotu'. No zēniem tā vien bira priekšlikumi konstrukcijām. 'Jānovelk vēl vienu līniju, taisni, ne tā, un tur vēl vienu riņķa līniju...' Un patiešām notika šis 'brīnums', ka zēni - viena meitene gan arī piedalījās - atklāja konstrukciju, ko es pēc viņu norādījumiem ar cirkuli un lineālu izpildīju uz tāfeles. Bet tagad, kad konstrukcija kā bilde bija gatava, pēkšņi uz tāfeli sāka skatīties arī meitenes. Attēls uz tāfeles viņas interesēja! Es liku skolēniem tagad pašiem izmēģināt šo

konstrukciju un nodzēsu visu no tāfeles. Tad notika kaut kas pārsteidzošs: tās bija meitenes, pat vairākas, kas man parādīja savus zīmējumus, pilnīgi pareizi konstruētus. Es paskatījos pāri plecam zēnu darbos, un redzēju, ka tie iet šķērsām - viņi apspriedās, sāka no jauna un tikai tad ar nelielu meiteņu palīdzību tika ar to galā.

Tāds ģeometrisks uzdevums taču sadalās divās daļās: uzzīmētajā, bildē, un tajā, kas nav bilde, kas ir pārdomas, lai pareizi izveidotu šo attēlu. Šo otro daļu ir jāizpilda iekšēji, gribā, jo kamēr tikai blenž uz zīmējumu, nevar nonākt pie pārdomām. Šādi apsvērumi, pārdomāšana zēniem bieži patīk vairāk kā meitenēm. Zēni šādā uzdevumā vairāk attīsta savu 'Es-gribu'. Turpretī daudzas meitenes ar savu Es vairāk dzīvo uztveres pusē, ne tik daudz gribā. Tāpēc tādā tā saucamajā 'abstraktajā domāšanā' - domāti ir apsvērumi, kas noris bezbildes procesā - viņas nu saka, ka to nevarot, ka nesaprotot.

Ko mēs no tā varam mācīties? Mēs redzam, ka jaunas domāšanas attīstības ieguvums reizē atkal nozīmē arī zaudējumu, tas ir, tēlainās uztveres zaudēšanu! Tas izskaidro to, ko jūs pirmīt stāstījāt: zēns, kurš tik labi māc domāt, tik labi rēķina, nevar atrast atslēgu, kas ir viņam degungalā, un viņa istabā valda īsta nekārtība. Šajā piemērā mēs taču varam pamanīt tēlainās uztveres zudumu. Jūsu meitai, kā iepriekš minējāt, tas ir citādi, viņa netiek galā ar matemātiku, tētīm jāiet palīgā. Viņai nepatīk netēlaini domāt, un parasti šādas meitenes mīl iekārtot kādu skaistu stūrīti istabā, iespējams ar lellēm, lācīšiem un fotogrāfijām: visu tēlaino. Dabiski, ka nav tā, ka mēs gribētu kultivēt nekārtību vai negribēšanu rēķināt. Bet mēs uz to citādi skatāmies un citādi par to spriežam, un ar to, ka zēni un meitenes mācās un strādā kopā, viņi var iegūt viens no otra sev pietrūkstošo.

Domāšanai šādā veidā ir jāattīstās līdz abstraktajam, citādi tēls vēlākajā dzīvē varētu izraisīt maģisku iedarbību un paralizēt paša spriedumu. Mums būtu bail no velna ar ragiem un dakšām, kā tas ir maziem bērniem. Tātad aiz mūsu bērnu kritizētkāres un piesiešanās varbūt tikai slēpjas lēna aizgūto tēlu nolobīšanās, lai varētu rasties kaut kas jauns, paša sprieduma veidošanās?

Un kāpēc sabrūk senas draudzības, kāpēc tiek dibinātas jaunas? Jau tika pieminēts, ka veidojas jaunas grupas un grupiņas, kas sacenšas savā starpā un pieslīpējas. Vecā, zināmā klases kolektīva vairs nav. Jaunās, stiprās simpātijas tiem, kas vada klasi, bieži ir pilnas pārsteigumu un mīklu.

Kurā virzienā attīstība virzās, to es gribētu parādīt ar kādu piemēru no mācībām. Mēs sestajā klasē apskatīsim Romas impēriju un tās sabrukumu. Bet vienlaikus pasaules vēsturē parādās kaut kas pilnīgi jauns, tā ir kristietība. Mēs sastapsimies ar tādu tēlu kā Benedikts no Nursijas, kurš jaunībā vispirms studē senās romiešu tiesības un tad redz, kā Romā iebrūk vandāļi, slepkavojot un laupot plosās ielās un nav neviena, kurš ievērotu likumu. Likums tagad ir tikai nedzīvs burts. Benedikts pārtrauc savas studijas. Ar nelielu pulciņu cilvēku, kas viens otru sauc par brāļiem, viņš pārceļas uz Casinus kalnu un tur nodibina pirmo klosteri. Ārēju likumu vietā viņš dod klostera noteikumus, kādus brāļi izjūt iekšēji ceļā pie Kristus, pie likteņa pavēlnieka.

Varbūt šis cikls mums sestās klases laikā palīdzēs pārvarēt šo to no kopāsadzīvošanas kropļojumiem klasē, kādi faktiski rodas katrā apvērsumā. Tad var rasties jauns klases kolektīvs, varbūt pat augstākā pakāpē. Mīlie vecāki, šiem aforismiem vajadzētu parādīt, ka daudzajām grūtībām, kas rodas ar skolēniem, ir dziļāka jēga un nozīme.

Zemes briedums

Tāpēc vairs neļausim sevi noteikt iesākumā vienpusīgajai mirkļa aintai, neuzdodot jautājumu par tās jēgu. Var notikt ļaunas un pat traģiskas lietas, un reizēm arī notiek. Tā ir ieiešana vecumā, kad jaunieši un jaunietes dažreiz iziet no sliedēm un grib aizbēgt. Uz kuriem? Pie sevis paša, lai kļūtu par to, kas snauž viņu visiekšējākās dzīlēs, bet tas kļūs caurgaismots, caursildīts un caurkvēlots tikai tad, kad viss, patiešām viss, būs individualizēts. To Rūdolfs Šteiners sauca par 'zemes briedumu', kas daudz aptverošāk norāda uz topošo nekā vienpusīgais apzīmējums 'dzimumbriedums'. Gleznotājs Emīls Nolte izjuta kaut ko no šī zemes brieduma,

kad viņam bija četrpadsmit gadu. Viņš attēlo, kā viens pats ir klīdis pa laukiem, domu un nenoteiktu jūtu dzīts. Labības laukā, kur viņu neviens nevarēja redzēt, viņš atgūlās uz muguras, aizvēris acis un plaši izpletis rokas. Tā guļot viņš domājis par Pestītāju, kā sievas un vīri viņu noņēma no krusta. Tad viņš apgriezies otrādi nenoteiktās iekšējās gavilēs un apkampis visu lielo, apaļo, brīnumaino Zemi. Viņš gribējis to apkampt kā mīļoto."

Klases vecāku sapulce pamazām beidzās. Mazākās grupiņās šur un tur vēl tika kaut kas pārrunāts. Vēlme pēc šāda vecāku darba turpinājuma sāka izskanēt skaļi, un Suzanna apsoliņa turpināt darbu par pubertātes vecumu cilvēkmācības skatījumā.

Uz mājām viņa devās ar jauktām jūtām. Tur draudzene viņu sagaidīja ar nepacietīgu jautājumu: "Kā tev gāja?"

Suzanna apsēdās un labprāt ļāva sev šajā vēlajā stundā vēl pasniegt tasi tējas. "Es domāju, ka šī klases vecāku sapulce būtu bijusi laba, ja tā būtu notikusi pirms pusgada. Bet pēc tā visa, kas klasē tagad ir atgadījies, daudz kam bija izskaidrošanas vai atvainošanās iezīmes."

"Bet vai tad tu būtu varējusi to noorganizēt pirms pusgada?" jautāja draudzene.

"Nē, jo toreiz man trūka šīs pieredzes, ko es pa šo laiku esmu guvusi. Un arī Henriete man daudz ir palīdzējusi."

Viņas vēl ilgi runājās. "Bet zini," teica Suzanna, "pašu svarīgāko es tev vēl nemaz neesmu pastāstījusi."

"Un kas tas būtu?"

"Man šovakar atausa, ka vissvarīgākais ir būt bezaizspriedumainai pret bērniem. Es līdz šim vienmēr domāju, ka bērniem vai mācībām ir jābūt tādiem un tādiem. Bet tas ir atrauti no dzīves. Ir jāreķinās ar visneiespējamākajām situācijām, vai arī nav jāreķinās, un vienkārši jābūt atvērtai, atvērtai pret to, kas notiek, kas notiek kā pavisam kas jauns."

Literatūra

Rūdolfs Šteiners, Die geistige Führung des Menschen und der Menschheit. GA 15, Dornaha 1987.

Hermann Koepke, Devītais dzīves gads. Dornaha 1989.

Saruna ar Gotfrīda vecākiem

Gotfrīds cik ilgi vien iespējams palika savā siltajā gultā. Dzirdot kā mamma jau atkal sauc, viņš beidzot bija atradis savas drēbes un uzvilka saņurcītās bikses. Brokastīs viņš daudz neēda un gandrīz nemaz nesakošļāja ēdamo. Maizītes viņam garšoja labāk, ja tās bija īsti saldas, tāpēc viņš ar tējkaroti vēl salika uz katras maizes šķēles tik daudz ievārījuma, kamēr tas sāka pilēt nost gar malām. Ja no rīta bija palicis pārāk maz laika, mamma viņam palikušās maizes salika kopā, lai vismaz pa ceļam puika vēl varētu kaut ko uzēst.

Bet Gotfrīds vēl iesteidzās vannas istabā. Viņš paņēma matu želeju, izmērēja to pa abām plaukstām un tad izvilka tās cauri matiem. Apmierināts viņš paskatījās spogulī, kā pomāde pamazām sacietē, ar ķemmi sacēla matus uz augšu, nofiksēja to visu ar matu laku, iepriecināts aplūkoja savu mākslas darbu, ātri savāca kasetes, burtnīcas un citas skolas lietas un devās ceļā uz skolu.

Māte ienāca viņa istabā. "Vienmēr viens un tas pats," viņa pakratīja galvu. Viņa pa piesmakušo gaisu aizgāja līdz logam, plaši to atvēra un izpurināja gultu.

Nākamajā pieturā tramvajā, ar kuru brauca Gotfrīds, iekāpa arī citi skolasbiedri. Vienam tāpat kā Gotfrīdam bija izveidota frizūra ar gaisā saceltiem matiem. To viņš bija ņēmis sev par paraugu. Ja viņi abi stāvēja blakus, tad izskatījās kā tie abi eži, kas gatavojās sacensties skriešanā ar zaķi.

"Labrīt, Gotfrīd," teica Suzanna un stingri paturēja satvertu viņa roku pie rīta sveiciena. Viņš nezināja neko nepatīkamāku, kā šī apsveicināšanās, jo skolotāja gaidīja, kamēr viņai paskatīsies acīs. Tikai tad viņa laida vaļā roku. Tagad bija jāparāda mājas darbs, ko viņš nebija izpildījis jau dienu iepriekš. Viņš ilgi meklēja un beidzot izvilka burtnīcu ar noņurcītiem stūriem. Viņš jau zināja, kas tagad nāks. Ko viņš esot izdarījis, tas esot nevīžīgi un galvenais, ka vēl vienmēr tas neesot viss. Viņš piekrītoši pamāja, bet ko viņš īstenībā gribēja panākt ar šo mājieni, tā bija vismaz neliela labvēlība no skolotājas puses. Tādēļ viņš atkārtoja savu piekrišanu un apsolīja "līdz rītam" padarīt visu iekavēto. Suzanna ierakstīja burtnīcā vēl trūkstošos uzdevumus un jautāja, vai viņš visu esot sapratis. Vēlreizējs Gotfrīda apstiprinājums un tad viņš beidzot drīkstēja doties uz savu vietu.

Gotfrīds dziedāja, recitēja kopā ar klasi, spēlēja flautu un jutās pavisam labi un mājīgi. Skatīdamies griestu stūrī viņš aizdomājās par motoru, kuru gribēja izārdīt... "Gotfrīd!..." Viņš piecēlās, skolotāja bija viņam kaut ko jautājusi. Kamēr viņa atkārtoja jautājumu, kāds viņam pačukstēja priekšā atbildi: "Kovboji!" - "Kovboji," viņš izstomīja. Sekas bija brāzmaini smieklī klasē. Viņš smējās līdz un izlikās, ka viņam atkal ir izdevies kaut kas labs. Zem klases klauna maskas viņš paslēpa savu nedrošību. Starpbrīdī viņam blakus stāvēja kāda klasesbiedrene, kura viņam īpaši patika. "Amerikas pirmiedzīvotāji taču nav kovboji," viņa smējās. Tikai tagad viņš uzzināja jautājumu.

Angļu valoda sākās ar diktātu, kas Gotfrīdam bija stipri bezcerīgs pasākums. Bet blakussēdētājs pastūma viņam savu burtnīcu. Gotfrīds vispirms saspringti paskatījās uz skolotāju un tad pašķielēja burtnīcā. Nākamā stunda bija rēķināšana. Rēķināšanā ar daļskaitļiem viņš varēja sekot, bet kad pienāca kārtā algebriskajiem vienādojumiem, viņam atkal atlika tikai turēties pie sava blakussēdētāja.

Pēcpusdienā klasei bija vingrošana. Pēc dubultstundas Gotfrīds bija nosvīdis slapjš, tik ļoti aizrautīgi viņš bija izlicis visus savus spēkus. Viņa komanda bija uzvarējusi. Viņam bija daudz ideju, kā nākamajā reizē viņi varētu spēlēt vēl labāk. Viņš to stāstīja saviem biedriem, seja kvēlojoši sarkana, un tā aizrāvās ar savu runu, ka neviens cits vairs netika pie vārda un drīz arī neviens vairs viņā neklausījās.

"Šodien nav nekādu mājasdarbu, mums taču arī pēcpusdienā bija stundas," tā viņš, pārnācis mājās, atbildēja uz atbilstošo mātes jautājumu. Tad viņš tomēr pēkšņi atcerējās, ko uz rītdienu bija apsolījis, bet, apsēdies pie galda, ieraudzīja atmiņu bloku, ar kādiem viņi klasē mainījās. Viņš sāka šķirstīt to. Nekur nevarēja atrast kaseti. Kur tā atkal bija palikusi? Viņš izņēma savu pleijeri. Bija dzirdams, ka tēvs ir pārnācis mājās. Bija gatavas vakariņas.

Pēc vakariņām Gotfrīds pateica mammai, ka viņam vēl "pēc kaut kā jāaiziet", pats jau vērdams ciet dzīvokļa durvis no ārpuses, tā ka mammai nepalika laika iespējamām jautājumiem. Viņš zināja, kur vakaros var satikt klasesbiedreni, kuru viņš slepenībā dievināja. Šoreiz Gotfrīds viņu ieraudzīja. Arī viņa redzēja Gotfrīdu. Viņa bija paskatījusies uz viņa pusi. Viņš gāja tālāk un izvilka pa pusei jau nosmēķētu cigareti, aizsmēķēja. Ātri ievilkot pāris dūmus, viņš atcerējās par kovbojiem. Kā viņai varēja patikt par tiem domāt?

Atgriežoties viņam izdevās tik klusi ielavīties savā istabā, ka neviens to nedzirdēja. Galvenokārt viņš gribēja izvairīties no jautājuma, kam tad viņš īsti ir gājis pakaļ. Bez neviena troksnīša viņš apsēdās pie galda. Tur nu gulēja uzdevumu burtnīca. Viņš pavirši pārskrēja ar acīm skolotājas ierakstiem. Bez īpašas pārdomāšanas viņš ierakstīja dažas rindiņas, apstājās, tad turpināja rakstīt. "Vai tas būs pareizi?" uznāca zināmas šaubas. Kam varētu paprasīt? Tagad bija pārāk vēls. Varbūt rīt pa ceļam uz skolu izdosies satikt kādu, kurš zinās. Vēl kādu laiciņu pagrauzis nagus, viņš devās gulēt. Drēbes bija uzvestas uz krēsla, saņurcītās bikses bija nokritušas zemē.

Komisks skats

"Gotfrīd, kur ir uzdevumi?" Viņš stāvēja savas klases skolotājas priekšā. "Es nezināju... Es nemācēju... mums vakar visu pēcpusdienu bija stundas."

"Gotfrīd!" Suzanna izrunāja viņa vārdu, cik uzsvērti vien iespējams.

Piekrītošs galvas mājienis no Gotfrīda puses. Viņš piekrita visam, ja vien drīkstēja drīzāk doties uz savu vietu. Vismaz skaisti rakstīt viņš mākot. Burti viņa rokrakstā esot tā sarakstīti kopā, ka rakstītais plūstot kā pats no sevis. Viņš pamāja.

"Bet rīt lai noteikti būtu izpildīts, Gotfrīd!"

"Jā, rīt!" viņš apsoltāja visu. Viņš saprotot, kas ir jādara. Beidzot viņš drīkstēja apsēsties savā vietā.

"Gotfrīd, kur ir uzdevumi?" Tā, kas viņu tik neatlaidīgi uzrunāja, atkal bija klases skolotāja. Bija tā pati aina trešajā rītā. "Es nezinu... mums bija stundas... nē, vakar nē...es, es..."

Viņš skatījās skolotājas vilšanās pilnajā sejā. Viņam patiešām bija žēl. Principā viņš gribēja kaut ko mainīt. Suzanna kaut ko pierakstīja. Viņa vienmēr kaut ko pierakstīja savā piezīmju grāmatiņā. Šoreiz bija īpaši nepatīkami, stāvēt blakus un skatoties, kā viņa rakstīja. Klasesbiedriem šim skatam vajadzēja būt komiskam: viņa bālā seja, zemē nodurtais skatiens, izstīdzējušais stāvs saņurcītajās biksēs un klāt vēl gaiļveidīgā eža frizūra. Kad skolotāja savu ierakstu bija pabeigusi, viņa teica, ka esot noteikti jārunā ar viņa vecākiem. Gotfrīds devās uz savu vietu. Viņš paskatījās uz savas draudzenes pusi, kura dzīvi sarunājās ar dažiem citiem klasesbiedriem. Viņš par to priecājās. Droši vien viņa tomēr nav novērojusi, kad viņš bija tur stāvējis priekšā pie skolotājas.

Suzannā dega jautājums, kā varētu atrast pieeju šim zēnam. Un tas sagādāja viņai ne mazums raīžu, ka Gotfrīds tik maz mācījās. Katru reizi pēc runāšanās ar zēnu, viņai spēcīgu iespaidu atstāja tā neartikulētā izruna. Viņš neizrunāja skaidri - par spīti daudzajiem valodas vingrinājumiem un recitēšanai - gandrīz nevienu līdzskani; no otras puses viņš bija visskaļākais, ja kādā stūrī izcēlās bļautīšanās.

Ne mazāk nelaimīga par Suzannu bija arī Gotfrīda māte, ar kuru Suzanna izrunājās. Viņš vairs gandrīz nemaz neklausoties, ko viņam saka, paslēpjoties savā istabā un tikai klausoties kasešu mūziku. Bet kas viņai darot vislielāko nemieru, tas esot, ka puika tik daudz smēķējis.

Arī kolēģi bija pažēlojušies Suzannai par savām raizēm, pirmais jau svešvalodu skolotājs. Zēnu nevarot piedabūt runāt; arī lasīšana esot tikai tāda stostīšanās. Diktāti esot vienās vienīgās kļūdās un vārdu krājums minimāls. Atmiņa viņam esot kā sietam.

Suzanna izmisusi meklēja kaut ko, ko Gotfrīds prastu labi un par ko būtu pelnījis atzinību. Savās pārdomās viņa uzdūrās kādai iezīmei Gotfrīda būtībā, un tā bija viņa uzspēlētā melanholija, kaut gan īstenībā zēnam bija sangvinisks temperaments. Tātad tajā puikā tomēr

vajadzētu būt vēlmei būt citādam klasē un rast atzinību par savu darbu... Suzanna arī tāpat jau bija ielānojusī apmeklēt vecākus, un tā kādu vakaru viņa devās ceļā.

Grūta saruna

Tēvs salocīja avīzi un piedāvāja Suzannai apsēsties, kamēr māte vēlreiz pārliecinājās, ka visi bērni jau guļ. Tēvs pajautāja, ko skolotāja labprāt dzertu, nodeva viņas vēlmi tālāk mātei, lai tad, smēķējot cigareti, noklausītos Suzannas raižpilno ziņojumu no skolas puses.

"Es zinu, ka neizskatās labi. Mājās viņš klausā tikai mani; mana sieva īsti netiek ar puiku galā. Bet es jautāju sev, vai tas viss nav tikai vecumam atbilstoša pārejas fāze, kas, protams, nes sev līdzī nepieciešamas pārmaiņas, uz ko jūs taču arī norādījāt klases vecāku sapulcē."

Suzanna vilcinājās. Apstiprinot šo jautājumu, problēmā nekas netiktu mainīts. Gotfrīds bija vecākais klasē, viņam bija jau trīspadsmit gadi, un ar savu uzvedību viņš bija krietni attālinājies no klases kopējās ainās.

"Daļa no šīs problemātikas, protams, ir saistīta ar pubertāti, bet mums ir pilnīgi skaidri un gaiši jāredz, ka Gotfrīds tagad ir nonācis tādā nelīdzsvarotā stāvoklī, ka pats ar saviem spēkiem viņš noteikti netiks galā. Manās acīs viņš ir patiešām apdraudēts."

Tēvam šī atbilde nebija patīkama, sieva nolūkojās uz viņu ar raižpilnu seju.

"Es arī nezinu, ko mums būtu jādara," viņa teica, "mēs savu dēlu speciāli sūtījām īpašā skolā, un tagad tomēr esam bezcerīgā situācijā, kad, man šķiet, ka arī jūs" - un viņa pārmetoši uzlūkoja Suzannu - "nezināt, ko tagad darīt."

"Mums ir skaidri un gaiši jāzina, kas būtu darāms," uzsvēra tēvs. "Grūtības ir tajā," viņš pievienoja, "ka gan es, gan sieva strādājam, sieva gan tikai uz pusslodzi. Tāpat nemitīgi sekot puikam mēs nevaram."

"Kāpēc Gotfrīdam īstenībā iet tik slikti?" Suzanna iespraucās pa vidu ar jautājumu.

"To mēs arī labprāt gribētu zināt, tāpēc jau mēs te sēžam kopā. To mēs gribētu uzzināt no jums un arī, ko mums būtu jādara!"

"Vai jums ir labs iekšējs kontakts ar savu dēlu?" pētīja Suzanna, vispirms pievēršoties tēvam.

"Dabiski, ka mums ir savstarpējas attiecības. Es taču esmu vienīgais, kam viņš klausā, bet arī ne vienmēr. Ko nozīmē attiecības? Agrāk bija labāk, tagad viņš arī par mani neko daudz negrib zināt. Viņš man neko neprasa, nekad nenāk ar savām problēmām, izņemot, kad viņam vajag naudu, tad gan atnāk un diezgan bieži."

"Vai viņš jums uzticas, vai jūs reizēm parunājieties?" Suzanna urbās tālāk.

"Vai par to tu vari kaut ko pateikt?" tēvs vērsās pie savas sievas, kas sēdēja visai nelaimīga. "Kā jau es teicu, par mani viņš negrib neko zināt."

"Par sarunām to nevarētu saukt, kas norisinās starp mani un viņu. Tikko pārnācis, viņš paēd un aiziet uz savu istabu. 'Mamm, kur tas ir, iedod!' Ja viņš kaut ko nevar atrast, tad šķendējās, un pēdējā laikā faktiski viņš ņem visu neko daudz neprasot, pat arī cigaretes no mana vīra."

"Jums tas šķiet ļoti slikti, ka viņš smēķē? Citi puikas šajā vecumā taču arī smēķē? Es esmu mērens smēķētājs, kopš mēs esam precējušies; mana sieva arī smēķē, kaut arī daudz mazāk nekā es."

Suzanna negribēja mēģināt 'savaldīt zirgu aiz astes'. "Smēķēšanu es vispirms apskatu kā simptomu, bet tas nav iemesls, kāpēc Gotfrīds ir nonācis strupceļā."

"Un iemesls? Kas tad ir iemesls?" tēvs prasīgi raudzījās uz Suzannu.

"Kā jūs uz to skatāties?" Suzanna vērsās pie sievas. Māte pakratīja galvu. "Es nezinu, bet cik daudz es redzu, tad šobrīd ar Gotfrīdu nav nekādas izejas. Es nezinu, kā tas varētu iet tālāk. Viņš vienkārši atkāpjas, ielien sevī. Tikai, kā jau teikts, kad viņam kaut ko vajag, tad atnāk."

Vecāki aplusa. Smēķēšana, kasešu mūzika un klases klauna loma, tas viss Suzannai bija tikai bēgšana no realitātes, viņai bija iespaids, ka Gotfrīds gaidīja, lai viņu meklētu.

"Vai jums varbūt ir kontakts ar mūsu dēlu?" apjautājās māte. Suzanna manīja, ka šajā jautājumā viņa 'nedrīkst sēdēt augstajā zirgā'.

"Es cīnos par šo kontaktu, bet ka man tāds būtu, to es nevaru teikt," bija atbilde.

"Vai viņam klasē ir draugi?" Tēvs gribēja rast kādu pieturas punktu. To Suzanna noliedza. Viņš gan ir labi ieredzēts klasē, bet īpaši labu draugu viņam neesot. Viņa apjautājās, kā viņš satiekot ar saviem brāļiem un māsām.

"Kad brāļi un māsas vēl bija maziņi, viņš vienmēr gribēja ar tiem spēlēties. Tā man bija liela palīdzība, jo man bez mājas darbiem vēl taču bija arī jāstrādā. Bet, kad viņam bija jānovāc virtuves galdu, viss bija salikts nepareizi. Man ātrāk un labāk bija to izdarīt pašai. Dažreiz viņš man patiešām maisījās pa kājām. Un šodien viņš vispār vairs nepalīdz. Priekš strādāšanas ir mamma! Bez tam viņš ir tik izklaidīgs."

"Tomēr agrāk ar viņu gāja labāk," domāja tēvs. "Ja kaut kas nebija izdarīts, viņš varēja dabūt no manis pa ausi." - "Bet tas taču neko nedod!" viņu pārtrauca māte.

"Tagad vairs nē, bet agrāk gan!" tēvs pastāvēja uz saviem audzināšanas principiem. Tad gan viņš piekāpās, ka dēls pa šo laiku esot palicis patiešām tāds, kas neaizmirst nodarīto, ja viņam reizēm paslīdot roka.

Vecāki daudz stāstīja par agrākajiem laikiem un šad un tad skarbi iejaucās viens otra runā. Suzanna ieguva ļoti dzīvu priekšstatu par Gotfrīda vecākiem un mājas dzīvi. Kā gan Gotfrīdam varētu būt klājies, kad māte atgriezās no darba, mājas darbi vēl nebija paveikti un tad jau mājās nāca tēvs. Vai tad Gotfrīdam, kad viņš tur tā stāvēja nekam nenoderīgs, palika vēl tikai zibensnovēdēja loma?

Suzanna labi saprata, ka šajā vakarā viņa vairs nevar neko izdarīt. Viņai bija vēlme par visu to parunāties ar Henrieti un dzirdēt viņas padomu. Kad viņa izteicās tajā virzienā, uz vecākiem tas šķiet atstāja mazu iespaidu, viņi varbūt pat bija vīlušies. Bet tā kā arī viņi nezināja nekādas izejas, tad pretī nerunāja.

"Tas noteikti ir svarīgi, lai jūs sekotu Gotfrīda mājasdarbiem," teica Suzanna, "un es papulēšos Gotfrīda burtniecībā visu ierakstīt tā, lai jūs varētu saprast, kas viņam ir jādara. Bet ar to vien nepietiks. Es meklēšu vēl citas iespējas, lai palīdzētu Gotfrīdam. Vēlāk mums vajadzētu satikties vēlreiz."

Tēvs uz sarunas beigām bija izturējies ļoti atturīgi. Viņā kaut kas norisinājās, un Suzannai nebija grūti uzminēt, ka viņš bija neapmierināts ar skolu.

Brīvā telpa

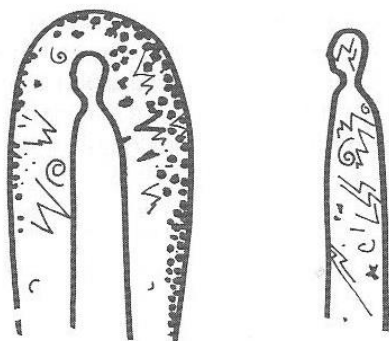
Suzannai bija jāizstāsta Henrietei par klases vecāku sapulci un Gotfrīda vecāku apmeklējumu sīki un smalki, jo kolēģe ar starpjautājumiem nelikās mierā, ja Suzanna, lai saīsinātu, par kaut ko pateica tikai savu spriedumu. "Kāda tad tieši bija situācija?" Tas bija jautājums, ko nācās uzklaut nemitīgi.

Kad Suzanna beidzot bija pabeigusi, viņa saspringti gaidīja, ko teiks kolēģe. Bet tā klusēja un pārdomāja. Beidzot viņa pārtrauca klusēšanu.

"Jūs attēlojāt zēna grūtības un situāciju, ar ko es bieži esmu sastapies šajā vecuma pakāpē," Suzanna izdzirdēja pilna izbrīna. Tas atgādināja viņai tēva pašu pirmo reakciju pēc viņas ziņojuma par situāciju skolā. Bet kaut gan izteikums bija līdzīgs, Henrietes vārdiem tomēr bija pavisam cits skanējums.

Henriete sameklēja zīmuli un papīru, bet, pirms izšķīrās tos lietot, turpināja: "Tātad jums klasē ir īsts lēnulis. Viņš izvairās no visa un vislabprātāk dzīvotu pasaulē slepeni: bēgšana! Viņš nespēj ar kaut ko sasaistīties. Un to vēl kāpina tas - piedodiet - kas kā reakcija tiek pārdzīvota skolā un mājās. Uz otru pusi viņš pilnībā seko savām vēlmēm, kuras prot visai rafinēti apmierināt. Starp abiem šiem ekstrēmiem no viņa paša paliek pāri tikai tāda maza nelaimes čupiņa; tāpēc viņam ir jāpalīdz."

Es gribētu nedaudz papildināt jūsu skici, kuru jūs man reiz agrāk uzzīmējāt." Viņa divreiz uzzīmēja cilvēka veidola aprises. Pirmajai viņa apvilka apkārt apvalku, ko piepildīja ar visu ko, otro viņa piepildīja ar to, kas pirmajai figūrai bija apvalkā.

"Šādas skices vienmēr ir tikai tāds ārējs palīglīdzeklis," Henriete norobežoja, "un tāpēc no tādām drīz atkal jātiek vaļā. Bet tā jūs varat vieglāk redzēt, ko es domāju: tēvs viņu ir sitis, ja kaut kas nebija pareizi izdarīts. Tātad zēna griba netika sasaistīta ar uzdevumu, bet gan sanaidota ar to. Māte darbus labāk padarīja ātri pati, ja zēns izrādījās neveikls. Ar to viņā radās iespaids, ka viņš neko nevar. Iestājās rezignācija. Tā kādreiz bija ārēja norise. To es iezīmēju apvalkā: šīs atpakaļpavērstās jūtas, saplosīto gribu. Jo līdz ar divpadsmito gadu jaunais cilvēks vairs nedzīvo šajā apvalkā, kas viņu aptver, bet gan jūt tā saturu. Viss, kas tajā ir savācies, tagad ir viņa iekšējā dzīve. Ja viņam tagad nav nekādas darba gribas, viņš nevar īsti ne ar ko aizrauties un arī negrib, tad to ir iedēstījis agrākais. Tas ir kā laikā nobīdīts spogulis, kurā šodien parādās tas, kas ap viņu ir bijis agrāk."

"Tad faktiski jebkura palīdzība nāk par vēlu, vai..."

"Nē. Nekad! Ja pareizā palīdzība audzināšanā arī nāk par vēlu, tomēr nekad nav par vēlu." Suzanna pārsteidza uguns, kas iemirdzējās Henrietes acīs. Tik stalta, kā viņa šobrīd te sēdēja, viņa šajā acumirkļī vairāk līdzinājās cīnītājam par brīvību nekā pavecai skolotājai.

"Tikai nav nekādas jēgas pieprasīt no zēna kaut ko tādu, kā nav. Mēs jau arī nepieprasām no kādas dobes dārzā - ja drīkstu izdarīt tādu vienkāršotu piemēru - lai tur augtu kaut kas, kas tur nav ticis iesēts.

Ne jau bez iemesla jūs kā klases skolotāja pavadījāt savus bērnus cauri dažādajiem laika posmiem, kuros norisinās procesi, kas ir savstarpēji saskaņoti līdzīgi kā augšana, ziedēšana un augļu nešana. Un tāpēc arī skolotāja nomaina šajā laikā nav laba. Jo viegli var notikt, ka nākamajam dārzniekam ir tikai nenoteikts priekšstats par to, ko ir darījis iepriekšējais dārznieks, nemaz nerunājot par to, kas tas nav reizē audzis arī viņā vai arī ka tāds skolotājs īsti nepazīst vecākus un māju un tam atbilstoši arī neņem to vērā."

"Tad īstenībā man ar Gotfrīdu būtu jāpanāk nokavētais, lai stiprinātu viņa gribu un jūtu dzīvi, lai viņš arī varētu mācīties."

"Un kā jūs to darīsiet?" ieinteresēti jautāja Henriete.

Suzanna labi zināja, ka kolēģei ir bagāts pieredzes dārgumu krājums, un to viņa gribēja izmantot. Tāpēc viņa atturējās paust savus uzskatus un jautāja, kā viņa ir rīkojusies šādos gadījumos.

Henriete tūdaļ sāka ar konkrētu vingrinājumu. Viņa nolika zīmuli uz galda un teica ar mierīgu noteiktību: "Es nolieku šo zīmuli te uz galda. Tas ar noasināto galu ir pavērsts pret mani, ar dzēšamo gumiju pret sienu. Zīmuļa sānu malas ir sarkanā un oranžā krāsā, galds ir gaiši brūns, un zīmulis veido ar galda virsmu taisnleņķa, apmēram vienādsānu trīsstūri.

Un tagad par Gotfrīdu. Ko šāda rīcība, kopā ar šīs bildes iespaidu un kopā ar izrunāto teikumu, kurš sākas ar 'es', nozīmētu viņam?"

"Viņš varētu to arī izdarīt, nekā nebūtu vieglāk, bet viņš jautātu, kāpēc tas ir jādara. Tas viņam šķīstu bezmērķīgi, varbūt absurdi."

"Jūs viņam pateiktu, ka ar šādiem maziem vingrinājumiem viņš var trenēt savu atmiņu, tā varot labāk atcerēties, kur zīmulis ir nolikts, kad to nākamreiz atkal ievajadzēsies. - Protams, ka šī darbība ir bezmērķīga. Piemēram, būtu daudz mērķtiecīgāk zīmuli vienmēr nolikt rakstāmlietu trauciņā, tā ka nemaz nebūtu jāpūlas atcerēties, kur tas ir nolikts. Tā ir darbība bez mērķa, bet tai ir sava jēga: tā veido viņu. Un vēl vairāk: tā neapmierina nevienu vēlmi, nekādas

prasības. No otras puses tas, kurš rīkojas, nekādi netiek noteikts vai ierobežots no ārienes. Viņš kaut ko dara pilnīgi brīvi: viņš pats izmeklē priekšmetu un vietu, kur to nolikt, un pievieno iespaidu no bildes. Gotfrīdam ir jānācās radīt šo brīvo telpu, viņam tās nav! Vairums viņa darbību nenāk no brīva centra, bet gan no viņa atrautā Es, kurš ir pieķēdēts pie vēlmēm un iekārēm, vai arī ir atgrūsts izjūtā: es to nevaru."

"Es tikai nevaru iztēloties, ka ar šo palīdzību pietiek," šaubījās Suzanna.

"Jūs pirmīt teicāt, ka nekas nevar būt vieglāks, kā šis vingrinājums. Es to esmu darījusi ar savām klasēm. Man ir nācies pat ļoti grūti šo un citus vingrinājumus izturēt ilgāku laiku, un es esmu ar to pieredzējusi, kādu grūdienu ir jādod, ja grib darīt kaut ko tik 'bezmērķīgu'. Tad ļoti spēcīgi nonāk aci pret aci pats ar sevi.

Un tad var iesaistīt arī vēl vienu citu vingrinājumu, ko Rūdolfš Šteiners ir aprakstījis kādā publiskā lekcijā. Jums vajadzētu izstudēt šo lekciju: 'Nervozitāte un Es'. Es vienmēr, kad man bija jānāca šajā vecuma pakāpē, to rūpīgi izstrādāju un ņemu šos vingrinājumus pārmainītā formā ar klasi. Tādiem šķietami vienkāršiem maziem vingrinājumiem ir liela iedarbība, ja to pildīšanu iztur ilgāku laiku."

Viņa redzēja Suzannas skepsi un viegli piebilda: "Iesākumā es arī, dabiski, tā īsti neticēju pozitīvajai iedarbībai! Bet šis aizspriedums vingrināšanās gaitā man izzuda pats no sevis. Iedarbība būs tā, kas jūs pārliecinās. Tam jums tikai ir vajadzīga dārznieka pacietība un mīlestība. Es ar interesi gaidīšu, kāda būs jūsu pieredze."

Ar apdomību, kas atstāja iespaidu uz jaunāko kolēģi, viņa uzmanīgi palūkojās uz galda stūri ar zīmuli. Šķita, it kā viņa vēlreiz pārbaudītu pēc formas, krāsas un leņķa savas atmiņu bildes saskanību ar uztveri, pirms viegli – kā tādu pūpēdi – paņēma un nolika malā zīmuli. Īstenībā Suzanna vēl nekad agrāk nebija tik precīzi novērojusi cilvēku, kurš caurcaurēm ir saistīts ar to, ko viņš dara.

"Vēl kaut kas cits. Ir ļoti svarīgi, kā jūs izturaties attiecībā pret Gotfrīdu. Kad viņš, piemēram, stāv klases priekšā un atkal nav izpildījis savus uzdevumus, tad pasakiet, manis dēļ, ar plašu vērienu un tā, ka viņš sajūt jūsu humoru šajā lietā, bet ne ironiski: 'Labrīt, Gotfrīd, šodien uzdevumus nepārbaudīsim, bet kā būtu ja tu rīt mani pārsteigtu ar savu burtnīcu?' Būt atbrīvotai, uzmundrināt puiku! Katrs smaids, ko jūs no viņa izvilināsiet, ir tūkstoškārt vērtīgāks nekā bezgalīgā nokaunināšana, kas viņu tajā acumirkļī tur ciet. Tas viņa pašreizējam, tik ārkārtīgi vājajam stāvoklim ir nepieciešami. Vēlāk, kad viņš būs nostiprinājies, varat viņu atkal tā sirsnīgāk paņemt priekšā. Arī nokaunēšanās taču ir kaut kas tāds, no kā dzīvē nevar izvairīties, un pateicoties tai mēs iegūstam jaunas atziņas."

"Vai man būtu jāiesaka šos vingrinājumus vecākiem?" Suzanna pārdomāja pa pusei skaļi.

"Vispirms izdariet vienu, divus vingrinājumus ar savu klasi un pavērojiet skolēnus, un it īpaši, dabiski, Gotfrīdu. Savāciet pieredzi, kāda no šī brīža būs ar Gotfrīdu, un lieciet to nākamā apmeklējuma pamatā.

Jūs nevarat tieši ķerties pie tām kļūdām, kādas viņam ir mājās. Tas būtu pilnīgi aplam. Citādi varētu gadīties, ka jūs uzkraujiet vainas kompleksus vai izraisiet agresiju; gan viens, gan otrs kaitētu Gotfrīdam – nemaz neminot, ka tas nebalstītu arī jūsu stāju. Tieši tāpat kā mēs meklējam un mācāmies saprast Gotfrīda iemeslus, tieši tāpat mēs varam atrast daudzko, kas mums tuvinātu vecākus, ja tikai mēs tāpat varētu iedziļināties viņu dzīves stāstā un audzināšanā. Akceptēt vecākus un māju, kādi tie ir, dažreiz, protams, nav viegli, bet ir labi. Dabiski, ka gadās arī pavisam krasas situācijas, kas ir izņēmumi.

Neaizmirstams pārdzīvojums

Par ko gan jums vajadzētu runāt tieši, ir kasešu mūzikas negatīvā iedarbība. Rokmūzikā jūs varat atrast kasetes, kas gandrīz vai pasludina par brīnišķīgu seksu, vardarbību un neaizsegtu sātānismu. Reizēm teksti par tiek ierakstīti no otra gala, tā saucamā backward-masking, un līdz ar to saturs iespiežas un iedarbojas zemapziņā. Sublimālkasetēs vienalga kāda satura valodiskas skaņas svārstības tiek pārvērstas muzikālās svārstībās, tā ka mēs tāpat ar dienas apziņu nevaram uztvert, ko īstenībā mēs dzirdam. Arī video tirgū visā pasaulē tiek piedāvāts sekss, brutalitāte un sātānisms.

Šajā kopsakarībā es gribētu jums pastāstīt kādu neaizmirstamu pārdzīvojumu. Kādā sarunu grupā es ievēroju kādu vīrieti, kam bija ļoti neparasta sejas izteiksme. Man tas šķita, it kā viņa lielās acis izstarotu labestību un gaismu un vienlaikus raudātu. Mēs runājām par narkotikām. Beidzot arī viņš pieteicās runāt. Viņš ar savu dēlu, tā viņš teica, ilgu laiku vienmēr esot varējis pārrunāt visu, viņiem vienmēr esot bijis intensīvs kontakts. Kādu dienu viņš esot pamanījis, ka nevar dēlu vairs sasniegt: iekšējo attiecību vairs nav bijis; tās bija kā izdzēstas. Tas esot bijis laikā, kā viņš atceroties esot secinājis, kad viņa dēlam esot izveidojies ieradums likties gultā ar pleijeri uz ausīm, tā ka viņš jau aizmidzis tika appludināts ar rokmūziku. – Es nekad neaizmirsīšu šī tēva sejas izteiksmi, kad viņš piebilda: ‘Un tad mans dēls nogrima narkotikās.’ es sēdēju viņa tuvumā un sapratu, kas vēl nāca pār viņa lūpām čukstus: ‘Kas man paliek, tas ir aizlūgšana.’”

Suzanna atkal atcerējās savu sapni par saviem skolēniem. Viņa ieskatījās bezdibenī. “izbailes vai izmisums, lai cik saprotama būtu viena vai otra reakcija, mums nepalīdzēs,” piebilda Henriete ar labestību, kas lika Suzannai pacelt acis. “Ir kāds labs līdzeklis, kā pacelt dzīves līmeni kādā dzīves kopībā. Ja jūs dosieties ceļā meklēt Gotfrīdu, tad visa klase priecāsies kopā ar jums, kad noklīdusī avs atkal būs atrasta.”

Dāvana dzimšanas dienā

Pēc sarunas ar Henrieti Suzanna jutās kā pārvērsta. Kaut kas no Henrietes uguns bija pārlēcis uz viņu un pavisam jaunā veidā deva spēku gatavojoties stundām. Viņu spārnoja misija, un šī misija nebija Gotfrīds ar eža matiem un saņurcītajām biksēm, tas nebija tas zēns, kurš ļāva visam sevi nemitīgi novirzīt un kurš no rītiem stāvēja viņas priekšā bez izpildītiem uzdevumiem – nē, šīs bildes viņu vairs ilgāk neturēs savā gūstā. Pārāk dziļi viņa bija ieskatījusies zēna iekšējā, saklausījusi kļedzienu pēc atpestīšanas un ļāvusi tūkstoškārt tam atskanēt sevī. Ar šo zēnam nedrīkstēja notikt nekas nelabs, un viņam nevarēja notikt nekas nelabs, jo viņa bija saistījusies ar viņu, nesa viņa būtību sevī. Viņa ar prieku gaidīja nākamo skolas dienu, tikšanos ar Gotfrīdu, to mirkli, kad bija jānozibsnī varenam impulsam.

“Labrīt, Gotfrīd!” atskanēja viņas gaišā balss, un viņas acis mirdzēja. “Labrīt, skolotāj K.,” viņa dzirdēja Gotfrīdu atbildam uz sveicienu un izrunājam viņas vārdu, tas bija kas tāds, ko viņš vēl nekad nebija darījis. Kādu acumirkli viņš bija palicis stāvam kā iemiets, tad steidzās uz savu vietu.

Vēl pirms rīta skaitāmā Suzanna uzsāka ar pārlikšanas vingrinājumu. Pēc priekšlikuma no klases kāda skolniece klases aizmugurējā stūrī uz zemes izklāja avīzi un nolika uz tās kaudzīti burtnīcu. “Es nolieku burtnīcu kaudzītī uz avīzes,” viņa teica. “Burtnīcas ir zaļas, un augšējā burtnīca ir izdaļota ar sarkanu svītru. Avīze ir redzama zem burtnīcām visās pusēs.” Kad viņa vairs nezināja, ko teikt, kāds cits nāca palīgā: “Burtnīcas ir taisnstūrainas, un siena ir taisnā leņķī.”

“Labi,” uzslavēja Suzanna, kura priecājās, ka arī Gotfrīds tajā piedalās. Stunda sākās neparastā noskaņojumā. Suzanna pamanīja, ka skolēni jau no paša sākuma ‘ir pie lietas’. Kad stunda bija beigusies, šur un tur bija redzami slēpti rādītājpirksti, pievērsti Suzannai: norunātā zīme atkal izklāt avīzi un nolikt burtnīcas.

Kad visi skolēni vingrinājumu bija sapratuši, Suzanna uzdeva katriem diviem skolēniem līdz nākamajai dienai pārdomāt, ko viņi kur gribētu nolikt. Kad pienāca Gotfrīda kārtā, viņš

nolika uz galda šķiltavas, ko izvilka no bikšu kabatas. "Tās ir taisnstūrveida, melnas un tām ir zaļš plankums," viņš aprakstīja izskatu. "Es tās nolieku uz galda." Suzanna ieskatījās uzmanīgāk: zaļais laukumiņš bija kā trapece. Gotfrīds ātri apgriezta šķiltavas uz otru pusi, pasmējās un teica: "Tās ir melnas, taisnstūrainas, un uz šīs puses ir zaļš trīsstūris." Skolotāja pasmējās līdzī, un Gotfrīds devās uz savu vietu.

Nepagāja neviena skolas diena, kad Suzanna neļautu iekšēji vēlreiz aizslīdēt acu priekšā visai stundai, pie tam pavisam precīzi pievērsot uzmanību Gotfrīda uzvedībai. Nākamajā rītā viņa pēc Henrietes padoma gribēja 'uzdāvināt' burtnīcas nekontrolēšanu. Te klasē ienāca Gotfrīds, soma vienā padusē un otrajā rokā burtnīca, ko viņš – starodams kā saulīte – turēja skolotājai acu priekšā. Suzanna paņēma burtnīcu – vēl vienmēr ar daudziem izspūrušiem stūriem – kā dāvanu sev dzimšanas dienā.

Pēc pārlikšanas vingrinājuma viņa izdarīja vēl vienu mēģinājumu. Katru rītu viņa īsu laiciņu vingrinājās burtus no sena sūtterlinu raksta. Pilnīgi neierasto zīmju dēļ skolēni daudz intensīvāk saistījās ar rakstīšanu nekā tas notika parasti. Suzanna nošķīra vērienīgo kustību uz augšu no platā vilciena uz leju un sekoja, lai burti tiktu uzgleznoti. Kad viņa redzēja, ka Gotfrīdam tas tīri labi izdodas, tad pieteica nākamo apmeklējumu mājās.

Atjaunota saruna

Gotfrīda tēvs vēl uz mirkli bija paturējis rokās avīzi un teicis, ka gaidot savu sievu. Suzanna skaidri jūta, kas viņā norisinās. Pārāk labi viņa atcerējās noskaņojumu, kāds bija atvadoties iepriekšējā reizē. Tēvā vēl vienmēr spēcīgi dzīvoja vilšanās par skolu un Gotfrīda nespēju tikt galā, un viņš savu īgnumu neslēpa. Bet Suzannai tieši šī sava pretīšādētāja aina bija tiešs pamudinājums jaunai atziņai: tāpat arī Gotfrīds bija nošķīries no apkārtējā, bet konkrētām saistībām ar citiem. Taču tagad viņā mājaja gaviļpilnais pārdzīvojums pēc Gotfrīda rīta sveiciens. Atmiņā viņa vēl redzēja roku, kas - bez prasīšanas - turēja pretī pastieptu burtnīcu. Viņa nesa savā sirdī citu Gotfrīdu - ne tādu, kāds viņš izskatījās! - bet jauno Gotfrīdu. Un tā viņai pavisam spontāni izlauzās: "Jūsu dēls man bez jebkādas prasīšanas parādīja savus uzdevumus, tie bija pareizi un rokraksts bija skaists. Es tā priecājos par jūsu dēlu. Viņš ir iekustējies."

Vai tā bija Suzannas labā ziņa, vai tas, ka ienāca sieva, tēvs nolika malā avīzi un izbrīnēts skatījās uz skolotāju, kas moži lūkojās pretī. Īstenībā viņš gribēja kaut ko teikt, bet sieva viņu apsteidza.

"Kopš es viņam atņēmu pleijeri, salauzu un aizmetu prom, viņš vismaz atkal dzird, ko viņam kāds saka," viņa teica un apsveica viesi. "Šo ideju man vajadzēja iedomāties jau daudz agrāk. Jūs jau arī vienmēr bijāt pret šo applūdināšanos ar mūziku. Tagad viņš strādā. Sēž augšā un pilda uzdevumus, tā viņš ap šo laiku tikai klausītos savas kasetes."

"Nez vai viņš jūs atkal dzirdēs, kad būs par manu naudu nopircis sev jaunu pleijeri..." Tēvs neuzspēja pabeigt. "To viņš nedarīs," triumfēja sieva, "es arī visas kasetes izmetu atkritumos. Un ja tu viņam vēlreiz dosi naudu šādām lietām, tad pats būsi vainīgs. Viņš kopš tā brīža ir pavisam cits puika. Paskaties pats, viņš sēž augšā un vingrinās sūtterlinu rakstā."

"Kāpēc jūs īstenībā to darāt, šos rakstības vingrinājumus? Viņš jau vēl nemaz pat nemāk uzrakstīt kārtīgi un salasāmi latīņu rakstu. Kāpēc tagad šo seno rakstu, ko taču vairs gandrīz neviens cilvēks ne zina, ne raksta?"

"Kad viņš raksta šos burtus, kas ir tik līdzīgi latīņu rakstam un tomēr daudzās detaļās tik atšķirīgi, tad ir spiests pievērst tam, ko dara, visu savu uzmanību; citādi nekas neiznāk. Tātad: viņam nākas spēcīgi sasaistīties ar to, ko dara. Un tas ir galvenais. Līdz ar to viņš ar laiku kļūst mierīgāks, pat veselāks," atbildēja Suzanna.

"Es domāju, ka viņš ir kļuvis mierīgāks, jo viņam ausīs vairs nemitīgi nedārd tā mūzika," apstiprināja māte. "Var gadīties, ka viens un otrs ir labvēlīgi savstarpēji papildinājies," piebilda Suzanna, kura labi redzēja, ka tēvs vēl nav apmierināts.

"Skolā taču būtu jāmācās lietas, kas noder vēlākajā dzīvē. Es gribu, lai mans dēls kaut ko iemācās, kaut ko var, lai viņš kļūst patstāvīgs dzīvē. Varbūt šobrīd viņam uz mirkli ir prieks par šiem rakstības vingrinājumiem, bet ko tas viņam līdzēs vēlāk? Es domāju, ka viņam būtu jāiemācās kārtīgi rakstīt mūsu rakstā, jāvingrinās pareizrakstībā, jāmācās rēķināt un vispār kaut ko jāmācās. Viņš taču iznieko savu skolas laiku!"

Suzanna saprata tēva noskaņojumu. Viņš taču bija izteicis to, kā viņa pati, īstenībā pārāk ilgi, bija mācījusi un audzinājusi Gotfrīdu. Viņa arī bija no zēna tikai kaut ko gribējusi un nekad nebija jautājusi, kādi priekšnosacījumi tam ir nepieciešami un vai viņa zēnam tos pietiekamā mērā ir radījusi.

"Mana iepriekšējā apmeklējuma laikā mēs starp citu runājām par to, ka Gotfrīds tik maz mācās, jo viņam nav tam nekādas motivācijas, lai ķertos pie saviem uzdevumiem vai īsti klausītos stundās, īsumā, viņš nespēja ar iekšēju līdzdalību sasaistīties ar to, ko darīja. Un tieši to viņš tagad vingrinās; viņš vingrinās skolot savu raksturu. Uzmanība viņam tad noderēs visos priekšmetos, bet vispirms viņam tā kaut kur aiz kāda stūra ir jāsatver. Tas ir tas iemesls, kāpēc mēs vingrināties vecajā drukā."

"To varētu iegūt arī rēķināšanā," tēvs iebilda. Tam Suzanna gan piekrita, bet tad mēģināja izskaidrot, kāpēc ar noteiktu mērķi nesaistīta darbība esot vērtīgāka nekā darbība, kuru izpilda pašas darbības dēļ. "Ar to tiek radīta brīva telpa, ja būtības kodolu - Es - neaizrauj prom mērķis, lietderība vai priekšrocība, vai tas neiekrīt vienaldzībā, kā tas, piemēram, runā no kādas sasmulētas rakstu darba lapas. Ja Gotfrīds patiešām atradīs patiku pret to, ko tieši tajā mirklī dara, tad piecelsies stiprināts no šāda darba."

Suzannai radās ideja. "Dabiski, ka to, ko mēs šobrīd vingrināties ar rakstību, var darīt arī skaitļu jomā. Jūs varat nosaukt savam dēlam kādu skaitli, un viņam tas ir jānosauc apgriezta ciparu secībā. Tātad 27 kļūst par 72, 301 par 103, 528 par 825. Arī tad ir jāpiespiežas pilnībā sekot priekšstatam."

Ar to tēvs bija apmierināts.

Nevīzība

"Man šķiet, ka jums tur ir vesela rinda interesantu vingrinājumu," apjautājās māte. "Vai nav kaut kas arī pret nevīzību? Tas viņam būtu īpaši nepieciešams."

"Ir viena pavisam plāna grāmatiņa ar labiem Rūdolfā Šteinera dotiem vingrinājumiem, to es jums labprāt varu aizdot. Tur gan nav tieši minēta nevīzība, bet tur ir vingrinājumi, kas ir ar to saistīti. Piemēram, tur ir vingrinājums, kā tēlaini atskaitīties par to, ko dara. Tas nav tik vienkārši, kā tēlaini atskaitīties par to, kā tu sēdi vai ej, vai ēd, bet ir salīdzinoši vienkārši apskatīties, piemēram, kas ir uzrakstīts. Jūs varat to darīt kopā ar Gotfrīdu. Vai rindiņas uz balta papīra ir uzrakstītas taisni, vai raksta virziens ir vienots vai nē, vai tas ir skaists vai neglīts? Ieguvums būtu vislielākais, ja Gotfrīds varētu pārdzīvot, cik skaista var iznākt uzrakstīta lappuse, kuru viņš pats ir rakstījis. Atskatīšanās uz kaut ko, kas ir izdarīts, modina meklēto spēku. Varētu, piemēram, arī pajautāt, kā izskatās viņa istaba, vai tā ir sakārtota, vai viņš ir uzkāris pie sienas kādu skaistu bildi, un tā tālāk. Kādu iespaidu rada viņa istaba tagad?"

"Istaba izskatās briesmīgi, šausmīgi!" šķendējās māte.

"To mēs varam uzskatīt par viņa darbošanās attēlu, ārēju bildi tam, kā viņa darbojas griba. Bet pa apkārtceļu caur sakārtotu istabu viņš varēs kārtot arī pats savu gribu," Suzanna turpināja.

"Tā ir taisnība, visu istabu ir jāiztīra un jāsakārto, vai viņš to grib vai nē. Cik reižu es to jau neesmu teikusi! Bet viņš vēl joprojām pats netiek ar to galā!" atteica māte.

"Dariet to kopā ar viņu," Suzanna izteica priekšlikumu. "Viņam ir jāieskatās *savas* gribas ainā, nevis *jūsu* gribā. Tā tas būtu, ja *jūs* tīrītu un kārtotu viņa istabu. Bet tā kā viņš viens pats vēl netiek ar to galā, tad ir vajadzīgs pieaugušā atbalsts. Kārdinājums labāk to izdarīt pašai, jo tā iet ātrāk un labāk, ir liels. Bet mums ir jāskatās nevis uz ārējām, bet gan uz iekšējām pārmaiņām. Un mēs varam daudz vairāk palīdzēt Gotfrīdam, ja viņš pats mācās sakārtot visu ap sevi, un mēs tikai atbalstām to. Nekārtība, tā skatoties, ir vērtīga darba joma viņa Es-am."

"Vai vecāku sapulcē es esmu jūs pareizi sapratusi, kad jūs teicāt, ka nekārtība zēniem esot sekas vai priekšnosacījums viņu jaunajai domāšanai, kas pretstatā meitenēm norisinoties netēlaini, proti, abstrakti? Tātad šajā vecumā pret nelielu nekārtību ir jāizturas tolerantīgi?" gribēja zināt tēvs.

"Nekārtību es vecāku sapulcē interpretēju tā, ka tajā var redzēt izpausmi pārmaiņām domāšanā, proti, pāreju no tēlainas uz ne tēlainu domāšanu. Kā es to mēģināju attēlot, šīs jauniegūstamās netēlainās domāšanas spējas bieži iet roku rokā ar zināmu nekārtīgumu, un it īpaši zēniem. Es mēģināju parādīt atšķirības, kā piemēru minot konstruēšanas uzdevumu. Meitenes bija pārākas pār zēniem, jo labāk tika galā ar zīmējumu. Ko zēni varēja no viņām mācīties, tas ir tēlainā iespaids pārvaldīšana. Tēlainais iespaids rada pašam sevis pārvaldīšanu, un nevīžība jau nav nekas cits kā pašsavaldīšanās trūkums. Tātad ir ļoti svarīgi, lai zēni atskaitītos par savu nekārtību un sakārtotos. Sakārtotā apkārtnē savukārt iedarbojas atbalstu sniedzot. - Līdz ar to arī Gotfrīds, ja būs nepieciešams, būs spējīgs apspiest kādu vēlmi."

"Tas puika šobrīd sastāv no vienām vienīgām vēlmēm, īstenībā drīzāk iegribām. Kā tas ir ar smēķēšanu? Vai uz to viņu nepavedina skolasbiedri? Ja es viņam aizliedzu smēķēt, tad viņš to dara slepeni," uzsvēra tēvs.

Suzanna nedaudz vilcinājās ar atbildi, viņa no vienas puses negribēja iejaukties tēva brīvībā, bet no otras puses ceļš kā caur adatas aci veda tikai caur pavisam atklātu, tiešu izrunāšanu. Kad tēvs manīja, ka viņa vilcinās, tad sāka pats runāt. "Dabiski, ka mēs abi arī smēķējam un to viņš redz. Un pat ja mēs viņam vienmēr atkal atgādināsim, ka viņš vēl esot par jaunu, ka viņš vēl ir augošs, ka vajadzētu vēl pagaidīt, kamēr būs pieaudzis, tad tomēr mūsu priekšzīme iedarbojas negatīvi. Tas varētu taču būt nozīmīgs iemesls, vai ne?"

Tēva atklātība acīmredzami atbrīvoja Suzannu: "Viens no iepriekš minētajiem vingrinājumiem ir tāds, ka pie izdevības atsaka sev kādu mazu vēlmi, kas nestu tikai patīkamu mirkli, prieku vai baudu, tātad nenodara nekādu ļaunumu, ja tai neseko. Tas pavisam vispārēji varētu stiprināt savu iegribu pārvaldīšanu."

"Ir jau taisnība," domāja tēvs, "to es varētu darīt savā labā. Bet ja es saku, lai viņš to nedara, tad puika to dara īpaši, un bez tam viņam šķiet, ka es jau esot pavecs kungs, kam dzīve paslīd garām, saprotiet!"

"Tagad es drīkstu atgriezties pie jūsu paša piemēra: ja dēls redz, ka tēvs smēķē mazāk, tad tas atstāj gan iespaidu. Ja nevis bērnam, bet gan pats sev atsaka kādu vēlmi un tā, ka mēs to darām bērna klātbūtnē skaidri pamanāmi - par to mums nemaz nav jārunā - tad tas ir ārkārtīgi nozīmīgi."

Priekšstati un ideāli

"Es nezinu, vai jūs arī esat smēķējusi, bet kad es sev saku, ka vairs negribu smēķēt vai pat kad es sev to uzrakstu, tad domas arvien vairāk grozās ap šo punktu, un es netieku no tā vaļā." Viņš pasmejās. "Tas ir kā lāsts!"

"Jā gan, es studiju laikā arī smēķēju," Suzanna atzinās. "Es to atmetu, kad manīju, ka man nepietiks spēka reizē vadīt klasi un smēķēt. Starp citu, man jūsu pūliņi atgādina par Kantu, kurš atlaida savu zaglīgo kalpu, bet kuru viņš tomēr ļoti labi ieredzēja, un kad Kants manīja, ka nespēj pārtraukt raizēties, tad piekāra pie sienas lielu uzrakstu: 'Man ir jāaizmirst par savu kalpotāju!' Bet tā tas, protams, neizdodas. Cilvēka dabai ir savas viltības! Tās ir jāņem vērā."

"Dabiski, tur jau ir tas suns aprakts!" tēvs smējās. "Vai tam ir kāda tehnika?"

"Tas ir grūti. Gribas lēmumi prasa, lai tos atraisītu pats no sevis. Tā tas, piemēram, ir ar kādu ideālu. Tas ir kā gaisma, kuram mūžīgi var tuvojties un kurš vienmēr rāda gaismu. Bet ja grib no kaut ko izstumt, tad tas ir kā ar bumbu, kuru mēģina pabāzt zem ūdens. Tikko to palaiž vaļā, tā atkal ir augšā!"

"Un kad tā paliek lejā?"

"Es nedomāju, ka būtu pareizi mēģināt pabāzt zem ūdens bumbu, tas ir, izstumšana ir aplama tehnika. Varbūt drīzāk ir jāmeklē sevī to, kas šķiet vēl skaistāks un labāks nekā cigarete, un ja tomēr uznāk tieksme uzsmēķēt, tad pārceļas ideālā un ar to pārstaro šo tieksmi. Ideāls var

būt, ka gaiss ir labāks, kad tas nav piesmēķēts, tas var būt arī kāds cits ideāls, piemēram, fiziskā kondīcija, bet tam tad ir pilnīgi tevi jāpiepilda, patiesi jācaurauž, citādi nekas nesanāk!"

"Zini, mūsu Gotfrīda dēļ... Es domāju, tas taču varētu būt ideāls - mūsu Gotfrīda dēļ no tā atteikties, lai viņš izaug vesels, tas taču būtu tā vērts!" māte sajūsminājās.

"Tu varbūt to vari!" atteica vīrs. "Tu arī neesi nekāda lielā smēķētāja. Es jau darba laikā priecājos, ka varēšu uzsmēķēt! Es esmu kontrolieris un ..."

"Jā, un tagad tu varētu priecāties par mūsu Gotfrīdu!"

"Liksīm tam tagad mieru!" augstsirdīgi izlēma tēvs. Kā nekā tas nebūtu slikti, ja man izdotos šo lietu kaut cik ierobežot, bet sieva atmestu pavisam." Laulātais pāris pasmējās.

"Ja jūs patiešām to apņematies, tad tikai nepārtrauciet pēkšņi. Es toreiz darīju tā: no normālās dienas normas katru dienu vienu cigareti mazāk, un vienlaikus mēģinot katru dienu dzīvīgāk un spēcīgāk izjust savu ideālu."

Atmosfēra pēc pēdējās vārdu maiņas bija jūtami atslābusi. Visi trīs jutās nedaudz brīvāk, un saruna nepiespiesti plūda šur un tur. Suzanna pastāstīja par skolu un kā viņa cenšoties savos skolēnos aizdegt ideālus. Māte pieminēja dažreiz savādo sava dēla gaitu. Tā esot kāda kinovaroņa gaita, ko viņš esot noskatījies no ekrāna. Viņa ideāli vēl bieži esot elki.

"Ir svarīgi, lai skolēni paši izvēlētos savus varoņus, kam viņi gribētu sekot ceļā uz Olimpu," citēja Suzanna. "Es bieži manu, ka ar savām varonēm un varoņiem netrāpu uz to, kas dzīvo bērnos. Ir tikai labi, ja arī pie ģimenes galda tiek runāts par daudziem cilvēkiem, kurus nepiemin skolā, bet kam arī ir bijuši augsti ideāli un kuri to dēļ ir sīvi cīnījušies. Es neesmu sajūsmā par tām sekundes simtdaļām, kas ir tik izšķirīgas mūsdienu sacensībās, bet ja viņš, piemēram, par savu ideālu gribētu izvēlēties kādu sportistu, tad tas nozīmē tieši ķermeņa pārvaldīšanu un gribas disciplīnu - ne pilītes alkohola un neviens cigaretes dūms!"

"Jūs domājat, ka arī elkos, lai kas tie arī nebūtu, var atrast kaut ko labu," māte šaubījās.

Par un pret

"Kāpēc nē!" Suzanna spontāni atteica. "Tieši tas ir galvenais, lai mēs vienmēr uzmanīgi ievērotu abas puses, proti, par un pret. Tikai tad bērns var pats apsvērt un nonākt pie sava paša sprieduma. Citādi mēs viņam uzspiežam savu viedokli, un tas kā likums tiek noraidīts, kaut arī būtu labs, par ko mēs paši, dabiski, nešaubāmies..."

"Protams, ka nē," tēvs pavīpsnāja. "Bet problēma ir tajā, ka viņš tūdaļ zina, ko grib; viņš nemaz neapsver!"

"Tā ir viena puse," Suzanna viņam piekrita. "Bet vēl tam pieder tas, ka viņš daudzko uzsāk un nenoved līdz galam, tas ir, motivācija izzūd. Bet tieši motivācija tiek veidota, apsverot par un pret.

Nesen mēs piedzīvojām kaut ko pārsteidzošu ar abām mūsu astotajām klasēm. Gadījuma pēc abas paralēlklases īsi viena pēc otras bija apmetušās vienā un tajā pašā mājīnā kalnos, abas klases gribēja novērot saullēktu. Vienā klasē ieradās visi skolēni - arī vājākie - visi piedalījās pārgājienā un izturēja līdz galam, kamēr bija sasniegta virsotne. Otrajā klasē tikai daļa skolēnu izturēja šo divu stundu kāpienu. Tad atklājās, ka viens skolotājs, kura klase vienoti bija sasniegusi virsotni, bija pamatīgi izrunājis šo pārgājienu. Skolēniem bija jāizsaka viss, kas viņiem ienāca prātā par un pret. Tad skolotājs uzdevis, lai līdz nākamajai dienai visi vēlreiz labi visu pārdomājot, tikai tad viņi pieņemšot lēmumu. Šis lēmums bijis vienbalsīgs un tam atbilstoši tika vienoti izturēti līdz virsotnei."

"Tā ir pavisam cita gribas veidošana, ja to dara tik pamatīgi," domāja māte. "Tad patiešām katrs var sasaistīties ar pasākumu. To mēs arī kādreiz varētu pamēģināt."

"Man pat šķistu labi, ja jūs šādu izsmēlošu par-un-pret sarunu vēl izrunātu attiecībā uz kasešu mūziku," Suzanna ieteica. "Ierosmei es labprāt jums atstātu vēl divus rakstus, kur iztirzāta šī tēma. Tad tādām pasākumam ir pavisam cits svars, un tik ātri nenotiks tas, par ko bažījās jūsu vīrs."

"Es domāju, mums tomēr vajadzētu pamēģināt vēlreiz un atstāt Gotfrīdu šajā skolā. Kā jums šķiet?" tēvs jautāja Suzannai.

"Jūs gribējāt viņu izņemt no skolas?" izspruka Suzannai, nespējot pavisam apslēpt savu izbīli.

"Mēs domājām, ka viņš varbūt attīstīsies labāk, ja tiks saņemts stingrāk. Bet varētu, dabiski, arī gadīties, ka viņš galīgi rezignē. Tāpēc pagaidām nogaidīsim, vai viņš tagad vienkārši ir viena viļņa mugurā vai šis uzrāviens noturēsies ilgāk."

Tagad Suzanna zināja, cik daudz bija atkarīgs no viņas attiecībām ar vecākiem. Ja vecāki patiešām ieņemtu tikai nogaidošu nostāju, enerģiski nerūpējoties par savu dēlu, tad Gotfrīds arī turpmāk būtu apdraudēts. Viņai tāpat cik vien drīz iespējams bija jāieplāno nākamais apmeklējums. Viņa gribēja modināt aizrautību par Gotfrīda audzināšanu.

Slēptās dotības

Kad Suzanna vēlā vakara stundā bija ceļā uz mājām, viņai galvenokārt bija jādomā par Gotfrīda tēvu. Vai viņš nebija gribējis kaut ko pateikt uzreiz vakara sākumā, tikai sieva viņu bija apsteigusi? Tagad Suzanna nojauta, kas tas varētu būt bijis, un viņai šķita kā brīnums, ka it kā kāda augstāka vara bija iejaukusies šajā sarunā un tēvs vakara gaitā bija varējis mainīt savu nostāju. Viņa juta klusas izbailes, kad atcerējās, kādus padomus bija izdālājusi, ko bija tikai lasījusi, nevis smēlusies no savas pieredzes. Un tēvs viņai to nebija ņēmis ļaunā...

Zināms balsts viņai bija māte. Viņa skatījās pavisam citādāk uz zēnu nekā agrāk. Suzannai bija jādomā par Henrieti: caur kolēģi viņai bija izdevies atrast kontaktu ar Gotfrīdu. Tā no to cilvēku loka, kas nopūlējās ar Gotfrīdu, katrs bija devis kaut ko no sevis: iekšēju piepūli, sevis pārvarēšanu.

Suzannai tagad ienāca prātā vēl daudzas lietas, ko būtu vajadzējis pārrunāt ar vecākiem. Gotfrīds varētu iestāties kādā džudo klubā. Tur viņš iepazītu rotācijas centru, smaguma centru un sviras likumus savā paša ķermenī, un varētu vingrināties, tā sacīt, absolvēt tādu mazu fizikas kursu, kas korespondētu ar septītās klases mācību plānu, kad mehānikā tiek apgūti sviras un krišanas likumi. Bez tam viņš nonāktu starp biedriem, kuri neciena nikotīnu un alkoholu. Viņa nolēma paaugstināties, vai ir kāds klubs, kurš derētu Gotfrīdam.

Un varbūt viņa varētu parunāties ar māti par ēdiena gatavošanu. Vai biežie Gotfrīda koncentrēšanās traucējumi nevarētu būt saistīti arī ar vienpusīgu uzturu? Varbūt viņš ēda pārāk daudz gaļas un pārāk maz salātu vai graudu? Vai viņš patērēja pārāk daudz saldumu? Nākamajā tikšanās reizē ar Gotfrīda vecākiem viņa gribēja pieminēt arī šīs tēmas.

Bet kāpēc situācija ar Gotfrīdu īstenībā vispār bija tā saasinājusies? Suzanna palēnināja soļus: vai viņš bija iekritis šajā bedrē tāpēc, ka audzinātāji savstarpēji pārāk maz apmainījās ar domām? Un, ejot tālāk, viņai kļuva arvien skaidrāks, ka audzināšanā ir jāstrādā pie kopēja darba. Nemaz nevar labi iet, ja līdzdalīgie neko nezina viens par otru. Attiecību neesamība, no kā cieta Gotfrīds, bija kā spogulis tam, ka audzinātājiem pašiem ir bijis pārāk maz patiesas intereses vienam par otru.

Literatūra

Rūdolfs Šteiners, Nervozitāte un Es, lekcija 11.1.1912 (atsevišķs izdevums no GA 143), Dornaha 1987.

John Rockwell, Trommelfeuer. Rocktexte und ihre Wirkung. Asslar 1983.

Rainer Patzlaff, Medienmagie und die Herrschaft über die Sinne. Stuttgart 1988.

Neil Postman, Wir amüsieren uns zu Tode. Urteilsbildung im Zeitalter der Unterhaltungsindustrie. Frankfurt a.M. 1988.

Udo Renzenbrink, Zeitgemässe Getreideernährung. Die Zubereitung aller Getreidearten mit Rezepten. Dornaha 1983.

Apmeklējums pie Brigitas mātes

Pirmajā klasē Brigita piederēja pie tām izteikti čaklajiem un mācīties gribošajiem bērniem. Viņa skaitīja, ja kādam pieaugušajam pietika pacietības klausīties, līdz tūkstotim un rēķināja ar skaitļiem līdz simtam ar visām četrām darbībām. Otrajā klasē viņa jau prata ortogrāfiski pareizi uzrakstīt vairumu vārdu, un viņas burtnīcas bija priekšzīmīgas. Bet tad Brigitai nācās atstāt

klasi. Viņas māte šķīrās un tā kā vairs negribēja palikt dzīvot tajā pašā vietā, tad dzīvesvietas maiņa nesa sev līdzī arī skolas maiņu. Tā bija sāpīga atvadīšanās bērnam, klasei un arī skolotājai.

Jo lielāks bija prieks, kad māte pēc trīs gadiem pārcēlās atpakaļ dzīvot uz iepriekšējo vietu un Brigita atkal nonāca vecajā klasē. Pa šo laiku viņa bija stipri izmainījies. Viņa bija ārkārtīgi izaugusi, ar īsi nogrieztiem matiem un ļoti noteiktu uzstāšanos. Viņa skaidri rādīja, ko grib un kas nepatīk. Jā, šķita ka paraugkolnieces loma viņai vairs nedraud.

Brīdinājums

Henriete pēc savas hospitācijas bija devusi vēl vienu īpašu norādījumu, kas attiecās uz temperamentu nobīdi. Tas skanēja apmēram tā: "Līdz ar ieiešanu zemes briedumā kļūst redzama temperamentu maiņa, kas ir sākusies līdz ar pāreju starp devīto un desmito gadu. Ir bērni, kuri saglabā savu temperamentu, bet, ja viņi to maina, tad pieredze bieži ir tāda, ka holēriķi kļūst sangviniski, sangviniķi flegmātiski un flegmātiķi - melnholiski. Melnholiķi var kļūt par holēriķiem! Uzmaniet īpaši melnholiskās meitenes, jo viņas pretstatā melnholiskajiem zēniem zemes brieduma laikā iegūst papildus spēcīgas attiecības ar asinsrites sistēmu. Visām meitenēm, vienalga kāds temperaments viņām nebūtu, iegūst vieglas holēriskas iezīmes, kas izpaužas ar stūrgalvību un opozīciju. Šajā vispārēji spēcīgākajā saistībā ar asinsrites sistēmu melnholiskām meitenēm tātad, ja tam vēl pievienojas temperamenta nobīde uz holēriķi, var parādīties dubulti holērisks efekts. Tad ir divi faktori, kuri sakrīt, un kas paklausīgu, melnholisku meiteni var padarīt par ietiepīgu, viegli sadusmojamu un stūrgalvīgu holēriķi. Pārsteigums tad ir liels, vecāki tam nav sagatavoti. Jums laikus ir jāveic pasākumus, pirms šādas meitenes iziet no jebkuriem rāmjiem."

Tā kā Brigita bija melnholisks bērns, Suzanna arī bija pievērsusi viņai īpašu uzmanību attiecībā uz to, ko bija teikusi Henriete. Zināma ietiepība - drīzāk melnholiska nekā holēriskā - gan parādījās, bet nebija uzkrītoša vai stiprāka kā citām meitenēm. Līdz ar to klases skolotāja šim bērnam nemaz vairs nedomāja par temperamenta nobīdi. Sestās klases laikā Brigita pat pārmainījās tādā veidā, kas šķita pilnīgi esam pretrunā ar Henrietes izteikumiem. Brīžam manītā ietiepība un gandrīz nemanāmā griba būt emancipētai Brigita pēkšņi bija vispār pazudušas. Tā vietā Suzanna novēroja skolnieci, kura ieradās skolā izteikti atbrīvota, mierīga un mundra. Viņai piemita kaut kas neparasti nevērīgs un bravūrīgs, un mākslā viņai pēkšņi izdevās lietas, kas šim vecumam bija ļoti pārsteidzošas. Kādā zīmējumu konkursā ārpus skolas viņa ieguva pirmo vietu. Bet tad šī fāze pēc dažām nedēļām šķita atkal esam garām. Varēja ievērot, ka Brigita arvien biežāk ieradās ar nokavēšanos, uzdevumi vēl nebija izpildīti un sejas izteiksme viņai bija sagurusi un it kā neizgulējusies. Nereti viņa sēdēja galvu atspiedusi rokās. Viņas sparīgums bija pazudis. Viņa bija ne tikai sagurusi, viņa bija arī noskumusi. Viņā norisinājās kaut kas, ko Suzanna nevarēja izskaidrot. Izmainījās apgērbs: Brigita tagad viennozīmīgi deva priekšroku melnajai krāsai, kas bija īpatnējā kontrastā ar viņas neizgulējušos, bālo seju. Vai atkal bija parādījies senā melnholiķe, tikai vēl stiprāk nekā agrāk? Starpbrīdī viņa bieži stāvēja viena pati. Stundās nekoncentrējās. Dažreiz viņai atkal bija pavisam īsas mundrys fāzes, bet kopumā viņas sekmju līmenis strauji kritās.

Klases skolotāju darīja nemierīgu šīs skolnieces īpatnējās būtības pārmaiņas. Viņa to pārrunāja ar priekšmetu skolotājiem, kuri bija novērojuši līdzīgus simptomus, bet īsti nevarēja saprast, kā to izskaidrot. Tādēļ tika nolemts sarīkot izsmelošu bērna pārrunāšanu kopā ar skolas ārstu. Nākamajā Brigitas nebija skolā. Viņa atnesa atvainošanos, bet drīz pēc tam atkal nebija skolā, nebija arī attaisnojuma, neieradās vēlreiz, sapinās visādās atrunās, un Suzanna redzēja, ka viņas skolniece drošu pamatu zem kājām ir pazaudējusi.

Brigitas māti bija grūti sasniegt. Dienā viņa strādāja, bet vakarā neviens necēla telefona klausuli. Beidzot izdevās. Māte radīja tādu apjukumu iespaidu. Viņa piekritot apmeklējumam mājās. Vārdos skopa viņa ātri nolika klausuli.

Nelaiمة

Suzanna jutās visai nospiestā garastāvoklī, kad zvanīja pie viņas durvīm un dzirdēja tuvojamies soļus. Māte atvēra. Viņa nedaudz mēģināja slēpt saraudāto seju un lūdza Suzannu ienākt. Kādu mirkli viņas sēdēja viena otrai pretī klusumā. Tad māte pārtrauca nospiedošo klusumu un konfrontēja Suzannu ar faktu, ka meita smēķējot hašišu, ko piejaucot pašas uztītajām cigaretēm. Neliela kaudzīte hašiša, ko māte bija atradusi zem matrača, vēl bija uz galda.

Suzanna nedabūja pār lūpām ne vārda. Kā tas bija iespējams, ka viņa šo attīstību bija redzējusi un nebija sapratusi! Brigitas īsais, straujais sekmju kāpums, par ko viņa vēl bija priecājusies, patiesībā bija narkotiku lietošanas iesākums. Pēc tam saguruma fāze, melnais apģērbs, izolētība, sapīšanās ilūzijās un melos! Bija paredzēta skolēna pārrunāšana; tagad notikumi bija apsteiguši šo pārrunāšanu.

Vakara gaitā Suzanna ieguva priekšstatu par situāciju mājās. Mātes un meitas attiecības tieši pēc šķiršanās bija ļoti ciešas; bet kad māte atgriezusies dzīvot agrākajā vietā, kur viņu divatnē ienāca jauns laulātais draugs, tas Brigitā esot izraisījis liesmainus protestus. Viņa cirtusi ciet durvis, nav nākusi ēst pie kopējā galda un pat metusi traukus pret sienu. Pavisam nesagatavoti un bez pārejas šai meitenei vienā dienā bija norisinājies solis 'uz patstāvību'. Viņas holēriskā temperamenta izlaušanās, skolā rūpīgi nomaskēta, mājās bija izpaudies pilnā sparā. Galu galā spriedze starp māti un meitu bija kļuvusi tik liela, ka kādu vakaru Brigita nebija pārnākusi mājās. Viņa bija palikusi prom visu nakti.

Lēmums

Māte izteica sev vislielākos pārmējumus. Viņa domāja, ka meita ir ķērusies pie narkotikām protestējot pret viņas jauno dzīvesdraugu. "Un nelaiمة vēl gribēja, lai šis vīrietis nerastu nekādu kontaktu ar manu meitu," viņa rūgti teica. "Es zinu, ka liktenis mani ir nolīcis smagas izvēles priekšā: man ir jāizšķiras par savu meitu vai par dzīvesdraugu. Es visu dienu strādāju. Ja es paliktu pie savas meitas, tad varbūt jau dažos gados būtu tik nodzīta, ka atlikušo dzīvi man būtu jāpaliek vienai. Ja es izšķirtos par savu jauno vīru, tad nav zināms, kas tālāk notiks ar meitu. Lai ko es darītu, mani sagaida smags zaudējums."

Suzanna mēģināja sievieti uzmundrināt. Bet māte atraidīja šo mierināšanu. "Es vairs neredzu savai dzīvei nekādu jēgu, ja tas tā turpinās," sieviete izmocija cauri šņukstiem.

Abas sievietes vēl ilgi sēdēja kopā, vairāk klusējot nekā runājot, un Suzanna vēl daudz uzzināja par otras ciešanu pilno likteni. Tagad viņai esot nedaudz labāk, māte pateicās par Suzannas pacietību. Bet tikko viņa atkal iedomājās par meitu, pār seju sāka līt asaras.

Suzannai atausa atmiņā apmeklējums pie kāda uz nāves gultas guloša nedziedināmi slima kolēģa. No viņa bija nākuši vārdi no grieķu gudrības, kas bija kļuvuši par Suzannas neaizmirstamu īpašumu. Un viņa domāja par šo kolēģi, kad uzdrošinājās atkārtot viņa vārdus: "Ja kaut kas ir lielāks par dievu uzlikto likteni, tad tas ir cilvēks, kurš to nesatricināmi nes."

"savas meitas dēļ..." tālāk māte netika. Beidzot viņa piecēlās, pateicās Suzannai un pavadīja viņu līdz durvīm.

Mātes pēdējie vārdi bija modinājuši Suzannā jaunas cerības. Ja Brigita zaudētu to vienīgo cilvēku, par kuru viņa bija cīnījusies, tad vēl dziļāk pagrimtu narkotikās. Suzanna redzēja savu uzdevumu tikai tajā, lai pasargātu māti no tīri emocionāla lēmuma. Viņai vajadzētu rūpīgi apsvērt, ko viņa dara. Un kādam skaidram lēmumam bērna dēļ drīz vajadzēja tikt rastam.

Kad Brigita aiznākamajā dienā atkal atnāca uz skolu, viņa nodeva skolotājam mātes vēstuli. Māte rakstīja, ka pēc skolotājas apmeklējuma nav varējusi ilgi iemigt. Visu nakti viņa ir mocījusies ar lēmumu kā izšķirties starp savu jauno vīru un meitu. Iesākumā viņa esot nonākusi pie lēmuma nodot Brigitu kādā internētā, lai pārmaiņu un sakārtotu dzīves apstākļu rezultātā meitai rastos jauna iespēja. Viņai arī šķitis aplam, censties atjaunot senākās viņu divu attiecības. Bet, iztēlojoties situāciju kaut kādā internētā, it īpaši attiecībā uz nepieciešamību pēc kādas uzticamības personas, šis risinājums sācis likties arvien apšaubāmāks. Tā viņa esot, pirms vēl

nācies iet uz darbu, izcīnījusies līdz lēmumam, palikt kopā ar meitu, ja arī ne tādā pašā veidā kā agrāk, bet gan kā palīgs un partnere, kas gribēja būt uzticīgi līdzās nelaimē nonākušajai meitai. Viņa esot priecīga par šo lēmumu, un ja viņas dzīvesdraugs to nevarēšot akceptēt, tad varbūt meita tikai būšot viņu pasargājusi no jaunas vilšanās.

Brigitu viņa esot sastapusi mājās tikai atgriežoties no darba, un viņa nevarot rakstīt visu, kas esot atklājies viņām izrunājoties. Brigita noteikti gribot palikt šajā klasē. Viņa esot zvērējusi, ka vairs nelietošot nekādas narkotikas. Viņa cerot, tā māte noslēdza vēstuli, ka skolotāja drīzumā atradīšot laiku vēl vienam apmeklējumam.

Pēc parunāšanās ar kolēģiem skolotāja atkal stāvēja to pašu durvju priekšā.

Suzanna ļāva Brigitai smalki attēlot visus viņas pārdzīvojumus, kuru dēļ bija nācies izlocīties un pīties melos. Pēc tam kad viņa bija pateikusi visu patiesību, skolotāja paziņoja, par kādām konsekvencēm bija izšķīrusies skola. Viņai esot stingri jāievēro šie pasākumi, citādi viņa nevarot skolā palikt. Tam piederoties, ka viņa nedrīkstot viena pati iet ārā no mājas un nedrīkst arī bez attaisnojuma kavēt skolu. Ja tomēr, neskatoties uz viņas godīgo un stingro lēmumu pilnīgi atteikties no narkotikām, viņai gadītos atkal iekrist, tad nekavējoties tas ir jāatzīst mātei vai skolotājai. Arī uzdevumu pildīšanā vairs nedrīkstot būt nekādas neregularitātes. Šie pasākumi tiek izsludināti uz pusgadu; bez tam viņas vienojās, ka ik pēc četrpadsmit dienām ir jāsatiekas, lai parunātos un atskatītos uz pagājušajām divām nedēļām.

Brigitai trīs gada ceturkšņu laikā gadījās divas reizes atkrist atpakaļ narkotikās. Pirmo reizi viņa tūdaļ atzinās mātei, otro reizi viņa tika pieķerta smēķēšanas laikā. Katru reizi pēc tam bija ilgas sarunas. Suzannai izšķiroši bija tas, ka Brigita bija atguvusi savu darba gribu, bija uzrunājama un ka viņu akceptēja klases kolektīvs. Suzanna vienmēr paturēja Brigitu uzmanības lokā un lika lietā visu, kas bija viņas spēkos, lai meitene varētu palikt skolā.

Sapnis

Kad bija pagājis pusgads, Suzanna nejauši satika māti pilsētā. "Es jums jau sen gribēju kaut ko pastāstīt," iesāka māte. "Kad Brigita pēc jūsu pirmā apmeklējuma visu nakti un arī vēl no rīta nebija pārnākusi mājās, es viņu atradu tikai vakarā kā tādu nelaimes čupiņu tupam virtuvē, vairs ne kā agrāk stūrgalvīgu un aizstāvošos. Mēs iesākām nedaudz runāties. Tad viņa teica: 'Mammu, man tev ir jāizstāsta kāds sapnis.' - Es saspringti klausījos. Viņa stāstīja par kādu pagrabu, kas esot bijis kā šahta un no kura nav bijis nekādas izejas. Es esot tajā ieskatījusies un atkal nozudusi. Tikai pēc ilga laika es esot atkal atgriezusies un nolaidusi viņai lejā virvi, pa kuru varēja izrāpties ārā. Tas esot bijis viņas sapnis katru nakti," tā noslēdza māte, "kamēr es tik ļoti nocīnījos ar lēmumu par izšķiršanos starp savu dzīvesdraugu un savu meitu."

Literatūra

Olaf Koob, Droge und Suchtentstehung. Schriftenreihe "Soziale Hygiene" Nr.107, 1987

Rudolf Steiner, Das Geheimnis der menschlichen Temperamente. Durch C.Englert-Faye aus mehreren Vorträgen im Wortlaut zusammengestellter Text. Basel 1980.

Rudolf Treichler, Die Entwicklung der Seele im Lebenslauf. Stufen, Störungen und Erkrankungen des Seelenlebens. 2.Aufl. Stuttgart 1982.

Kāda bērna attīstība vārdiskās liecības atspoguļojumā

Rūdolfs Šteiners vēlējas, lai skolēniem katru gadu tiktu uzrakstīta vārdiska liecība, kam - līdztekus dažām nepieciešamās korekcijām - galvenokārt būtu impulsu dodošs raksturs. Liecības sakāmajam vai kādam dzejolim vajadzētu to visu noapaļot.

Te seko liecības, kas ir gadu gaitā rakstītas vienai un tai pašai skolniecei un ar viņas piekrišanu - vārds ir izmainīts - tiek publicētas. No šīm liecībām attīstības plūdumā var studēt

kritiskos devītā un divpadsmitā gada punktus, kā dažas lietas pārmainās, kamēr citas savukārt neatlaidīgi šķiet sevi apliecinām.

Klases skolotāja rakstīto liecību papildina priekšmetu skolotāji. Skolas gadu gaitā mācību priekšmeti kļūst arvien daudzskaitlīgāki: otrajā klasē tie ir divi vai trīs, sestajā klasē tie ir jau deviņi. Tā tiek apkopots arvien vairāk novērojumu no arvien daudzākiem skolotājiem. Līdz ar to arī mainās veids, kā bērns tiek uzrunāts. Ja pirmajos skolas gados bērns var sevi atpazīt tēlainos stāstījumos, tad vēlāk no mācību priekšmetu liecībām skolēns redz arvien precīzāk, kā viņš ir strādājis.

Noteiktu iemeslu dēļ priekšmetu liecības te nav publicētas. Uzsveram to īpaši, jo viegli varētu rasties iespaids, ka vārdiskā liecība dod tikai nenoteiktu skolēna sekmju ainu, trūkstot spriedumiem par atsevišķiem mācību priekšmetiem.

Sandra bija apburošs bērns, ar garu, biezu, melnu bizi, šauru sejiņu un divām jautrām, melnām acīm. Kas notika viņas pasaulē, to viņa iečukstēja skolotājai ausī: vakarā pa gaisu lidoja raganas - viņas lelles Ziemassvētkos atdzīvošoties - un varbūt viņas trusīši tad varēsot runāt... Viņa bija nemiera gars, pilna smieklu, jautrības un pārsteigumu. Ar saviem smalkajiem pirkstiņiem viņa no mazītiņām māla piciņām izveidoja kaķi, putnu vai čūskas. Ļoti izveicīga viņa bija arī ar kājiņām: vienmēr atkal tika demonstrētas jaunas dejas. Īpaši labi viņa mācēja gleznot, zīmēt, rakstīt un lasīt. Bet bija kāda liela problēma: rēķināšana. Tā viņai bija ļoti pretīga - tik pretīga, ka rēķināšanas dienās viņa slima gulēja gultā. Un vēl kaut kas viņai bija problēma. Lai cik idejām pilna un runīga viņa bija, to varēja pateikt tikai skolotājai ausī; ja viņai bija jārunā no savas vietas, tad tas notika tik klusi, ka neviens nevarēja to saprast. Sensiblais bērns bija bailīgs, bet varbūt arī tikai kautrīgs, kad apkārt bija daudz bērnu. Mājās viņa daudz bija divatā ar mammu, un māte stāstīja, ka Sandra bieži skaļi smeļoties un pietiekami bieži pat ausis krītot ciet! Kā uzmundrināt nedrošo, bet tik fantāzijas pilno bērnu un padarīt auglīgus visai klasei viņas tik vērtīgos spēkus? Tie bija jautājumi, kādi radās, kad vajadzēja tikt rakstītai liecībai.

Šī bērna būtībai neatbilda nekas, kas bija ārpus tēlu pasaules vai kas saturēja tiešus norādījumus. "Jums bērnu ir jāuzmundrina..." Rūdolfs Šteiners reiz līdzīgā gadījumā bija teicis kādai skolotājai. Šajā aspektā pirmajai vārdiskajai liecībai otrajā klasē bija jātiek ievītai stāstā, kurā Sandra ar prieku un patiku varētu atpazīt sevi un saņemt līdzi arī pamudinājumu. Pirmās klases beigās bērns jau bija saņēmis bildi un skaitāmo pantiņu.

LIECĪBA otrajai klasei

Mīļā Sandra,

reiz dzīvoja maza, balta pelīte, kura bija ļoti skaista, jo viņai bija sudraba kronītis starp austiņām un rozā ķepiņas. Viņa dzīvoja peļu pilī un dejoja tur, cik vien tikās. Garajās naktīs, kad peļu alā iespīdēja Mēness, viņa paņēma savu mazo vijoli un spēlēja smalkas, sudrabainas melodijas. Kad kāda resna vabole dzirdēja smalkās skaņas, tad tā lidoja uz skaņas pusi un dūca tik šausmīgi, ka pelītei no bailēm un uztraukuma vijole izkrita no rokām. Citā reizē, kad pelīte gulēja kādas zeltainas puķes ēnā, pāri skaļi dūkdama aizlidoja bite. Tad pelīte no bailēm visa trīcēja un mazie peļu zobīņi šausmās tā klabēja, ka viņa pat mutīti nevarēja noturēt ciet. Un kādreiz, ejot gar strautiņu, no ūdens pēkšņi izlēca zivtiņa, un pelīte izbijās tik ļoti, ka gandrīz zaudēja samaņu. Un tagad Tu vari iedomāties, kā tas bija, kad reiz viņai pāri loku apmeta liels putns un spalvām švīkstot nolaidās zarā. Nē, tas baltajai pelītei bija par daudz! Viņai uznāca svētas dusmas un pelīte uzsvilpa putnam. Jā, viņa tā nosvilpās starp zobīņiem, ka putns tūdaļ aizlaidās.

"Kurš tev ir devis tādu balsi?" pārsteigta jautāja skudra, kas bija visu redzējusi. "Dievs," atbildēja pele, nemaz nedomājot. "Dievs, kurš ir radījis visus dzīvniekus. Tevi un mani." Tas pelei pēkšņi bija ienācis prātā un tagad viņai vairs nebija baiļu. Un ja kāds gribēja viņu nobaidīt, tad viņa vienkārši tam uzsvilpa.

Katru vakaru pelīte salika kopā savas rozīgās peles ķepiņas un slavēja Dievu. Viņa dziedāja:

Neviens dzīvnieciņš uz zemes
Tev, mīļais Dievs, nav par mazu,
Tu liki visiem rasties
Un visi tie ir Tavi.
Pie Tevis, pie Tevis
Sauc cilvēki un zvēri;
Putni dzied Tev,
Zivtiņas lēkā Tev,
Bite zum Tev,
Vabole dūc Tev,
Tev svilpo arī mazā pelīte:
Esi slavēts, Dievs Kungs!

Clemens Brentano

Šis stāsts man atgādina Tevi skolā, mīļa Sandra. Tu proti tik daudz ko, ko īstenībā var tikai tāda īpaša pelīte. Tu proti ļoti labi veidot, dejot, izveidot dzīvniekus, rakstīt un lasīt. Pat rēķināšanu Tu esi nedaudz iemācījusies, un bieži Tavas uzgleznotās bildes ir ļoti skaistas. Tikai vai Tu arī proti svilpt caur zobīņiem, to es nezinu. Bet varbūt Tev tas nemaz nav vajadzīgs. Jo pelīte jau nevar neko citu kā svilpot, bet cilvēki var runāt. Un ja Tu iemācīsies skaļi un stipri runāt - skolā, nevis mājās - tad Tu pratīsi daudz vairāk nekā šī apbrīnojamā pelīte, kura prot tikai skaļi svilpt!

Ja kāds var skaļā balsī pateikt to, ko grib, tad ir vajadzīga drosme. Bet kur rodas drosme? To pelīte ilgu laiku nezināja, līdz kādu dienu viņai iešāvās prātā: šis spēks nāk no Dieva, jo bez viņa palīdzības cilvēks neko nevarētu. Dievs, kurš palīdz pat vismazākajiem dzīvnieciņiem, noteikti palīdzēs arī Tev. Tikai pamēģini, un Tu redzēsi, cik stipra īstenībā esi!

Tava klases skolotāja

Sandra, pēc vecāku stāstītā, ir ļoti priecājusies par savu liecību. Pelītes loma viņai ir šķitusi tieši kā radīta. Tā vietā, lai gūtu mācību no peles liekajiem satraukumiem un mācītos skaļi runāt, meitenei daudz vairāk patikusi peles aliņa un lietiņas, kas tur ir atrodamas... Kad tuvojās dzīves pāreja starp devīto un desmito dzimšanas dienu, kad katrs bērns pavisam īpašā veidā iet cauri zināmai krīzei un pavērsienam, ar ko viņš spēcīgāk nekā jebkad agrāk tiek vests

pats pie sevis, arī ar Sandru norisinājās dziļas pārmaiņas. Pirmām kārtām tie bija stāsti par pasaules radīšanu, ko šis bērns uztvēra ļoti dziļi. Paradīzes spēles uzvedumā viņa ar ieplestām acīm sekoja notikumiem uz skatuves un tam, kā Dievs Tēvs uzbūra cilvēku. Dziļa, dziļa izpratne, redzot šo ainu, viegla smaida pavadīta atspoguļojās viņas sejā. No tā brīža bērns bija daudz pašapzinīgāks. Viņa bija atmetusi kaut ko no agrās bērnības laika. Un tagad atskanēja viņas pašas skaisti skanīgā balss, bet ne vienmēr - tam bija vajadzīgs pienācīgs pamudinājums. Uzticēšanos augstākajai, likteni noteicošajai varai bija vēl jāpadziļina un jāstiprina. Tā radās liecība trešajai klasei.

LIECĪBA trešajai klasei

Mīļā Sandra,

reiz dzīvoja kāda skaista balta pelīte, kura, tā kā bija vakars, gribēja noskaidrot lūgšanu. Tu domā, ka viņa salika kopā savas rozā peles ķepiņas un, atbalstījusies uz astītes, smalki izslējusies apsēdās un klusi čukstēja to ķepiņās? Bet nē, šoreiz tā nebija. Iedomājies tik, peles ādiņa gulēja zemē, ar visu astīti, rozā ķepiņām, sniegbaltajiem peles zobīņiem un abām apaļajām austiņām. Arī sudraba kronītis, pēc tam kad bija noripojis dažus lokus, palika guļam zemē. Jā, kad pelīte gribēja skaidrot lūgšanu, ādiņa pēkšņi pārplīsa un nokrita viņai pie kājām zemē. Un tur stāvēja cilvēks, kurš bija bijis iekšā ādā. - Varbūt Tu brīnies, kāpēc tas tā notika, mīļā Sandra. Bet īstenībā Tu to saproti gan, kaut arī Tev būtu pamatīgi jāieskatās, kas tur pēkšņi īstenībā notika. Pelīte ir nometusi savu ietērpu, un ir radies cilvēks. Kaut kā tas Tev šķiet pazīstami. Tu pat reiz esi kaut ko līdzīgu redzējusi. Tas bija Paradīzes spēlē. Tur Tu redzēji Dievu Tēvu un viņa priekšā pirmo cilvēku, kuru viņš radīja. Bet šo cilvēku vēl nevarēja redzēt, jo viņš bija ieslēpts brūnganā apsegā. Tad Dievs Tēvs iedvesa viņam savu dzīvo dvesmu, tas ir, cilvēka dvēseli, un šajā acumirkli apsegs nokrita. Un tur stāvēja cilvēks, Ādams. No šī brīža Ādams varēja mācīties daudz ko, kas visām citām dabas radībām ir liegts. - Arī Tu šajā gadā, mīļā Sandra, esi daudz iemācījusies. Īpaši dziļi Tu esi uzņēmusi sevī Bībeles stāstus. Tu esi pati uzgleznojusi daudzas skaistas bildes un uzdāvinājusi man, par ko es ļoti priecājos. Tavs rokraksts ir skaists un skaidrs, un pat rēķināšanā Tu esi tikusi nedaudz uz priekšu. Ceturtajā klasē tas Tev ies vēl daudz labāk. To Tu drīz redzēsi. - Bet atgriezīsimies atkal pie Ādama. Ko tad viņš iemācījās pēc tam, kad jau bija iemācījies staigāt stāvus? Ādams redzēja brīnišķīgo Dieva radīto pasauli. Un tā kā viņš to ļoti dziļi uzņēma sevī, dzīvā Dieva dvesma viņā pārmainījās un kļuva par valodu. Par skaistu, spēcīgu, skanīgu valodu. Arī Tu vari runāt skaisti skaidri un skanīgi, ja gribi, un Tev vajadzētu to vienmēr gribēt, mīļā Sandra.

Kad cilvēks runā ar Dievu no savas pilnās sirds, skaitot lūgšanu, tad viņa domas kļūst pavisam gaišas. Var arī teikt, ka no viņa nokrīt kaut kas, kas citādi aizsegtu gaišo domāšanu. Tā cilvēks kļūst brīvs, drosmīgs un laimīgs. Tā viņš mācās patiesi domāt. Un katrs gads, par kuru tu no šī brīža kļūsi vecāka, uzrunās Tevi tavā sirdī. Jā, par ko tas runās?

Rūdolfa Šteinera lūgšana būs Tev labs pavadonis.

Tava klases skolotāja.

Sandrai

Es skatos zvaigžņu pasaulē -
Es saprotu zvaigžņu mirdzumu,
Ja tajā es saskatīt varu
Dieva gudro pasaules vadību.

Es skatos savā sirdī -
Es saprotu katru sirds pukstu,
Ja tajā es sajūst varu
Dieva labestīgo cilvēka vadību.

Neko es nesaprotu no zvaigžņu mirdzuma

Un arī neko no sirds pukstiem,
Ja es nesaskatu un nejūtu Dievu.
Dievs ir manu dvēseli
Ievadījis šajā dzīvē;
Viņš to vadīs uz vienmēr jaunām dzīvēm,
Tā saka tas, kurš pareizi prot domāt.
Un katru gadu, ko turpina dzīvot,
Arvien vairāk runā par Dievu un mūžīgo dvēseli.

Rūdolfs Šteiners

Pēc trešās klases Sandra spēra lielu soli uz priekšu savā attīstībā. Tas bija solis no fantāzijas pasaules, kurā viņa noteikti vēl stipri dzīvoja, ārā pasaulē. Šīs pārmaiņas sniedzās līdz pat izmaiņām mazās personas gaitā, kas tagad spēra soļus daudz noteiktāk, pašpārlicinātāk un pašapzinātāk, nekā varēja to izdarīt iepriekš. Viņas bildes tagad vairs nebija tikai tīras fantāzijas produkti, bet gan raksturoja lietas, piemēram, sarkankrūtīša sirsniņu vai ūpja baisumu. Tā viņa arvien vairāk pievērsās pasaulei, kam atvēra savu sirdi; tikai rēķināšanā viņai tā arī neizdevās izlauzties. Ko meitene bija pārdzīvojusi, to viņa apkopoja mazos sacerējumos, ko agri no rīta nolika skolotājai uz galda, pirms tā vēl bija ienākusi klasē.

Bija jūtams, ka līdz šim māksla bija kalpojusi viņai, bet tagad viņa varēja kļūt par mākslas kalponi. To vajadzēja izpaust liecībā par ceturto klasi.

LIECĪBA ceturtajai klasei

Mīļā Sandra,

dzimtenes mācība, cilvēka un dzīvnieku mācība, ģermāņu dievu un varoņu teikas ir trīs lielas, spēcīgas skaņas, ko Tu varēji sadzirdēt ceturtajā klasē un kuras tūdaļ izsauca Tavu čaklo un skaisto līdzī strādāšanu.

Kā Tev atvērās ausis un acis dzimtenes mācībā un kā Tu savu apkārtni, kurā Tu dzīvo jau tik daudz gadu, pēkšņi ar lielu interesi uztvēri kā no jauna! Un cik skaisti Tu strādāji dzīvnieku mācībā! Kādu sirsniņu dziesmu dzied Tavs sarkankrūtītis, cik spokaini plivinās Tavs ūpis nakts mēness gaismā, un ko tik visu nesaplāpā Tavi papagaiļi mūžamežā! Šīs un visas pārējās skaistās bildes, kuras Tu uzgleznoji šajā ciklā, stāv manā priekšā. Tu esi strādājusi līdzī ar visu dvēseli. - Ģermāņu dievu un varoņu teiku ciklā mēs vingrinājāmies ar aliterācijām, un Tu mēģināji spēcīgi likt kājas un pūlējies aliterācijas runāt spēcīgi un skaļi. No Tevis izlauzās un telpā izskanēja spēks, kas slēpjas Tevī.

Šo spēku es varēju uztvert vēl vairāk Tavos daudzajos brīvprātīgajos sacerējumos. Caur šiem vārdiem un bildēm - jo Tu man atnesi arī daudzas bildes - kļuva redzama un dzirdama pasaule, kas izskanēja no Tevis.

Bet šim skaistajam spēkam ir vajadzīgs skaidras domāšanas pamats, un to var vingrināt, piemēram, rēķināšanā. Rēķināšanu ar daļskaitļiem Tu arī saprati pavisam labi, decimāldaļas Tev palika vēl nedaudz tālākas, un diemžēl tieši šajā laikā Tu daudz slimoji. Bet Tu taču proti labi domāt, kāpēc lai Tu nevarētu prast arī labi rēķināt?

Es atskatos pirms dažiem gadiem: kas iesākumā bija tikai peles pīkstiens, tas, kad nokrita baltās pelītes āda un ārā brīvi iznāca cilvēks, kļuva par valodu. Ar valodu cilvēks var radīt kaut ko līdzīgu jaunai pasaulei, pasauli, kura rodas tad, ja cilvēks ieklausās un izsaka vārdos to, kas viņā kvēlo.

Tava klases skolotāja

Sandrai

Slīd mākoņi, Ceļo zvaigznes, Lido cīruļi Zeltainās tālēs; Pie debesu vārtiem Līksmām tieksmēm Tie saklausa vārdus Eņģeļu skaņās.	Es ziehen die Wolken, Es wandern die Sterne, Es schweben die Lerchen In goldiger Ferne; An himmlischer Pforte Beseligten Drangs Erlauschen sie Worte Seraphischen Klangs.
Lido cīrulis lejā No debesu augstumiem, Ko tas ir dzirdējis Un ko ir redzējis, To pastāstīt grib Puķēm ielejā, Ūdeņiem, vējiem Ar jaukajām skaņām.	Die Lerche fliegt nieder Aus himmlischen Höhen, Und was sie gehöret Uns was sie gesehen, Das will sie verkünden Den Blumen in Tal, Den Wassern, den Winden Mit lieblichem Schall.
Puķes un vēji, Viļņi, tie čukst, Izstāsta ātri Mīļajiem draugiem: Garām iet cilvēks Un klausās, un kvēlo, Un ietver vārdos Debesu dziesmu.	Die Blumen, die Winde, Die Wellen, sie flüstern, Erzählen's geschwinde Viel trauten Geschwistern: Der Mensch geht vorüber Und lauschet und glüht Und fasst es in Worte, Das himmlische Lied.

Robert Hamerling

Tagad Sandra stāvēja savas bērnības beigās, tieši pirms ieiešanas pirmspubertātē. Šajā vecumā iekšējai pasaulei un ārējai pasaulei vajadzētu nonākt līdzsvarā. Sandrai iekšējā pasaule bija lielāka nekā ārējā. Liecībai bija uzdevums norādīt viņai uz šo kluso nelīdzsvarotību un pavērst viņas spēcīgo dvēseles spēku nedaudz uz āru.

LIECĪBA piektajai klasei

Mīļā Sandra,
piekto klasi mēs sākām ar mācību par kokiem. Tu ilgi un aizrautīgi gleznošanā ar ūdenskrāsām varēji sēdēt pie bildēm un atbilstoši koku būtības dažādībai gleznot bērzu jaunus un gaišus, lapegles tālu redzošas stāvam pakalnā, spēcīgus un ugunīgus ozolus, klusas un pārdomās iegrimušas egles. Tu radīji šos skaistos zīmējumus no koku būtības, ko Tu spēji saklausīt sevī. Bet Tu aplūkoji arī kokus ārpusē. Bērzu skolas pagalmā, egles, zem kurām Tev tā patīk stāvēt, un mūsu liepu. Ja Tu ilgi skaties uz kādu koku, tad vari sajust tā spēku, un gleznojot vari to darīt no koka spēka. Tas ir īpašs spēks. Tas ir pavisam dzīvs. No tā dzīvo koki, cilvēki var to uzņemt un ar to gleznot. Katru rītu mēs runājam vārdus, kas par to runā:

Dievišķais gars, tu esi
Saules un dvēseles gaismā,
Ārā pasaules telpā,
Iekšā dvēseles dzīlēs.

Šos vārdus mēs sākām runāt tikai piektajā klasē. Jo tikai tagad Tev ir pienācis vecums, kad ārējā un iekšējā pasaule vienādā veidā slēpj sevī pamatu Tavai dzīvei.

Vēsturē mēs dzirdējam par senajiem pirmindiešiem un persiešiem. Indiešus, kuri visu pasauli nesa savās dvēselēs, Tu varēji labi saprast.

Tikai persieši spēra soli uz Zemes. Viņi zināja, ka cilvēkiem bija jāizšķiras, vai Zeme kļūs par Saules gara dzīves vietu vai arī to pārvaldīs tumšais Arimans. Tādēļ viņi neizvairījās no cīņas, apbūvēja zemi un cīnījās ar ļaunajām varām, nekad nepametot cīņas lauku bez kaujas.

Skatu uz ārējo pasauli mēs vingrinājam arī brīvās rokas ģeometrijā. Noslēgumā mēs zīmējam krēslu. Iesākumā Tev nemaz nebija viegli uzzīmēt krēslu tā, kā tas ir redzams. Tev bija jāieskatās arvien precīzāk un precīzāk, un galu galā Tev tas tomēr izdevās. Tas bija drosmīgi, mīļā Sandra!

Līdzīgi Tev klājās rēķināšanā. Rēķināšanas laikā Tu biji slima, bet ne tik ilgi kā agrāk. Neliela gaismiņa ir ataususi.

Īpaši labi Tev atkal izdevās sacerējumi. Trāpīgi un īsi Tu proti attēlot būtisko. Pareizrakstība ir laba, ja ne pat perfekta.

Sestajā klasē mēs vēl vairāk nodarbosimies ar ārējo pasauli, veidosim koku kokgriešanā, apstrādāsim dārzu un veiksīm novērojumus fizikā. Bet to visu pareizi izdarīt mēs varam tikai ar iekšēju spēku - to iekšējo spēku, kas snauz arī ārpusē un kuru mēs tur drīkstam atklāt un pamodināt.

Tava klases skolotāja.

Sandrai

Cilvēks ārpusaulē skaidri redz tikai to,
Ko var apstarot ar savu iekšējo gaismu.

Rūdolfs Šteiners

Ieiešanu zemes briedumā Sandra - tāpat kā daudzas viņas klasesbiedrenes - pārdzīvoja ne jau bez spītības un aizsargāšanās, kaut arī viss mutuļojošais viņai turējās robežās; tomēr tas bija nepieciešami, lai sasniegtu izlaušanos pie priekšstatīšanās spējām, kam pamatā ir kluss aizsardzības žests, zināma "antipātija". Bija mainīgas fāzes. Melnā bize, gara un bieza, šķita vēl sniedzamies iekšā bērniībā, kamēr no otras puses možs skatiens un spēcīgāka valoda parādījās kā nākotnes iezīmes. Rēķināšanā beidzot izdevās spert ilgoto soli uz priekšu! Sestās klases liecībai vajadzēja pozitīvi stiprināt sasniegto tieši attiecībā uz svārstīgo brieduma laikā. Liecību vēl papildināja apraksti deviņos mācību priekšmetos.

LIECĪBA sestajai klasei

Rokdarbi un dārzkopība, mineraloģija un ģeometrija, cita skolas ēka citā apkārtnē - pagājušajā gadā Sandrai ir nācies pārdzīvot daudz ko jaunu. Un arī Sandra pagājušajā gadā ir mainījies. Viņa ir izslējusies, skatiens ir modrāks, valoda nedaudz spēcīgāka, bagātinājusies ar niansēm, sākot no aizsargāšanās, noliegšanas - līdz pat dramatiskajam.

Sevi piesaka pārmaiņas apziņā, kas sniedzas līdz pat viņas būtības dziļumiem. No iekšējo tēlu plūstošās straumes uznirst cietzemes salas, var pamanīt kalnu grēdas un pakalnu virknes, kas dod stingru pieturas punktu un orientāciju, kas ir pamats sevis atzīšanai, priekšstatu veidošanai. Tas viss gan ir vairāk pateikts nekā noticis, jo pagaidām vēl kuplu matu aizsegs, bagāts un biezs, līdz pleciem krītošs, aizsedz skaidru skatu uz visu ainu.

Tilts no iekšējās tēlu pasaules un ārējo uzskatu Sandrai bija ģeometrija. Tā iedarbojās kārtujoši, noskaidrojoši un domas veidojoši, izraisīja kaut ko līdzīgu uzskatāmai sapratnei, atraisīti no subjektīvās fantāziju norises. Tāpēc ir saprotami, ka rēķināšanā Sandra tagad varēja spert lielu soli uz priekšu. Pirmo reizi visā skolas laikā viņai laimējās, ka kādā rakstiskā matemātikas darbā viņa pirmā klasē bija pareizi atrisinājusi visus uzdevumus!

Sandras ciklu burtnīcas ierastajā veidā ir bagātīgi un skaisti veidotas. Vai tie būtu granīta kalni mineraloģijā vai kravas kuģi Reinā, vai Manliuss, kurš jā pie liktoriem, visā līdz pat

mazākajai svītriņai runā Sandras dvēsele. - Viņas sacerējumi ir tēliem bagāti, darbība ir skaidra, nevar nepamanīt rakstnieces talantu.

Tā Sandras rokās daudz kas, kas dzīvo viņai apkārt, tiek pārveidots un izsmalcināts, un līdz ar to Sandra pati ir ceļā uz iekšēju briedumu.

Tava klases skolotāja.

Cilvēka dvēsele ir kā pasaules zieds,
Paredzēts dievišķā gara nobriešanai.

Rūdolfs Šteiners

Pasaule sadalās tajā, kas patīk un kas nepatīk, kas iznes priekšplānā skolēnu pozitīvās un negatīvās īpašības. Lai gan spēcīgi izceļas ekstrēmi, tomēr jau kļūst redzams arī jaunais cilvēks, spējīgais uz sadarbību, kurš vairs necieš tikai pats sevī vai arī neliek ciest apkārtējiem. Šī skolniece ieradās skolā ar īsi apgrieztiem matiem. - Pie šīs liecības pieder vēl desmit mācību priekšmetu vērtējumi.

LIECĪBA septītajai klasei

Kad Sandra pirmdienā atnāk uz skolu, tad tūdaļ sākas nebeidzama pļāpāšana un ķiķināšana, kas visbiežāk kulminē dziedāšanas stundā.

Kad Sandra raksta kādu sacerējumu, tad ar lielu drošību tas ir viens no labākajiem un interesantākajiem klasē.

Kad Sandrai ir jāuzkopj klasi, tad tāfeles maliņa paliek pilna ar krīta putekļiem.

Kad Sandra iekārto cikla burtnīcu, tad rokraksts ir ļoti labi salasāms, un tekstā ir ļoti maz kļūdu. Attēli, piemēram, vēstures burtnīcā ir uzzīmēti ļoti rūpīgi.

Kad Sandra rēķina, tad uz lapas blakus dažiem skaitļiem ļoti labi iedzīvojas arī dažu klasesbiedru, skolotāja un kāda maza putniņa zīmējumi.

Ar Sandru septītajā klasē mūsu skolas nometnes laikā notika pārsteidzošas pārmaiņas. No maigas, kautrīgas, atturīgas būtnes radās klases runātāja. Bez skolas galvenajām lietām, kas viņai padodas viegli, viņas intereses ir pievērstas klases kolektīvam, par ko viņa rūpējas ar humoru un šarmu, reizēm izskaidrojot, reizēm impulsējot.

Kad Sandra šajā veidā noauž visas klases ainu, tad viņas pašas spēks tajā visā var dzīvot tā, ka tas patiešām var iedarboties dziedinoši skolēniem un skolotājiem.

Tava klases skolotāja

Dziedinoši ir tikai, ja
Cilvēka dvēseles spogulī
Veidojas visa kopība;
Un kopībā dzīvo
Katras dvēseles spēks.

Rūdolfs Šteiners

Ar pēdējo liecību mēs gribam dot vārdu pašai skolniecei, un proti, ar liecību, ko viņa uzrakstīja savai klases skolotājai.

LIECĪBA Suzannai K.

Mīļā K. jaunkundz,

tas nav nemaz tik viegli - uzrakstīt liecību skolotājai, var pat teikt, ka tas ir grūti. Bet labāk nelauzīt galvu par grūtiem teikumiem, bet gan vienkārši sākt. *Tātad:*

Ūpis (piedodiet, es negribēju Jūs pēc izskata un rakstura salīdzināt ar ūpi, tas ir tikai tāds stāsts, tātad nejutieties aizvainota un vienkārši lasiet ātri tālāk), ūpis sēdēja kokā, snauduļoja un aplūkoja daudzveidīgo sabiedrību, kas pulcējās lejā zem viņa pie koka saknēm. Viņš nopūtās: "Cik daudz gan pēdējā gada laikā ir mainījies!" No jaukā pīlēna bija izaugusi īsta zoss, no sliemas nervoza čūska, no maigās, mazās pelītes - gara, nekaunīga žurka, "lūrētājs" bija kļuvis par uzpūtīgu tītaru, kurš interesējās tikai par vistām, un no dažas labas zelta zivtiņas bija iznākušas īstas 'ceptas zivis!' (vārdu spēle: vāciski Backfisch ir gan cepta zivs, gan pusaudze).

Ūpis dziļi nopūtās vēlreiz un pēc tam nopurināja putekļus no sava spalvu ietērpa. Aplūkodams savu briesmīgi izpluinīto spalvu rotu, viņš uzķērcā savai klasei: "Par to man jāpateicas jums, banda!" - Žurka paskatījās augšup un nekaunīgi novaibstījās.

Kad iestājās krēsla, ūpis pavēlēja šai sabiedrībai sekot sev. Kad viņi visi bija nonākuši pie lielas upes, viņš visus sadzina laivā un atraisīja to. Beigās viņš ar savu garo nagu pakasīja galvu un pasludināja: "Paklausieties, jūs visi! Tas būs garš ceļojums, tas ilgs tieši vienu gadu. Jums ir jāuzvedas disciplinēti un kaut cik pieklājīgi! Man galu galā jūs droši ir jādabū pāri!" Tad viņš apsēdās pie stūres. Vieglis vējš piepūta buru un skalojās viļņi. Laiva kļuva arvien mazāka un mazāka un galu galā pavisam pazuda aiz horizonta.

Mīļā K. jaunkundz, vai Jūs pamanāt? Vai pamanāt, kurš ir ūpis un ka šo ūpi sauc "mācību gads"? Astotajai un pēdējai klasei kopā ar mums es Jums novēlu dzelzs nervus un daudz pacietības!

Ar daudziem sveicieniem
Žurkulēns

Te noslēdzas loks, kas reiz arī iesākās ar tēlainu stāstiņu. Tagad skolniece pati bija atradusi apzinātas attiecības ar spēkiem, kas viņas pirmajos skolas gados neapzināti caur tēlu pasauli bija viņu veidojuši.